

64717

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
Anabilim Dalı

TÜRK BASININDA SOYADI KANUNU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Cezmi ERASLAN

Hazırlayan
Necati GÖKALP
93 / 10770

İstanbul 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
KISALTMALAR	III
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

A - SOYADI İÇİN KANUN TASARISI HAZIRLANMASI	4
a- Soyadı Kanunu Tasarısının Gerekçesi	4
b- Tasarının İçişleri Bakanlığı Encümeni'nde Değerlendirilmesi	5
c- Muğla Milletvekili Nuri Bey'in Meclis'e Soyadı Kanun Teklifi Vermesi	6
d- Soyadı Kanunu Tasarısı ve Teklifinin Birleştirilerek Adliye Encümeni'nde Ele Alınması	8
e- Tasarıdaki Maddeler.....	9
B - SOYADI KANUNU TASARISININ MECLİS'TE GÖRÜŞÜLMESİ	10
1- Tasarının Meclis Genel Kurulu'nda Görüşülmesi	10
a- Bursa Milletvekili Refet Bey'in Tasarı Hakkındaki Düşünceleri	11
b- Refet Bey'in Eleştirilerini İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın Cevaplandırması	18
c- Tokat Milletvekili Nazım Bey'in Soyadının Tarihi Gelişimini Değerlendirmesi	21
d- Gaziantep Milletvekili Reşit Bey'in Soyadı Kanunu Tasarısı Hakkındaki Konuşması	23
e- İstanbul Milletvekili Salâh Cimcoz Bey'in Refet Bey'i Eleştirmesi	24
f- Muş Milletvekili Hasan Reşit Bey'in Konuşması	25

g- Soyadı Kanunu Tasarısı'nda Yeralan Maddelerin Müzakeresi ve Kanunun Kabulü	26
2- Soyadı Kanunu'nun Kabul Edilmesinin Halk ve Basın Üzerindeki Akisleri	34
a- Halk Üzerindeki Akisleri	34
b- Basındaki Akisleri	35
3- Soyadı Nizamnamesi Projesi	36
4- Soyadı Alma İşine Öncülük Edenler; Memurlar	37
C- MUSTAFA KEMAL PAŞA'YA "ATATÜRK" SOYADININ VERİLMESİ	39
a- Mustafa Kemal Paşa'ya "Atatürk" Soyadı'nın Verilmesi İçin Kanun Teklifi Hazırlanması.....	40
b- Falih Rıfki Atay'a Göre "Atatürk" Soyadının Manası	42
c- "Atatürk" Soyadının Başkaları Tarafından Kullanılmasının Yasaklanması	43
d- İsmet Paşa'ya "İnönü" Soyadının Verilmesi	46
e- Atatürk'ün Soyadı Verdiği Şahıslar	46

II. BÖLÜM

A - HALK ARASINDA SOYADI ALMA İŞİNİN HIZ KAZANMASI	49
1- İçişleri Bakanlığı ve Nüfus Genel Müdürlüğü'nün Çalışmaları	49
2- Soyadı Kanunu'nun Uygulanması Sırasında Çıkan Karışıklıklar Üzerine Basının Çözüm Önerileri	51
a- Karışıklıkların Sebebi	51
b- Basının Çözüm Önerileri	54
c- Ad Bulma Konusunda Yazarların Teklifleri	58

B- SEÇİLEN SOYADLARININ TESCİLİNE İZİN VERİLMESİ VE SOYADI NİZAMNAMESİNİN YAYINLANMASI	60
1- Soyadlarını Değiştirmek İsteyenlere Kolaylık Sağlanması	64
2- Soyadı Kanunu ve Gayrimüslim Türk Vatandaşlarının Durumu ...	65
3- Soyadı Kanunu'nun Yabancı Basındaki Akisleri	67
4- Soyadlarını Tescil İçin Tanınan Kanuni Süre Biterken Karışıklıkların Yaşanması.....	68

III. BÖLÜM

LÂKAP VE ÜNVANLARIN KALDIRILMASI KANUNU	73
1- Konu ile İlgili Hazırlanan Tasarının Gerekçesi	76
a- Bay ve Bayan	77
b- Sivil Rütbelerin Durumu	77
c- Yabancı Devlet Nişanları.....	77
d- Askeri Rütbeler	78
2- Kanun Tasarısının Meclis Genel Kurulu'nda Müzakere Edilmesi	79
a- Kanunun Kabulü ve Maddeleri	80
b- Kanunun Kabulünün Basındaki Yankıları	81
NETİCE	85
BİBLİYOGRAFYA	88

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin son döneminde başlayan Batılılaşma hareketleri, Milli Mücadele Döneminin sonunda, Cumhuriyetin ilânı ile birlikte yeni bir ivme kazandı. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar, bir taraftan Osmanlı Devleti'nden kalma kurum ve kuruluşları ilga ederken diğer taraftan Batılılaşma yolunda peşpeşe inkılâp hareketleri başlattılar. Bu inkılâpları yapmalarının amacı ise; Atatürk'ün ifadesiyle, son yüzyıllarda Türk Milletini geri bırakan müesseseleri kaldırarak, yerlerine milleti çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracak müesseseleri kurmaktı.

Bu düşünceden hareketle **Toplumsal Hayatın düzenlenmesi** çerçevesinde tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı. Şapka kanunu çıkarılarak kıyafet alanında değişikliğe gidildi. Ölçülerde ve takvimde milletlerarası normlara uygun düzenlemeler yapıldı. Soyadı Kanunu çıkarıldı. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildi. Ünvan ve lâkaplar kaldırıldı. İşte bu düzenlemelerden birisi olan ve 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen Soyadı Kanunu bizim tez konumuzu oluşturmaktadır.

Soyadı Kanununun kabulü, toplumsal alanda yapılan düzenlemelerden olup, bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bu gelişmenin seyrini ve basınımdaki akislerini ilmi bir üslûp ile ele almaya çalışacağız.

Bu tezimizin hazırlık aşamasında, ulaşabildiğimiz resmi kayıtlarla, 1933 - 1937 yılları arasındaki Türk basınından faydalanmaya çalıştık. Birinci bölümde, soyadı için kanun tasarısı hazırlanılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmesi ve Mustafa Kemal Paşa'ya "Atatürk" soyadının verilmesi konularına değinildi. İkinci bölümde, halkın soyadı kanuna olan ilgisi ve basının konuya olan yaklaşımına yer verildi. Üçüncü bölümde ise, soyadı kanununun devamı

niteliğinde olan lakâp ve ünvanların kaldırılmasıyla ilgili kanunu incelemeye çalıştık.

Tez çalışmalarım süresince her safhada gösterdiği yakın ilgi ve yardımlarından dolayı danışman hocam Doç. Dr. Cezmi Eraslan'a teşekkür ederim. Ayrıca lisans döneminden bu aşamaya gelinceye kadar, yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Mehmet Saray'a şükranlarımı sunarım.

Necati GÖKALP

İstanbul, Ağustos 1996

KISALTMALAR

a.g.e. Adı geçen eser

bkz. Bakınız

c. Cilt

No: Numara

s. Sayfa

sıra no. Sıra numarası

T.B.M.M. Türkiye Büyük Millet Meclisi

Z.C. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

GİRİŞ

Atatürk'ün, Türk Milletini çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma mücadelesinde Cumhuriyet, Lâiklik ve Harf inkılâbı gibi köklü adımlarının yanısıra şeklen de Batı uygarlığına geçmeyi hedefleyen uygulamaları olmuştur. Bilhassa Harf inkılâbından sonra dil ve tarih alanındaki öze dönüş çabaları yoğunluk kazanmıştır. Dilde sadeleştirme hareketinin ardından Arapça ve Farsça kökenli isimlerin atılıp yerlerine Öz Türkçe isimler kullanılması özendirilmiştir. Bu dönemde Atatürk'ün dikkatini çeken hususlardan birisi de “memleketimizde Batı ülkelerinde olduğu gibi soyadlarının kullanılmıyor” olması idi ¹.

Gerçekten de, resmîyette olmasa da fiili hayatta, şehir ve kasabalarda köklü ailelerin kendilerini diğerlerinden ayırıcı mahiyette bir soy ünvanı veya lâkabı olagelmiştir. Her ne kadar Osmanlı merkezi otoritesinin zayıfladığı dönemlerde güçlenen ayanlar ve eşraf ailelerinin çevrede etkinliği artmışsa da - ki bunlar basit manada soyadı kullanmışlardır. Ancak “Devlet ayrı isim ve ünvan altında güçlü ailelerin oluşmasına pek izin vermek istememiştir”. Osmanlı'nın son dönemini ele aldığımızda da yerleşik bir soyadı kullanma alışkanlığının olmadığını ifade etmemiz mümkündür. Ne Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın ne de arkadaşlarının soyadının bulunmaması bu duruma en iyi örnektir. Tabiidir ki bu durum çeşitli karışıklıkları da beraberinde getirmektedir².

Nitekim; aynı küçük ismi taşıyan pekçok insandan birini ayırdetmek ya takma isimle yapılıyor yada yabancılarla temasta olan bazı kimseler genelde, biri baba adı olmak üzere iki ad kullanıyordu. Bundan başka aile isimleri; lâkaplarla veya kişinin doğduğu şehrin adıyla anlatılmaya çalışılıyordu. Ahmet oğlu Hamdi, Demirci Mehmet, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi. Meselâ; Milli

¹ Kazım Özalp - Teoman Özalp, *Atatürk'ten Anılar*, Ankara 1992, s. 54

² Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal*, c.III, (1922 - 1938), İstanbul 1966, s. 469.

Mücadele sonunda altı tane Kâzım Paşa, İstiklal Mahkemesi reisleri arasında dört tane Ali Bey vardı. “Hangi Cemal Paşa’dan söz edildiğini anlamak için bir açıklamaya gerek duyulurdu”³.

Bütün bu durumlar toplumda karışıklığa yol açmaktaydı. Bu karışıklık, özellikle devletin nüfus kayıtlarında görülüyordu. Misal olarak bir nüfus kütüğünde kayıtlı yüzlerce Ahmet ismi vardı. Bu Ahmet’leri birbirinden ayırmak çok zordu. Adları birbirine benzeyen insanları ayırt etmek için isimlerinin karşlarına ne işte çalıştıklarını, nerede oturduklarını yazmak gerekiyordu. Memurların zamanlarının çoğu buna harcanıyordu. “Öte yandan, yurttaşlar da kendi soyundan gelenleri tanımakta ve bulmakta zorluk çekiyordu”. Postacılar mektup dağıtırken birbirine benzeyen isimleri ayırt edemiyorlar, mektuplar bazen yanlış kişilere teslim ediliyordu”⁴.

İsim benzerliği yüzünden vatandaşlar yanlışlıkla hak etmedikleri muamelelere maruz kalabiliyorlardı. Milliyet Gazetesi Başyazarı Ahmet Şükrü (Esmer), bu tür muameleyle karşılaşan kişilerden sadece birisidir. Ahmet Şükrü Öz Türkçe adlı köşesinde, isim benzerliğinden dolayı meydana gelen yanlışlıklar sonucunda bir yıl içinde iki defa mahkemeye çağrıldığını belirtmektedir. Sorguya çekilmesi gereken asıl kişinin başka bir Ahmet Şükrü olduğunu ispatlayıncaya kadar büyük uğraş verdiğini, kendisinin suçsuz olduğu gerçeğinin sonunda ortaya çıktığını, ancak her defasında “zaman kaybına uğradığını” ifade etmektedir⁵. Soyadı kullanılmamasından dolayı ortaya çıkan bu tür karışıklıklara bir son vermek gerekiyordu. Bu konuda kanun tasarısı hazırlanması yolunda Atatürk’ün bir direktifine rastlayamadık. Soyadı Kanunu Tasarısı’nın Büyük Millet Meclisi’nde müzakere edildiği sırada, Türkiye önemli bir ismi misafir

³ George Blonco Villalta, *Atatürk* (Türkçeye çeviren Fatih Özsü), Ankara 1982, s. 643 .

⁴ Ahmet Köklügiller, *Atatürk*, İstanbul 1980, s. 48 .

⁵ Ahmet Şükrü ESMER, “Soyadı Töresi” *Milliyet*, 24.11.1934, No: 3159.

etmekteydi. İnan Şahı Rıza Pehlevi, Atatürk'ün konuğu olmuştı. Atatürk, bu önemli konuğuyla meşgul olduğundan, soyadı kanunu ile ilgili herhangi bir beyanatına rastlanmamaktadır. Hâl böyle olmasına rağmen, bu konudaki çalışmaların, Atatürk'ün direktifleri çerçevesinde yürütüldüğünü ifade etmek mümkündür.

I. BÖLÜM

A- SOYADI İÇİN KANUN TASARISI HAZIRLANMASI

Belittiğimiz bu tür zorluklarla karşılaşan bazı şahıslar birer ikişer soyadı almaya başlamışlardı. Ancak bu alımlar düzenli bir şekilde yapılmıyordu. Bu işi bir düzene koymak ve bütün bu karışıklıklara son vermek gerekiyordu. “Türkiye Batı hayat tarzına yönelince Batıda olduğu gibi ülkemizde de aile adlarının kabul edilmesi lüzumlu görüldü”⁶. Böyle bir düzenlemenin yapılabilmesi için İçişleri Bakanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulmak üzere “Soyadı Kanunu Tasarısı” hazırladı. Hazırlanan bu Tasarı, Bakanlar Kurulu’nun 04.03.1933 tarihli toplantısında görüşülerek, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne arzı kararlaştırıldı. Hükümet üyelerinin imzalarını taşıyan bu tasarı 11.03.1933 tarihinde meclise sunuldu⁷.

a- Soyadı Kanunu Tasarısının Gerekçesi

Hükümetin hazırlayıp meclise sunduğu tasarının gerekçesinde şu ifadelere yer veriliyordu. Her aile ve her kişi için soyadı taşımanın yüzyıllardan beri yerleşmiş bir gelenek halini aldığı, bizde ise bu hâl insanların isteğine bırakılmış olduğundan karışıklıkların ortaya çıktığı belirtilmiştir. Çok eskiden Türkler arasında da soyadı kullanılmakta ve hatta uzun zaman soy şecereleri saklanmaktaydı. Evlenme yada herhangi bir iş için kişiler hakkında inceleme yapılmak istendiğinde her şeyden evvel soyu aramanın bir töre olduğu dile getirilmiştir.

⁶ Aydemir, a.g.e., s. 469 .

⁷ TBMM Zabıt Ceridesi (ZC), c. 23, Ankara 1934, sıra no. 203, s. 4; Cumhuriyet , 13.03.1933, No: 3179; Vakit 13.03.1933, No: 5451.

O günkü ortamda köylerde oturan insanlardan soyadı olmayan ve kullanmayan bir aile yada kişiye rastlanmamaktadır. 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanun'da da soyadına ait hükümler bulunmaktadır⁸. Bu duruma göre; soyadı almayı kanuni bir mecburiyet haline getirmek ve bunları nüfus kütüklerine kaydetmek ve herkes için bu ad üzerinde tasarruf hakkı tesbit etmek gerekiyordu. Kanunun kabul edilmesi halinde mevcut bütün soyadlarının nüfus kütüklerine yazdırılması ve soyadı olmayanların yeni bir ad seçerek bunu tescil ettirmesi mecburiyeti getiriliyordu⁹.

b- Tasarının İçişleri Bakanlığı Encümeni'nde Değerlendirilmesi

İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan ve hkmet tarafından 11.03.1933 tarihinde Meclis'e sunulan soyadı Kanun Tasarısı, İçişleri Bakanlığı Encümeni'nin 03.12.1933 tarihli toplantısında görüşülerek olumlu değerlendirmelere yer verildi. Soyadı her medeni memlekette mevcut olup kullanma mecburiyeti ve mülkiyetinin korunması çok esaslı kanunlarla temin edilmiştir. Soyadı, memleketimizde ve özellikle köylerimizde mevcut olmasına rağmen, bu konuda bir kanun ve nizamnamenin bulunmaması sebebiyle kullanılması şahısların isteğine kalmış ve soyadları genellikle nüfus kütüklerine yazdırılmamıştır. Başka medeni memleketlerde lüzum ve öneminden dolayı çok büyük bir kıskanılıkla

⁸ Medeni Kanunu'nun 25,26,153 ve 259'uncu maddelerinde soyadına ait hükümler yer almaktadır. "Madde 25 — ismi ihtilafa mahal veren kimse, hakimden hakkının tanınmasını talep edebilir. İsmi gasbolunmasıyla mutazarrır olan kimse, bunun men'ini ve taksir vukuu takdirinde maddi tazminat talebi hakkında halel gelmemek üzere mruz kaldığı haksızlığın mahiyeti icab ediyorsa, manevi tazminat namıyla bir meblağ da talep edebilir. Madde : 26 — Muhik sebeplere binaen bir kimse, isminin değiştirilmesini isteyebilir. İsmi değişmesi nüfus siciline kayıt ve ilân olunur. şahsın ismi değişmekle ahvali değişmez. Bir ismin değişmesinden mutazarrır olan kimse ıttıla gününden itibaren bir sene içinde tebdil kararına itiraz edebilir. Madde : 153 — Karı, kocanın aile ismini taşır. Kadın, müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocaasının muavin ve muşaviridir. Eve, kadın bakar. Madde : 259 — Nesebi sahih olan ocuk, babasının ismini taşır ve onun vatandaşlık haklarına malik olur". (Düstur, nc Tertip, c. 7; İkinci Tabı, Ankara 1944, s. 240, 261,280). Her ne kadar Medeni Kanunda soyadına ait bu ve buna benzer maddeler yer alıyorsa da bu konuda tam bir düzenleme mevcut değildi.

⁹ ZC, c. 23, sıra no. 203, s. 4-5.

korunan bu geleneğin Türkiye’de de bir kanunla düzenlemeye tabi tutulması İçişleri Bakanlığı Encümeni’nde memnuniyetle karşılanmış ve kanun tasarısı esas itibarıyla kabul edilmiştir. Tasarı, 11.12.1933 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunulmuş, oradan da 13.12.1933 tarihinde Adliye Encümeni’ne havale edilmiştir¹⁰.

c- Muğla Milletvekili Nuri Bey’in Meclis’e Soyadı Kanunu Teklifi Vermesi

Soyadı Kanunu Tasarısının İçişleri Bakanlığı Komisyonu’nda görüşülüp Adliye Encümeni’ne havale edildiği sırada Muğla Milletvekili Nuri Bey de 07.03.1934 tarihinde aynı doğrultuda Meclise 17 maddeden oluşan Soyadı Kanunu Teklifi vermiştir¹¹. Muğla Milletvekili Nuri Bey’in teklifinin gerekçesinde de şu ifadeler yer verilmiştir. Nuri Bey, soyadının bütün dünya için önemini kabul edilmiş olduğuna göre bu yönünü açıklamayı gerekli görmediğini, soyadı taşıyan kişinin, milliyetinin ifade edildiğini vurgulamıştır.

Soyadlarının özadla birlikte kullanılacağına göre soyadını belirten kelimeyi diğerlerinden ayıracak bir işarete ihtiyaç duyulacağını belirtmiştir. Bunun için dilimizin ihmale uğramış bir pırlantası olan “gil” ekinin bu ayrımı yapmada kullanılmasının yerinde olacağını ifade etmiştir. “Her şey gibi soyadı da eskimeğe ve ölmeğe mahkûm olabilir” diyen Nuri Bey, soyadlarını herkes kendi kafasına göre değiştirecek olursa, bu işten beklenen faydayı temin edecek istikrarın kalmayacağını söylemiştir. Bu işte istikrarın nasıl sağlanacağını, kendisine ad seçeceklerin nelere dikkat etmeleri gerektiği hususu üzerinde de durmuştur.

¹⁰ ZC, c. 23, sıra no. 203, s. 5-6.

¹¹ Nuri Bey’in Meclis’e verdiği Kanun Teklifinde yer alan maddeler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız (bkz.) ZC, c. 23, sıra no. 203, s. 2-4.

Ülkemizde sınırlı sayıda aile, soyadı kullandığı için, halkı birden buna zorlamanın maksadı karmakarışık edebileceğini ve anarşi doğurabileceğine dikkat çekmiştir.

Türk Milleti için lâzım olan milyonlarca soyadının derlenmesi işini zavallı muhtarlara bırakmanın ve ceza ile korkutmanın insafsızlık olacağını, bunun daha ziyade bilimsel bir mesele olduğunu ifade etmiştir. Dilimizdeki mevcut kelimelerden soyadı alınıp yetmese bile bilim sayesinde meselinin halledilebileceğini söylemiştir. “Gil” ekini Kartal kelimesine uyarlayarak, Akkartalgil, Gökkartalgil, Koyukartalgil, Yavuzkartalgil, Başkartalgil, Karakartalgil, Kumkartalgil gibi değişik şekillerde birçok ismin çoğaltılabileceğini göstermiştir. Bu örnekten hareket ederek halkımızın soyadı bulma işinde zor durumda kalacağına ihtimâl dahi vermemiştir.

Nuri Bey, nüfus dairelerinde her fert için bir cüzdan tutulmasını ve bütün şahısların nüfus bilgilerinden başka medeni, sağlık, adli, askeri ve malî durumlarının da buraya kaydedilmesini istemiştir. Böyle bir uygulamanın; devletin kişileri, kişilerin ise birbirlerini devlet kayıtlarından olduğu gibi tanınmasını sağlayacağı için “bu iş Cumhuriyet hükümetimize lâyük çok güzel bir yenilik olacaktır” demiştir.

Bir başka konuya daha temas ederek “dinin tesiri altında adlarımızın Mekke-i Mükerrreme halkından farkı kalmadığı için bunun aleyhinde hergün milli bir gelişmenin ortaya çıkmasına şahit olunduğunu” belirtmiştir. Bu konuda kolaylıklar getirilerek, isimlerini değiştirmek isteyen ihtiyaç sahiplerine yeni nüfus cüzdanlarının derhâl verilmesinin milli hedef adına çok gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Nuri Bey, soyadından başka “milli vicdanımıza hitabeden önemli bir konuya” daha temas etmiştir. Gelecekte doğacak Türk çocuklarının, Ulu Gazi’nin yüksek kimliği ve dünya çapındaki inkılâpları hakkında bilgi eksikliği ile karşılaşacaklarını, bunun sonucunda Avrupa kaynaklarından faydalanmak zorunda kalacaklarını ifade etmiştir. “Bari alacakları bilgi tarafsız olsa” diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Nuri Bey, “ 15 lira kıymetindeki bir tapu kâğıdını mahşere kadar saklayacak arşivlerimiz bulunduğu halde, Ulu Gazi’nin yüksek kimliğini, onun benzersiz inkılâbının belge ve eserlerini bir tesiste saklayarak, saklanacağı yeri Milli Kâbe yapmak çok elzendir” demiştir¹².

d- Soyadı Kanunu Tasarısı ve Teklifinin Birleştirilerek Adliye

Encümeni’nde Ele Alınması

Soyadı Kanunu Tasarısı ile Muğla Milletvekili Nuri Bey tarafından Meclis’e verilen Soyadı Kanunu Teklifi birleştirilerek, Adliye Encümeni’nde ele alınmıştır. Encümen, incelemelerini yaptıktan sonra konuyu bir rapor haline getirmiştir.

Raporda : “esasında bir toplum içindeki kişilerin mümkün olduğu kadar birbirinden ayrılması, tanınabilmesi, bunlar arasındaki işlemlerin sağlıklı bir şekilde yürümesi için medeni bir düzenleme tarzına ihtiyaç duyulduğu” vurgulanmıştır. Soyadının dünyanın hemen her yerinde kendiliğinden önemini hissettirdiğini, önce örf ve adetlerle fertler arasında yerleştiği, sonradan kanun kuvvetiyle de bir esasa bağlandığı ifade edilmiştir. Memleketimizin bir çok yerlerinde, bilhassa kasaba ve köylerde soyadının, çok eskiden beri gerekli olan yerini almaya başlamış olmasına rağmen, büyük şehirlerimizde gereği kadar rağbet görmediği belirtiliyordu.

¹² ZC, c.23; sıra no. 203, s. 5-6.

“Herhangi bir kişinin gerek resmi, gerek özel işlerinde kendisini diğer şahıslardan farklı kılacak böyle bir uygulamayı canıgönülden istemesine rağmen soyadı geleneği yerleşmemiş, bundan dolayı meydana gelen karışıklıklar da devamedegelmiştir. Soyadı kanunu, bu aksaklığın önüne geçecek ve belki de aile fertleri arasındaki bağların güçlenmesini sağlayacaktır”. deniliyordu.

Raporun devamında, soyadı taşıyanın hakkının şekil ve muhtevası konusunda, hukuk alimleri arasında tam bir fikir birliğinin mevcut olmadığı belirtilmiştir. Bu hakkı bazıları mülkiyet hakkı, bazıları da şahsa bağlı bir hak olarak kabul etmişlerdir. Soyadının gelenek sonucunda ortaya çıkan esasra göre bir adamın erkek çocuklarından bir çok kollara ayrılıp bütün evlatlarına intikal ettiği, şahsi istek ile değiştirilmemesi gerektiği, diğer haklar gibi zaman aşımına uğrayıp kıymetini yitirmemesi ve bir meta gibi alınıp satılmaması üzerinde, bütün hukukçuların müttefik olduğu vurgulanmıştır. “Bu esaslar Medeni Kanun’da da mevcut hükümler ile tesbit edilmiş ve korunmuş olduğu gibi bu tasarı ile de desteklenmiştir” denilen Adalet Komisyonu’nun raporunun sonunda; böyle bir kanunun düzenlenmesi ve uygulanması, gerekli ve faydalı olarak değerlendirilmiştir¹³.

Adliye Encümeni, Soyadı Kanun Tasarısı ve Teklifi’ni birleştirerek, İçişleri Bakanı ve Nüfus Genel Müdürü’nün huzurunda müzakere ettikten sonra, belirttiğimiz bu düşünceleri bir mazbata ile 25.05.1934 tarihinde genel görüşmede ele alınması için Meclis Başkanlığı’na sundu. 27 Mayıs 1934 tarihinde ise Tasarı, Meclis Genel Kurulu’nun gündemine alınmıştır.

e- Tasarıdaki Maddeler

Adliye Encümeni’nin son şeklini verdiği tasarıda özetle şu hususlar yer alıyordu. Bir kere her Türk vatandaşının bir soyadı taşıması mecburiyeti

¹³ ZC, c.23, sıra no. 203, s. 6-7.

getirilmekte, soyadının isimden sonra yazılması kararlaştırılmaktaydı¹⁴. Soyadlarının kocalar tarafından seçilmesi, rütbe, aşiret, memuriyet, yabancı ırk isimleriyle, büyüklerimize, atalarımıza ait isimlerin soyadı olarak kullanılmaması hususları yer almıştır. Kanunun Resmi Gazete’de yayımlanmasından itibaren geçecek iki sene zarfında herkes soyadını almış bulunacaktı. Encümen, kanunun daha süratli uygulanmasını sağlamak için tasarıya cezai müeyyideler koymuştur.

Soyadlarının nüfus kütüklerine ve doğum kâğıtlarına yazılmasında ihmâl gösteren memurlar hakkında kaymakamlar bir haftaya kadar, valiler on beş güne kadar maaş kesme cezası vereceklerdi. Soyadlarını iki senelik müddet içinde memurlara bildirmeyenler, beş liradan onbeş liraya kadar para cezası ödeyeceklerdi. İhtiyar heyetleri azaları ve belediye memurlarına verilecek vazifelerde ihmali görülenlerden on liradan elli liraya kadar hafif para cezası alınması benimsenmiştir. Kanun’un Resmi Gazete’de neşrinden altı ay sonra muteber olacağı, uygulanması için bir nizamname hazırlanacağı ifade edilmiştir¹⁵.

B- SOYADI KANUNU TASARISININ MECLİS’TE GÖRÜŞÜLMESİ

1 - Tasarı’nın Meclis Genel Kurulu’nda Görüşülmesi

Genel görüşme için Meclise sevk edilen soyadı teklif, tasarı ve raporları 16.06.1934 tarihinde TBMM’de, görüşülmeye başlandı. Bu görüşmeler sırasında Bursa Milletvekili Refet Bey, tasarının aleyhinde konuşurken, Tokat Milletvekili Nazım Bey, Gaziantep Milletvekili Reşit Bey, İstanbul Milletvekili Salâh Cimcoz, Muş Milletvekili Hasan Reşit ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ise kanun

¹⁴ Soyadı Kanunu Tasarısı’nın Meclis gündemine alındığı sırada; bu maddeye muhalif olarak Adliye Encümeni azalarından Manisa Mebusu Refik Şevket Bey, “Soyadının san adı olmasını ve soyadının sona, özadın öne yazılması mecburiyetinin kaldırılması düşüncesinde olduğunu” Adalet Komisyonu Mazbatasının sonuna kaydettirmiştir (ZC, c. 23, sıra no. 203, s. 8; Hakimiyeti Milliye, 10.06.1934, No: 4626; Milliyet, 10.06.1934, No: 2992

¹⁵ ZC, c. 23, sıra no. 203, s. 9,11,13,15; Cumhuriyet, 28.05.1934, No: 3612; Milliyet, 28.05.1934, No: 2979; Vakit, 28.05.1934, No: 5885.

tasarısının lehinde sözler sarfetmişlerdir. Bu konuşmaların dikkate değer yönlerini aşağıdaki şekilde hülâsa etmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

a- Bursa Milletvekili Refet Bey'in Tasarı Hakkındaki Düşünceleri :

Refet Bey, soyadı işinde çok geç kalındığını bu işin İçişleri Bakanlığı'ndan ziyade, Adalet Bakanlığı'nı ilgilendirdiğini, Adalet Bakanlığı'nın bu konuyu ihmal ettiğini söyleyerek, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey'e bu konudaki özverili çalışmalarından dolayı teşekkür etmiştir. Refet Bey'in Meclis Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmasını üç ana başlık altında incelemek mümkündür. İlk olarak Türkiye'de soyadının asırlardır kullanıldığını iddia etmiş, ikinci olarak oğlu kelimesinin yasaklanmasına karşı çıkmıştır. Üçüncü olarak ta soyadından ziyade övadların ıslah edilmesi gerektiğini savunmuştur. Şimdi Refet Bey'in bu sözlerini değerlendirelim.

- Türkiye'de halkın aile adına sahip olduğunu savundu

Türkiye'de gerek Türkler'in gerekse Ermeni, Rum gibi toplulukların tamamının aile isimlerinin kayıtlı olduğunu ifade eden Refet Bey, konuyu ayrıntıları ile incelediğini belirterek, Nüfus Genel Müdürü Galip Bey ile yaptıkları tetkikleri anlatmıştır. Birisi Ankara, diğeri köylere ait iki adet nüfus kütüğünü incelediklerinde, Ankara'nın Helvacı Mahallesinde kayıtlı bulunan yetmiş yedi aileden ellisinin yerli olup tamamının aile isimlerinin bulunduğunu ve bunların kayıtlı olduğunu belirtmiştir. Yirmi iki ailenin, aile isimleri ve lâkapları kayıtlı değildir. Bunlardan ikisi Çerkes Muhaciri diye kaydedilmiştir. Bir kısmı için Rumeli Muhacirininin bir kısmına da Nevrekop Muhacirinden diye nüfus kayıtlarına geçirmişlerdir.

Refet Bey, bu konuda, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey'in dikkatini çekmiş, bizim eskiden beri daima aile isimlerimizin olduğunu ve devamlı nüfus kayıtlarına geçirildiğini vurgulamıştır. Fakat son zamanlardaki nüfus kayıtlarında bu duruma özen gösterilmemiş, kayıt esnasında aile ismi sorulmamış, Çerkes Muhacirlerinden, Rumeli göçmenlerinden denilerek kütüklere yazılmıştır. Hâlbuki bu uygulamanın doğru olmadığı gibi, kanuna da aykırı bulunduğunu ifade etmiştir.

Rumeli'den Anadolu'ya göç eden Türk vatandaşlarının, atalarının sınırlarda üstlendikleri görevleri hatırlatan aile isimlerinin bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bu ailelerin, haklı olarak böyle isimlerle öğünebileceklerini, bu isimleri nüfus kütüklerine kaydetmeyip "Rumeli Muhacirlerinden diyerek, göçmenliği aile ünvanı olarak nüfus kütüklerine yazmak doğru değildir" demiştir.

Daha sonra dört köye ait nüfus kütüklerini incelediklerinde gene aynı durumla karşılaştıklarını, genellikle her hanenin aile isminin mevcut olduğunu tesbit ettiklerini açıklamıştır.

Refet Bey, aile isimlerinin yalnız Ankara'da yaygın olmadığını, hangi vilâyete gidilirse gidilsin herkesin bir aile isminin olduğunu ve nüfusa kayıtlı bulunduğunu söylemiştir. Çünkü Türk milletinin asil bir millet olduğunu ve aile isminin olmamasına imkan bulunmadığını dile getirmiştir. "Türk tarihine ait kitaplar incelendiğinde görülür ki Türk milletinin aile isimleri vardır" diyen Refet Bey, eski devlet adamlarımızın adları incelendiğinde ise, gene hepsinin aile adlarının bulunduğuna dikkat çekmiştir.

Aile isminin kanunla tesbit edildiği memleketlerdeki uygulamaya gelince; bu ülkelerde soyadı, bu adı taşıyan ailenin mülkü olarak görülmektedir. Aile üyesi aynı soyadını taşımaya mecburdur. Gene bu ülkelerde hiçbir fert doğum

kâğıdında yeralan aile isminden başka bir isim kullanamaz. Aile ismi mülk hakkına dayanmakla beraber ticaret haricinde olup, alınıp satılamaz. Başkasına devrolunamaz ve bütün aile fertleri için bu hak müşterektir. Medeni memleketlerde aile isimleri için kabul edilmiş olan başlıca esaslar bundan ibarettir. Refet Bey'e göre, bizim ülkemizde de yapılması gereken asıl uygulama bu şekilde olmalıydı.

Türkiye'de aile isimlerinin bulunduğu hususundaki ısrarlarını yineleyen Refet Bey, fikirlerini açıklamaya devam etmiştir. O'na göre ülkemizde aile isimlerinin oluşmasında, kişilerin fiziki özelliklerinin, yaptıkları mesleklerin, ruhsal durumlarının, doğdukları şehrin önemli rolü bulunmaktadır. Türk halkının eskidenberi aile isimlerinin olageldiğini, aile isimleri kanunla tesbit edilmediği için, bazen arkasının kesildiğini ifade etmiştir. Bu duruma örnek olarak; Bir ailenin lâkabı önceleri Seyrekbasan olmasına rağmen, bu ailenin fertlerinden biri devlet teşkilâtında mühim bir mevki olan orduya serdar olunca, bunun oğulları eskiden kullanmakta oldukları Seyrekbasan yerine Serdaroğulları ünvanını kullanmaya başlamışlardır.

Bir köy veya kasabaya dışarıdan lâkabı olmayan Mehmet adlı bir şahıs geldiğinde diğer Mehmetlerle karışmasını önlemek için köylüler tarafından kendisine bir isim takılır. O beldeye çalışmak için gelmişse Demirci ya da Kahveci Mehmet gibi adlardan birisi verilir. Bunun yanısıra adamda maddi ve manevi özellik belirtileri varsa bu doğrultuda isim takılır. "Ahmaksa Aptal Mehmet, güçlü , kuvvetli, tuttuğunu koparan biraz da mankafa ise bu sefer Öküz Mehmet derler. Böylece bu isim aile adı olarak yerleşir. Eğer karısının adı Zeynep ise, Öküzün Zeynep, çocukları olur Öküzün Hasan derler"¹⁶ demiştir.

¹⁶ Refet Bey'in bu ifadelerinden, soyadı ile lâkapları karıştırdığını anlıyoruz. Lâkaplar isimden önce söylenirken ve sözde kalırken, soyadı isimden sonra yazılır ve resmiyet ifade eder. Oysa Refet Bey, o günün ortamında halk arasında kullanılan lâkapların, soyadı olduğunu ispatlama gayreti içerisindeydi.

Bazı milletvekillerinin Türkiye’de aile isimlerinin bulunmadığını söylemeleri üzerine, Refet Bey, konuşmasına devam ederek; bazı mahalle ve köylerdeki aile isimlerini örnek göstermiştir. Bir mahalle ile dört küçük köyün aile isimlerini alarak dokuz kısımda tasnif etmiştir. Buna göre aile ismini eski ve yeni memuriyet isimlerinden alanlar: Kadızade, İmamoğlu, Hatiboğlu, Çavuşoğlu... Sanat ve mesleklerden alanlar: Çakmakçıoğlu, Dellâloğlu, Demircioğlu, Çobanoğlu; Şahıs isimlerinden: Hacı Alioğlu, Hacı Bayramoğlu; Bazı sıfatlardan alınmış olanlar dan vardır. Ayoğlu gibi. Bazı şahıs sıfatlarından alınanlar: Kırıkoğlu, Deli Mustafaoğlu, Uzunoğlu, Kara Mehmetoğlu, Söylemezoğlu; Şehir isimlerinden alınmış olanlar: Konyalıoğlu, Karaağaçlıoğlu; Kavmiyetten alınmış olanlar: Türkmenoğlu, Macaroğlu..... Bir de manâsı belli olmayan Zabutoğlu, Barbutoğlu, Yedekoğlu gibi aile isimleri bulunmaktadır. Refet Bey, Türkiye genelinde bu şekilde bir tasnif yapılması durumunda otuz kısımda inceleme yapmanın mümkün olacağını savunmuştur.

Refet Bey, ülkemizdeki aile isimlerinin değerlendirmesini yaptıktan sonra Avrupa’dakileri de incelemiştir. Batı’daki aile isimleriyle bizdekileri mukayese etmiştir. Böyle bir mukayeseyi yapmasının sebebi ise: Ülkemizde ve Batı’daki aile isimlerinin aynı sebeplerden dolayı ortaya çıktığını ispatlamaya yöneliktir. Fransızca “Mahezi La Russe” ansiklopedisini inceleyerek, Fransa tarihinde önemli yeri olan bakan, diplomat, alim ve fen adamlarının adlarından örnekler vermiştir. Fransa’da harbiye nazırlığı yapmış, 1870 Sedan Savaşı’na da katılmış olan Mareşchal le Boeuf’un isminin anlamının öküz manasına geldiğini, Renard kelimesinin Tilki anlamında olup, bu adı taşıyan bir çok Fransız ailesinin bulunduğunu vurgulamıştır. Fransızca’da aile ismi olarak geçen La Porte kelimesinin kapı, L’amoureux kelimesinin aşık, Le Jeune kelimesinin ise genç anlamına geldiğini, bizde de kapıoğulları, Aşıkoğulları, Gencoğulları diye aile adlarının bulunduğunu söylemiştir. “Fransa’da çeşitli sebep ve hallerde ortaya

çıkan bu aile isimlerinin aynısı, onlarda olduğu gibi bizde de vardır. Bu isimler nüfus kütüklerinde kayıtlıdır” diyen Refet Bey, ısrarla Türkiye’de aile isimlerinin bulunduğunu savunmuştur.

Ayrıca bazı ailelerin Arapzade, Sarmusakzade, Sert Mehmetoğlu gibi isimler taşıdıklarını ve resmi kayıtlara geçirildiğini ifade etmiştir. Bütün bunları yok sayarak işe yeniden başlanmak istendiğini, bunun ise yanlış bir düşünce olduğunu belirtmiştir. Avrupa ülkesi olan Fransa ve Belçika’da soyadı ile ilgili kanunların birbuçuk asırlık olduğunu ve üzerinde oynanmadığını söylemiştir. Bizde de durumun onlardan farklı tarafının bulunmadığını, aile adlarının aynı sebeplerden dolayı ortaya çıktığını ve nüfus kayıtlarında da yer aldığını belirtmiştir. Refet Bey, o günün şartlarına göre nüfus kayıtlarında aile adı bulunmayanların, yüzde beşi geçmeyeceği kanaatini taşımaktadır. Aile ismi bulunmayan ve Muhacir namıyla kayıtlara geçirilmiş olanları; nüfus idaresine çağırıp kendilerine isim bulmaları istenecek, onlar da aile isimlerini bildirecekler ve kayıtlara geçirilerek, mesele de böylece çözüme kavuşmuş olacaktır.

Ortaya çıkan bu tablo karşısında, asıl yapılması gereken işin aile isimlerinin hukuki düzenlenmesini yapmak olduğuna dikkat çeken Refet Bey, bunun yapılmayıp yeni bir yol açıldığını belirtmiştir. Bu açılan yolun Türk halkını senelerce uğraştıracağını, işin içinden çıkılamayacağını ifade etmiştir. Refet Bey, tasarıda yeralan bazı prensiplere de itiraz etmiştir. Bunlara bir örnek olarak oğlu kelimesinin yasaklanmasına karşı çıkmasını verebiliriz.

- “Oğlu” kelimesinin, yasak haricinde tutulmasını istedi

“Zeybekoğlu Mehmet” ismini örnek göstererek; tasarıda oğlu kelimesinin kullanılmasına yasaklama getirildiğini ifade eden Refet Bey, yeni uygulamayla Zeybek ile Mehmet’in de yerlerinin değiştirilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile

getirmiştir. Sonuç olarak “Mehmet Zeybek” şeklinde bir adlandırmanın ortaya çıktığını, bu yeni uygulamayı onbeş milyon halkın ittifaken kabul etmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu konuda kendisinin düşüncesi ise; resmi kayıtlarda önce aile isminin, sonra da şahıs isminin kullanılmasıdır. Böyle bir uygulamayı değiştirmenin faydasının olmadığını belirtmiş, oğlu kelimesini çıkartmakta da bir manâ görmemiştir.

Doğu Avrupa’da 150 milyonluk Rus kütlesinin aile isimlerinin sonlarına “of, yef” gibi ekler ilâve edilmektedir. Bulgarlar’daki uygulama da Ruslar’dakine benzemektedir. Romenler “esko”, Sırpalar “içi, viç”, Rumlar “aki, idis” gibi ekler ilave etmektedirler. İran’da da “zade” kelimesi kullanılmaktadır. Refet Bey, diğer ülkelerdeki bu uygulamalardan yola çıkarak, oğlu kelimesini mutlaka atmağa lüzum görmemiştir. Türk halkının eskidenberi oğlu kelimesini kullandığını, kaldırılmasında bir fayda görmediğini, çünkü; bu ismin, kendi kendine oluştuğunu ifade etmiştir. Cemiyet içinde bu uygulamadan dolayı bir müşkülâtle, karşılaşılmadığını belirten Refet Bey, hatta oğlu kelimesi sayesinde bir takım yanlışlıkların da önüne geçildiğini söylemiştir. Hükümette uzun yıllar bakan olarak çalışan iki tane Şükrü’den birinin Şükrü Kaya, öbürünün Saracoğlu diye tanındığını belirtti. “Saraçoğlu geldi, Saraçoğlu gitti diyoruz. Bu durum mecburiyetten ileri gelmiştir” diyen Refet Bey, Saracoğlu kelimesinin herkes tarafından kullanıldığına göre, oğlu kelimesini de kullanmakta bir mahzurun olmaması gerektiğini belirtmiştir. Oğlu halk tarafından da benimsendiğini, aile adıyla, özadların da yerlerinin değiştirilmesinde bir fayda görmediğini beyan etmiştir. Bütün bu açıklamalarında sonra, Meclisten asıl isteğine gelmiştir. O’da şahıs isimlerinin yeniden düzenlenmesidir.

- Refet Bey'in şahıs isimlerinde düzenleme yapılması isteği

Tasarıda, yalnız böyle aile isimlerinden bahsedipte şahıs isimlerinden sözetmemenin doğru bir şey olmadığını, işi tamamen yarım bırakmak olduğunu belirtti. Esasında anarşinin şahıs isimlerinde olduğunu ifade eden Refet Bey, Hıristiyanlarda olduğu gibi, bizde de bir asıl ismin bulunduğunu söyledi. Hıristiyan aleminin ya peygamberlerinin ya da azizlerin adlarını esas ad olarak aldıklarını, bizde de kişi adları seçilirken ya Hz. Peygamber'in ya da onun yakın dostlarının adlarından alıntı yapıldığına dikkat çekti. Buna bir de mahlas eklendiğini, bu hususta zaman zaman modaların ortaya çıktığını söyledi. Vaktiyle çocuğuna isim koyacak olan kişinin abdest alıp namaz kıldıktan sonra Kur'an-ı Kerim'i açıp, açtığı sayfada "Vallahu gafurürrahim" ayetini görünce çocuğuna Abdülgafur adını vermesini bu duruma, örnek gösterdi.

Arapça ve Farsça'nın ne kadar sıfat, bitki ve hayvanat isimleri varsa hepsinin Türkler'e ad olduğu konusuna değinen Refet Bey, bunlardan bazılarının Türkler'i gülünç durumlara düşürdüğünü söylemiştir. Konuşmasının devamında; "meselâ: köy imamı , yeni doğan çocuklara Zeynelâbidin, Üveysel Karani gibi Arapça isimler koyar. Köylü, böyle beş, altı heceli bir ismi telâffuz edemez. İsmi ortadan keser; Zeynelâbidin'e Zeynel veya Abidin, Üveysel Karani'ye de Veysel ya da Karani olarak adlandırmaktadır. Bu tür Arapça kelime ve terkiplerin atılmasının zamanı gelmiş hatta geçmiştir" demiştir. Bunun yanısıra büyük şehirlerde yeni moda isimlerin türemeye başladığını , örneğin İstanbulun büyük ve zengin mahallelerinin birisinde, Huride, Zerefşan, Behire, Menekşe, Pesent, Küşayış, Dilâviz, Tarandil gibi isimlere rastlandığını belirtmiştir. Verdiği bütün bu örneklerle, özadların, soyadından önce ıslah edilmesini gerekli görmüştür. Öztürkçe cereyanının kuvvetli bir şekilde ilerlediğini dikkate alarak dil alimlerinden oluşan uzman heyetlerin ad olacak 400 kelime bulmaları durumunda

bu işin hâllolacağını söylemiştir. Çünkü Hıristiyan aleminde de kullanılan şahıs isimlerinin 500 kelimeyi geçmediği, Refet Bey tarafından ifade edilmiştir.

Özet olarak, özad işini halletmeden soyadı kanunu çıkarmanın bir manasının olmadığını vurgulamıştır. Şahıs isimlerinden bahsedilmediği için tasarımı eksik bulunduğunu, asıl sıkıntısının bundan ibaret olduğunu ifade eden Refet Bey, Adliye Encümeni'nden ricada bulunarak; tasarının şimdiye kadar geciktiğini altı ay daha gecikmesinde bir mahzurun olmadığını belirtmiştir. Asırlarca kullanılacak olan, bu kanundaki aksak tarafların komisyonca tekrar gözden geçirilmesini istemiştir. Konuşmasının sonunda, böyle bir tasarının hazırlanmasındaki katkılarından dolayı İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey'e tekrar teşekkür etmiştir¹⁷.

b- Refet Bey'in Eleştirilerini, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın Cevaplandırması :

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey, Refet Bey'in eleştirilerine cevap olarak, soyadları ve özadlar konusunda geniş bilgi vermiştir. Türkler'in önce fert, sonra da aşiret isimleri taşıdıklarını belirtmiş, Karakeçili, Akkoyunlu adı taşımakta olan aileleri, bu duruma örnek göstermiştir. Köylerde, kasabalarda, şehirlerde yaşayan her ailenin, az çok isimlerinin olduğunu, ancak bunların, ya herkes tarafından kullanılmakta olduğunu veya terkedilmiş bulunduğunu ifade etmiştir. Meclis'e getirilen tasarının amacının, soyadı kullanılmasının mecburi hale getirilmesini sağlamak olduğunu söyleyerek Refet adı üzerinde durmuştur. "Refet Bey bunu söyledi" dediği zaman, hangi Refet Bey'den bahsedildiğini anlamamanın güç olduğunu, ancak Meclis Başkan Vekili Refet Bey denilince, kim olduğunun anlaşıldığını söylemiştir.

---

¹⁷ ZC, c. 23, s. 191-196.

Bu sırada Bursa Milletvekili Refet Bey, söze girerek “beni Bursa’da herkes Canbazoğlu Refet Bey diye tanır” demiştir.

Şükrü Kaya Bey, bu söze karşı “işte Bir Refet Bey daha tanıdık. O’da Canbazoğlu Refet Bey’dir” diyerek tasarının hedef edindiği gayenin; “ soyadı mevcut ise kullanılmasını, mevcut değilse soyadını alınmasını sağlamak olduğunu” belirtmiştir. Kendisinin bulunduğu ortam ve mevkilere göre; Müftüoğlu, İstanköylü, Müftüzade, Şükrü Kaya, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya gibi birçok aile ismi kullandığını söyleyen İçişleri Bakanı, insanların toplum tarafından tanınması, medeni işlemlerinin düzenli olarak yapılabilmesi için mutlaka bir aile ismi taşımalarını, kendisinin veya bir başkasının, canı istediği zaman isim değiştirmemesini istemiştir.

Aile ismine ihtiyaç duyan ilk kurumun ordu olduğunu ifade eden İçişleri Bakanı, orduya her sene 30,40 bin askerın alındığını, bu askerlerin hiçbirinin adının başında oğulları kelimesinin olmadığını söylemiştir. Askerlerin tanınmalarını sağlamak için isimlerin önüne ve sonuna “Alioğlu Hasan Bursa, Mehmetoğlu Ali Erzurum” gibi eklerin ilâve edildiğini belirtmiştir. Türkiye’de aile isimlerinin tam olarak yerleşmemesinden ve bu konuda kanuni düzenleme yapılmamasından dolayı, vatandaşların birçok yerde zorluklarla karşılaştıklarının altını çizmiştir. Şükrü Kaya, ülkemizde aile isminin bulunmadığını verdiği örneklerle ispatlamaya çalışmıştır. Dışarıdan gelen muhacirleri kayıtlara geçirirken; Çerkes halkından, Rumeli göçmenlerinden denmesiyle de Türkiye’de soyadı, bulunmadığının sabit olduğunu ifade etmiştir. Bu insanların Türkiye’ye gelmeden önce mutlaka bir aile isimlerinin bulunduğunu, oysa bizde aile ismi taşımak âdet olmadığından göçeden şahısları nüfus kayıtlarına yazarken aile isimlerinin ne olduğunu sormaya hiç gerek duymadıklarını belirtmiştir. Bu örneklerle, Türkiye’de aile isminin olmadığını ifade etmeye çalışmıştır.

Özad meselesine gelince; Herkesin bir ad'a sahip olduğunu, bizim bir takım Farsça ve Arapça isimleri manasına bakarak almamızın sebebinin lâkapsızlıktan kaynaklandığını belirtmiştir. “Eğer biz aile ismi takacak olursak yanına Ali, Veli diyebiliriz ve asıl Türkçe olarak aldığımız aile isimlerini kullanırız. Hepimiz şahıs adı taşıyoruz. Bu zaten mevcuttur. Onsuz olamayacağı için konun tasarısına almadık. Olmasaydı tasarıya koyardık” demiştir.

Çıkarılacak Soyadı Kanunu ile isteyenin kendi aile ismini kullanabileceğini, ancak özadını, aile ismiyle birlikte yazması ve söylemesinin mecburi olduğunu ifade etmiştir. Şahısların dilemeleri halinde imzalarını atarken ünvanlarını yazabileceklerini, nitekim her konuda olduğu gibi bu noktada dahi Refet Bey ile bir ihtilâflarının olmadığını belirtmiştir. Fakat, Refet Bey'in “bu kanun kalsın altı ay sonra müzakere edelim” şeklindeki teklifini ise yüce meclisin takdirine bırakmıştır.

Bununla birlikte kanunu, hazırlamak için uzun süre üzerinde çalıştıklarını, 1933 senesinin Mart ayında Meclis'e sunduklarını, gerek İçişleri, gerekse Adalet komisyonlarında iyice incelendiğini dile getirmiştir. Bundan dolayı Cumhuriyet Hükümeti'ne nasip olacak böylesine önemli bir vazifenin altı ay daha ertelenmesi için hiçbir sebebin olmadığını belirtmiştir. Zaten bu kanunun iki sene sonra yürürlüğe gireceğini, eğer “altı ay daha ertelensin” denilirse, o zaman üç sene sonra uygulanacağını söylemiştir. Kanunun bir an önce müzakeresine geçilmesini istemiş, eğer sakıncalı taraflar varsa, müzakere sırasında icabeden düzeltmelerin yapılacağını kaydetmiştir. Böylece altı ay daha vakit kaybedilmemiş olacağını, meclisin isterse müzakere yapabilecek durumda olduğunu belirtmiştir.

Bursa Milletvekili Refet Bey, tekrar söz alarak, aile isimlerinin kanunla tesbiti hususunda, geç bile kalındığını, bu konuda İçişleri Bakanın Şükrü Kaya Bey ile fikir birliğine sahip olduğunu vurgulamıştır. O'na göre asıl mesele; bu tasarıda özadlar hakkında bir düzenlemeden bahsedilmemiş olmasıydı. Bundan dolayı tasarının eksik olduğu hususundaki ısrarından vazgeçmediğini bir kez daha ifade etmiş oldu. Refet Bey'den sonra, soyadının, tarihi gelişimi ve tasarı hakkındaki düşüncelerini açıklamak üzere Tokat Milletvekili Nazım Bey, konuşma yapmıştır.

c- Tokat Milletvekili Nazım Bey'in Soyadının Tarihi Gelişimini

Değerlendirmesi :

Nazım Bey, Hükümetin meclise getirmiş olduğu soyadı Kanun Tasarısı'nın, kabul edilmesinin Cumhuriyet devrinin en hayırlı işlerinden birisi olacağını söylemiştir. Adliye Encümeni'nin bu kanun tasarısını doğal olarak hukuk açısından incelediğini belirtmiştir. Fakat hukuki durumu incelerken, bu isimlerin eski zamanlardan beri milletler arasına nasıl girdiğini ve nasıl oluştuğunu, bunların ne gibi hukuk görüşüne bağlı olduğunu, yani tarihi gelişimini incelemeye vakit bulamadığını ifade etmiştir. İsim meselesini ilk önce Romalılar'ın düzenlediğini ve gayet güzel kanuni hükümlerin bulunduğunu vurgulamıştır. Zaman geçtikçe, bunların milletler arasında unutulduğunu ve orta çağın büyük bir kısmının böyle geçtiğini anlatmıştır. Fakat zamanla bunun o derece büyük bir ihtiyaç haline geldiğini, hiçbir kurala tabi olmaksızın milletler arasında yeniden yavaş yavaş kendiliğinden ortaya çıktığını belirtmiştir. Herkesin şahsi isminden başka, hangi aileye mensup olduğunu belirtmek için soyadı taşımaya başladığını, bunların önce lâkap olarak meydana çıktığını dile getirmiştir. Refet Bey'in söylediği gibi bu lâkapların; şahısların fiziki haline, manevi yapısına, karakterine, doğduğu yere bakılarak belirlendiğini söylemiştir.

Sonra, bu isimlerin gelenek şeklinde erkek evlât yoluyla, diğer nesillere geçmeye başladığını, bu kuralın XII. yüzyıldan itibaren yerleştiğini vurgulamıştır.

Hıristiyanlık dininin, Avrupa'da aile adını desteklemediğini, çünkü papaların halka, azizlerin isimlerinden ad almaları konusunda baskı yaptıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla küçük isimler sınırlı kalmış, bu durum, insanların lâkaplarla birbirinden ayrılmasını gerekli kılmıştır. Yakın çağı başlatan Fransız ihtilâli'ne kadar uygulama bu yönde olmuştur. Ancak büyük ihtilâl birçok şeyi değiştirdiği gibi bunu da değiştirmiştir. Halk "yaşasın hürriyet" naraları atarak isimlerini değiştirmeye, lâkaplarını terketmeye başlamışlardır. Meclis, herkesin dilediği ismi alması hususunda halkı serbest bırakmıştı. Ne var ki altı ay sonra büyük karışıklıklar başgöstermiştir. Birkaç sene sonra, herkes özadlarını da terketmeye, hatta bazıları, din aleyhinde olsun diye çirkin isimler almaya başlamışlardır. Hükümet, bu gelişmelere engel olmak için isim ahkâmını gösteren ikinci bir kanun çıkarmıştır.

Ülkemize gelince; Nazım Bey, İsviçre'den aldığımız Türk Medeni Kanunu'nun, 25, 26, 153 ve 259'uncu maddelerinde isim ve soyadı ile ilgili hükümlerin bulunmasına rağmen, bu kanunun ihmale uğradığını ifade etmiştir. Türkiye'de soyadının hukuken kullanılmadığını, Bayramoğulları vb. gibi lâkapların olduğunu söylemiştir. Halk arasında Bayramoğlu Hasan diye tanınan bir şahsın resmi işlemlerde adını Hasan diye kullandığını, Soyadı Kanunu'nun çıkarılmasıyla resmiyette Hasan Bayramoğlu olarak kullanılacağını belirtti. Bursa Milletvekili Refet Bey'in "Türkiye'de soyadı vardır" görüşüne karşılık, Nazım Bey, bunun hukuken olmadığını söylemiştir. Çıkarılacak olan Soyadı Kanunu'nun hayırlı bir iş olacağını 6-7 ay daha ertelenmesinin anlamsız olduğunu ifade etmiştir.

Özad meselesine gelince; Medeni Kanun'da “çocuğun adını onun üzerinde velâyeti bulunan anası ve babası koyar” dendiğine göre, bu konuda zaten bir düzenlemenin varolduğunu belirtmiştir. Kanunun yürürlüğe gireceği tarihten itibaren, soyadının erkek evlât kanalıyla bütün aileye geçeceğini söylemiştir. Fazla düşünmenin anlamsız olduğunu, bir an önce kanunun maddelerinin müzakeresine geçilmesini rica ederek sözlerini tamamlamıştır. Kendisini ilgiyle dinleyen milletvekilleri O'nu sarfettiği sözlerden dolayı alkışlayarak destek vermişlerdir. Nazım Bey'in konuşmasından sonra Gaziantep Milletvekili Reşit Bey, konu hakkındaki fikirlerini açıklamıştır.

d- Gaziantep Milletvekili Reşit Bey'in Soyadı Kanunu Tasarısı

Hakkındaki Konuşması :

Reşit Bey, konuşmasının başında, önemli bir konunun altını çizmiştir. “Fransa kanununda şöyle, İsviçre kanununda böyle, Belçika kanununda şöyle” diyenlere seslenerek, “bizim bu kanunlarla alâkamız yoktur” demiştir. Türkiye'nin Cumhuriyetten sonra bağımsız bir devlet olduğunu, tabii olarak kanunlarımızın da bağımsız olacağını söylemiştir. “Yalnız bir Avrupa kanunlarını okur, memleketimize uygun kısımlarını alırız, yoksa İsviçre'de böyle olmuş, Romanya'da şöyle olmuş” demenin milli bağımsızlığımıza aykırı olduğunu ifade etmiştir¹⁸.

Reşit Bey, Türkiye'de Türklüğün şerefine, inceliğine aykırı olan müstehcen kelimelerin mevcut olduğunu, bunların atılması gerektiğini belirtmiştir. Bu duruma bir örnek vererek “yakın zamanda bizim memlekette haşa huzurdan; Eşek Mehmet Alioğlu adında bir adam vardı. Bu zât nüfus idaresine

¹⁸ Reşit Bey'in Batı kanunlarının aynen alınmayacağı, ancak memleketimize uygun yerlerinin alınacağı, asıl işin kendi kültür ve tarih kaynaklarımıza dayanılarak gerçekleştirileceği yolundaki çıkışı, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923'lerde bu husustaki ifadeleriyle büyük bir benzerlik göstermektedir. Bkz. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. I, İstanbul 1945, s. 141-147.

giderek, ne olur etmeyin eylemeyin, beni bu isimden kurtarın demiş. Bu biraz da ahmak imiş. Memurlar, pekalâ; bu ismi kaldırıyoruz, sana Sıpa Mehmet Alioğlu diyelim demişlerdir. Bunu tanıyanlardan birisinin, sıpa sonradan büyüyüp gene eşek olacak demesi üzerine adamın tekrar nüfus idaresine giderek rica ederim, bunu da kaldırın” dediğini belirten Reşit Bey, bunun gibi Türklük şerefine uymayan müstehcen isimlerin bulunduğunu, çıkarılacak olan Soyadı Kanunuyla bu tür adların değişeceğini yazılmakta olduğunu belirtmiştir. Bunların kalkması için kanunun müzakeresinin şart olduğunu vurgulamıştır. Reşit Bey, “Avrupa’da şöyle yada böyle olmuş” demenin ve onun aynısını kabul etmenin doğru olmadığını ve onun aynısını kabul etmenin doğru olmadığını anlatmıştır. “Onların kanunlarından işimize yarayanı alır, milli bünyemize uymayanı almayız” şeklindeki sözlerine, mecliste bulunan milletvekilleri, alkışlayarak destek vermişlerdir. Reşit Bey’den sonra, fikirlerini açıklamak üzere İstanbul Milletvekili Salâh Cimcoz Bey bir konuşma yapmıştır.

e- İstanbul Milletvekili Salâh Cimcoz Bey’in Refet Bey’i Eleştirmesi :

Salâh Cimcoz Bey, daha konuşmasının başında Bursa Milletvekili Refet Bey’in düşüncelerine katılmadığını belirtmiştir. Bu kanun tasarısının Türkiye’de aile isminin olmadığını söylemediğini, “kullanılmıyor , rica ederiz kullanılsın” dediğini beyan etmiştir. O güne kadar soyadı kullanılmadığı için yokluğunun açıkça hissedildiğini ifade etmiştir. Özadlar konusunda da gene Refet Bey’le ters düşmüştür. Refet Bey’in “bazı şahıs adları gülünçtür. Veyselkarani’yi Veysel-Karani yapıyorlar, bu da çok gülünç oluyor” tarzındaki sözlerine ise hiç katılmadığını açıklamıştır. “Biz bugün Veysel’i kullandığımız zaman hiçte gülünç değildir. Abidin dendiği zaman karşımdakini iki adam olarak görmem” diyen Salâh Cimcoz, hâlbuki, Aptaloğlu, Canbazoğlu gibi gülünç aile isimlerinin kullanılmasının doğru olmadığını anlatmıştır. “Onun için Soyadı Kanununu bir

an önce kabul ederek kaybettiğimiz vakti kazanmamız gerekir” diyerek sözlerini tamamlamıştır. Muş Milletvekili Hasan Reşit Bey bu konuşmanın arkasından kürsüye çıkarak, Salâh Cimcoz Bey’in açıklamalarını destekler mahiyette bir konuşma yapmıştır.

f- Muş Milletvekili Hasan Reşit Bey’in Konuşması :

Hasan Reşit Bey, 200 sene öncesine kadar Anadolu’da her ailenin aile ismi bulunduğunu, ancak zamanla bu geleneğin terkedildiğini söylemiştir. Kanunun kabulüyle, herkesin bir aile ismine kavuşacağını, böylece karışıklıkların sona ereceğini ifade etmiştir.

Bu konuşmalardan sonra Bursa Milletvekili Refet Bey, daha önce üzerinde durduğu eksikliklerin tamamlanması için tasarının Adliye Encümeni’ne iade edilmesini teklif etmiştir. Fakat bu istek, yapılan oylama sonucunda reddedilmiştir.

Manisa Milletvekili Refik Şevket ince ile Kastamonu Milletvekili Ali Razi Bey’in tasarıda yeralan soyadı tabirinin çıkarılıp, “yerine san adı” tabiri kullanılması yolundaki teklifleri de, oya sunulurken Meclis Genel Kurulu’na kabul edilmemiştir.

Meclis Başbakanı, daha sonra Soyadı Kanun Tasarısı’nda yeralan maddelerin müzakeresine geçilip geçilmemesi konusunda oylama yapmıştır. Oylama sonucunda tasarıda yeralan maddelerin 18.06.1934 tarihinde Meclis’te müzakere edilmesine karar verilmiştir¹⁹.

¹⁹ ZC, c. 23, s. 196-202; Cumhuriyet, 17.06.1934, No: 3632; Milliyet, 17.06.1934, No: 2999; Son Posta, 17.06.1934, No: 1399; Vakit, 17.06.1934, No: 5905; Zaman, 17.06.1934, No: 7.

g- Soyadı Kanunu Tasarısı'nda Yeralan Maddelerin Müzakeresi ve Kanunun Kabulü :

Daha önce geneli üzerinde yapılan görüşmeleri tamamlanmış bulunan Soyadı Kanunu Tasarısı'nın maddelerinin müzakeresine geçilmiştir. 18.06.1934 tarihli meclis oturumunda “**Her Türk Öz adından başka soy adını da taşımaya mecburdur**”²⁰ şeklindeki birinci maddesi hakkında konuşan Bursa Milletvekili **Refet Bey**, genel görüşme esnasında savunduğu fikirlerinde ısrar etmiştir. Türkiye’de halkın büyük çoğunluğunun aile ismine sahip olduğu yolundaki düşüncelerini tekrarlamıştır.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Refet Bey’e verdiği cevapta; Refet Bey’in düşünceleriyle, vardığı sonuç arasındaki tezadın manasını anlayamadığını belirtmiş, her memlekette olduğu gibi bizde de soy adının mevcut bulunduğunu, fakat kabul edilecek bu kanunla varolan adın kullanılmasının mecbur hale getirileceğini söylemiştir²¹. Birinci madde hakkındaki yapılan konuşmaların ardından, madde oylamaya sunulurken kabul edilmiştir²².

21.06.1934 tarihindeki meclis oturumunda ise Soyadı Kanunu Tasarısı'nın ikinci maddesinden itibaren müzakeresine devam edildi.

“**Söyleyişte, yazışta, imzada özad önde önde, soy adı sonda kullanılır**” şeklindeki ikinci madde, tartışmaya gerek görülmeden kabul edilmiş, sıra üçüncü maddeye gelmiştir.

²⁰ **Düstur**, Üçüncü Tertip, c. 15, Ankara 1934, s. 1282; **ZC**, c. 23, s. 222.

²¹ **ZC**, c. 23, s. 222-223; **Zaman**, 19.06.1934, No: 9 ; **Cumhuriyet**, 19.06.1934, No: 3634.

²² **ZC**, c. 23, S. 224-225; **Hakimiyeti Milliye**, 19.06.1934, No: 4635 ; **Milliyet**, 19.06.1934, No: 3001; **Son Posta**, 19.06.1984, No : 1401.

Üçüncü Madde de: “Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle umumi edeplere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soy adları kullanılamaz” denilmekte idi.

Ordu Milletvekili Hamdi Bey, milli birliğin sağlanması için aşiret isimlerinin soyadı olarak kullanılmasının yasaklanmasını memnuniyetle karşıladığını belirtti. Ancak, alınan isimlerin aşiret ismi olup olmadığını belirlemek için, aşiret adlarını gösterir bir listenin bulunmadığını ifade etti. Bayındırlıoğlu, Çehnioğulları gibi aile isimlerinin bulunduğu dikkat çekti. Karaisalı aşiretinin adının bir köyün adı olduğunu örnek göstererek, kanuna göre bunların yasaklanıp yasaklanmayacağını, İçişleri Bakanı'na sordu²³.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey, cevabında; aşiret hayatının orta çağa ait bir toplumsal kurum olduğunu ve ayrılık ifade ettiğini belirtti. Milletlerin orta çağda adeta bir kum yığını şeklinde olup her zaman dağılmaya mahkûm bir vaziyette bulunduğunu ifade etti. Son devir toplum hayatında ise birliğin esas alındığını kaydederek, Doğu'da ikiyüzden fazla aşiretin olduğuna dikkat çekti. Haydaranlı, Halikanlı, Yusufanlı vb. aşiretlerin her birinin fertlerinin binlerce kişiden meydana geldiğini belirterek, aşiret isimlerinin kaldırılacağını ve soyadı olamayacağını beyan etti. Eğer aşiret ismi taşıyan köy isimleri varsa, onların aşiretlikten çıktığını, köy ismi olmasında bir sakıncanın bulunmadığını belirtti.

Arap, Çeçen, Çerkes, Laz, Gürcü, Arnavut gibi yabancı milliyet isimlerine gelince, bunların da yasaklanacağını, amaçlarının; “fiilen mevcut olmayan, fakat hayallerde yaşayan ayrılığı ortadan kaldırmak” olduğunu açıkladı.

Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey, rütbe, memuriyet isimleriyle, iğrenç, çirkin ve gülünç olanların neler olduğunun açıklanmasını istedi. Bir

²³ **Düstur**, c.15, s. 1282; **ZC**, c.23, s.245.

kişinin gülünç bir adı kabul etmesi durumunda başkasının buna karışmasının doğru olmadığını savunarak, maddede yer alan gülünç kelimesinin kaldırılmasını teklif etti.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, verdiği cevapta; rütbe ve memuriyet isimlerinin müftü, yüzbaşı, binbaşı gibi her zaman değişen ve kabul edildiği takdirde her memlekette yüzlerce olacağı tabii bulunan rütbeler olduğunu söyledi. Eskiden kullanılan ve cumhuriyet esaslarıyla tezat teşkil etmeyenlerin kullanılmasında sakınca olmamakla beraber tarihe mal olmuş isimleri alet etmeye de müsaade edilmeyeceğini ve buna kimsenin hakkı olmadığını belirtti. Gülünç ve iğrenç isimlerin de kullanılmasına kesinlikle izin verilmeyeceğini sözlerine ekledi.

Ordu Milletvekili Ahmet İhsan Bey ise, soy isimlerinde oğullar tabirinin topluluğa karşılık geldiğini ve kullanılması gerektiğini belirtti.

Şükrü Kaya Bey, oğullar tabirinin bir soyu ifade etmesi durumunda doğal olarak kullanılacağını, ancak bir aşiret ismi olup ta kullanılmak istenirse bunun doğru olmayacağı cevabını verdi. Ayrıca Osmanlı Devleti zamanında saltanat sürmüş olanların isimlerini kullanmak isteyenler, bunu belgelemek ve o aileye mensup olduğunu ispat etmek durumundaydılar. Bu konuda yapılan itirazlara da cevap veren Şükrü Kaya Bey, “biz bu babadan, dededen, kalan adlarla iftihar edemeyiz. O şerefi kendimiz kazanmalıyız. Bu milletin içinde yetişen ve yükselen büyük şahıslar da kimsenin değil, ancak bu milletin malıdır” demiştir.

İsimlerin değiştirilmesi, aşiret isimlerinin, yabancı, gülünç, iğrenç isimlerin değerlendirmesi yapılırken, zorluk çekileceği konusunda itirazlar olmuştur. Bursa Milletvekili **Refet Bey**, kökü Orta Asya'ya kadar uzanan Tekeli, Karacaoğulları gibi aşiret isimlerinin kaldırılmasını doğru bulmamıştır. Gene

bunun yanısıra yabancı ırk ve millet isimlerinin kaldırılmasını da doğru bulmadığını ifade etmiştir. “Memleketimizde özü bizden olmadığı halde, sizdenim” diyen adamların bizim yanımızda asla yerinin olamayacağını belirtmiştir. Bunlar yabancı isim taşıyorlarsa, şeklede olsa Türk tanınmalarını istememiştir. Bu tür insanları alındaki damgasıyla ve olduğu gibi tanımayı münasip görmüştür²⁴. **Şükrü Kaya Bey**, kendisi ve Encümen adına, yapılan itirazlara cevap vermiş, üçüncü madde oylanıp kabul edildikten sonra dördüncü maddeye geçilmiştir²⁵.

Dördüncü maddede; “soy adı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir. Evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasına tevdi edilmiş olsa bile babasının seçtiği veya seçeceği adı alır. Koca ölmüş ve karısı evlenmemiş olursa veyahut koca akıl hastalığı ve akıl zayıflığı sebebiyle vesayet altında bulunuyor ve evlilik de devam ediyorsa bu hak ve vazife karınıdır.

Kocanın vefatıyla karı evlenmiş veya koca evvelki fıkra da zikredilen sebeplerle vesayet altına alınmış ve evlilik de zeval bulmuş ise bu hak ve vazife çocuğun baba cihetinden olan kan hısımlarından en yakın erkeğe ve bunların en yaşlısına, yok ise vasiye aittir” denmekteydi²⁶.

Bu maddede belli bazı hallerde kadının da soyadı seçeceği hakkındaki kayda itiraz edilmiştir. Adliye Encümeni adına Tokat Milletvekili **Nazım Bey**, yapılan itirazlara cevap vermiştir. Bu kanunun bir tesis kanunu olmasından dolayı, bu kaydın yerinde bulunduğunu belirtmiştir. Kadının soyadı seçebilmesi

²⁴ Soyadı Kanunu Tasarısı'nda , gayrimüslim Türk vatandaşlarının da Öz Türkçe soyadı almaları öngörülmüyordu. Fakat daha sonra, Soyadı Kanunu kabul edilip, halk soyadı almaya başlayınca, bu mecburiyetin kaldırıldığını görüyoruz.

²⁵ ZC, c. 23, s. 246-251; **Ayın Tarihi**, Temmuz 1934, No: 7, s. 81-82; **Hakimiyeti Milliye**, 22.06.1934, No: 4638; **Milliyet**, 22.06.1934, No: 3004.

²⁶ **Düstur**, c.15, s. 1283; ZC, c. 23, s. 251-252.

için; kocasının akıl hastalığı ile malûl olması veyahut kocasının ölmüş ve kendisinin evlenmemiş ve çocuk sahibi bulunmasının gerektiği izah edilmiştir²⁷. Bu izahattan sonra dördüncü madde oylamaya sunuldu. Kabul edildikten sonra beşinci maddeye geçildi.

Beşinci Maddede: “Mümeyyiz olan (aklı başında olan) reşit soy adını seçmekte serbesttir.

Akıl hastalığı ve akıl zayıflığı dolayısıyla vesayet altına alınmış olan reşidin adını babası, yok ise anası, bu da yok ise vasisi seçer” şeklindedir²⁸.

Çanakkale Milletvekili **Şükrü Bey**, bu maddede yeralan “mümeyyiz olan reşidin soy adı seçmekte serbest olduğu” hakkındaki kayda temas etti. Bir ailede reşit olarak bir kaç kardeşin bulunacağını ve bunların ayrı ayrı soy adı seçmelerinin doğru olmadığını ve buna müsaade edilmemesi gerektiğini söylemiştir.

Adliye Encümeni adına bu itiraza cevap veren Tokat Milletvikil **Nazım Bey**, böyle bir vaziyette bu kardeşlerin toplanıp tek soyadı seçmelerinin çok yerinde ve münasip bir istek olduğunu belirtti. Ancak, bu tasarının bir tesis lâyihası olarak düzenlendiğinin de altını çizdi. Medeni Kanun'da; karı ve kocadan meydana gelen bir ailenin toplumun birlikteliğini oluşturduğu düşünüldüğünden, aile reislerinin de yalnızca kocalar olduğuna göre bu şekilde bir düzenleme yapılmıştır. Nazım Bey, Kanunla bunun şart koşulması durumunda, aynı soydan olan amcaoğullarının da buna dahil edilmesi gerektiğini ifade etti. Bu madde üzerinde son sözü söyleyen İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya**, “bir millette ilk hücre ailedir. Bunu uzatmış olursak bir aşiret meydana çıkar. Bu ise

²⁷ ZC, c. 23, s. 252-253; **Ayın Tarihi**, Temmuz 1934, No : 7, s. 82; **Hakimiyeti Milliye**, 22.06-1934, No: 4638; **Milliyet**, 22. 06-1934; No: 3004.

²⁸ **Düstur**, c. 15, s. 1282; ZC, c. 23, s. 254.

doğru değildir” dedi. Beşinci maddenin de kabul edilmesinin arkasından sıradaki maddeye geçildi.

Tasarının altıncı sırasında yer alan “bir mahalle veya köyde aynı soydan gelmeyenler bir soyadı kullanamazlar” denilmekte idi.

Bu maddenin uygulanması sırasında bir takım problemlerin çıkmasına sebebiyet vereceği, bu suretle birbirinden haberi olmayan, ancak aynı adı alanlardan birisinin bunu terketmesi gerekeceği ifade edildi. Aynı ismi alanlardan hangisinin adını terkedeceğinin belirlenmesinde, doğal olarak karışıklıkların yaşanacağı dile getirilerek hararetli tartışmalar oldu. **Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey**, bu maddenin tasarıdan çıkarılmasını teklif etti. Bu öneri kabul edildi ve madde tasarıdan çıkarıldı²⁹.

Tasarının Altıncı Maddesinde : “Hükümet tarihte ün almış olanlara ilişik anlatan adların, hilâfına iddia ile kullanılmamasını mahkemeden isteyebilir. Kanunla taayyün eden ünvanlar mahfuzdur” ibaresi yer almaktaydı.

Kocaeli Milletvekili Salâhattin Bey, üçüncü maddede aşiret, yabancı ırk, millet isimleriyle gülünç ve iğrenç adların alınmasına yasak getirildiğini, bu yasağın uygulanması için kanuni bir müeyyidenin olması gerektiğini söyledi. Nüfus kayıtlarında böyle bir vaziyetle karşılaşıldığı takdirde, kaymakam veya valilerin, durumu Cumhuriyet savcısına bildirimelerini, savcının da dava açması gerektiğini savundu³⁰. Salâhattin Bey, Meclis Başkanlığı’na bu doğrultuda bir teklifte bulunarak, altıncı maddenin şu şekilde olmasını istedi.

²⁹ ZC, c. 23, s.254-256; **Ayn Tarihi**, Temmuz 1934, No: 7, s. 82-83; **Hakimiyet-i Milliye**, 22.06.1934, No : 4638; **Milliyet**, 22, 06-1934, No: 3004.

³⁰ ZC, c. 23, s.257.

“**Madde : 6-** En büyük mülkiye memurunun vereceği müzekkere üzerine Cumhuriyet Müddeiumumisi, üçüncü maddedeki memnuiyete uygun olmıyarak soy adı kullananların bu adı değiştirmelerini ve tarihte ün almış olanlara ilişik, anlatan adların hilâfını iddia ile kullanmamasını mahkemeden isteyebilir. Kanunla taayyün eden ünvanlar mahfuzdur” deniliyordu. Meclis Başkanı maddeyi bu yeni haliyle oylamaya sundu. Kabul edilerek altıncı sıradaki yerini almıştır.

Yedinci Maddede İse : “Bu kanun, neşri tarihinden itibaren iki yıl içinde gerek soyadı olmayanlar ve gerekse soy adlarını değiştirmek isteyenler taşıyacakları adı Hükümetin tayin edeceği şekilde nüfus kütüklerine geçirilmek üzere bildirirler. Bu iş için verilecek her nevi evrak pul resminden muaftır”³¹ ifadesi yeralmaktaydı.

Bu maddenin müzakeresi sırasında da farklı görüşler dile getirildi. Giresun Milletvekili **Hakkı Tarık Bey**, soyadı uygulamasından dolayı, vergi muafiyetinin, işyeri isimlerinin değiştirilmesi sırasında da geçerli olup olmayacağını sordu.

Şükrü Kaya Bey, bu soruya verdiği cevapta, bu tasarının bir vergi lâiyhası olmadığı gibi, vergi indirim lâiyhası da olmadığını, sadece soyadı işlemlerinin yapılacağı sırada herhangi bir şekilde para alınmayacağını söyledi³². Yedinci madde de, yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

Soyadı Kanunu Tasırısı’nda yeralan maddeler, tartışma mevzuu olmadan tek tek görüşülüp oylama sonucu kabul edilmiştir. Bu maddeler aşağıda verilmiştir.

³¹ **Düstür**, c.15, s. 1282-1283; **ZC**, c. 23, s. 246.

³² **ZC**, c. 23, s. 258; **Ayın Tarihi**, Temmuz 1934, No: 7, s. 83; **Hakimiyeti Milliye**, 22. 06.1934, No: 4638; **Milliyet**, 22.06.1934, No: 3004.

Madde : 8- Soyadı seçme işlerinde çıkacak ihtilâfları halletmek ve kendiliklerinden soyadı seçmeyenlerle anası babası belli olmayan çocuklara ad takmak ve bir adın kanunun istediği şekle uygun olup olmadığı hakkında karar vermek salâhiyeti, ana kütüğün bulunduğu yerin en büyük mülkiye memuruna aittir.

Madde : 9- Valiler ve kaymakamlar soy adlarının nüfus kütüklerine ve doğum kâğıtlarına doldurulması işinde diğer devlet dairelerinde münasip gördükleri memurları iş bitinceye kadar yardımcı olarak nüfus dairelerinde çalıştırmaya salâhiyetlidirler.

Madde : 10- Bu kanunun tayin ettiği müddet geçtikten sonra soy adlarını değiştirmek isteyenler Kanunu Medeni'nin bu babdaki hükümlerine tabi olurlar.

Madde : 11- Soy adlarını nüfus kütüğüne ve doğum kâğıtlarına yazma işinde ihmali görülen memurlar hakkında kaymakamlar bir haftalığa, valiler onbeş günlüğe kadar maaş kesme cezası verebilirler. Bu kararlar kat'i olup ilk ödenecek maaştan kesilir.

Madde : 12-Kanunun tayin eylediği zaman içinde soy adını memurlara bildirmeyenlerden beş liradan onbeş liraya kadar ve bu iş için Hükümetçe verilecek vazifede ihmali görülen muhtarlar ve ihtiyar heyetleri azasının her birinden ve belediyelerce memur edilenlerden on liradan elli liraya kadar hafif para cezası alınır. Bu cezalar mahalli idare heyetleri kararıyla verilir ve vali veya kaymakamların tasdiki ile kat'ileşir.

Madde : 13-Bu kanunun tatbik yollarını gösterir bir nizamname yapılacaktır.

Madde : 14- Bu kanun neşri tarihinden altı ay sonra mer'iyete girecektir.

Madde : 15- Bu kanunun hükümlerini yerine getirmeğe Dahiliye Vekili memurdur”denmektedir³³.

Tasarıda yeralan kanun maddelerinin ayrı yarı kabul edilmesinden sonra, oturumu yöneten **Meclis Başkan Vekili Esat Bey**, Soyadı Kanunu’nun maddelerinin tamamı üzerinde oylama yaptırmıştır. Oylama sonucunda 2525 nolu Soyadı Kanunu 21 Haziran 1934 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Soyadı Kanunu, 1 Ocak 1935 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, 2 Temmuz 1934 tarih ve 2741 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun kabulünün halk ve basın üzerinde önemli tesirleri olmuştur.

2-Soyadı Kanunu’nun Kabul Edilmesinin Halk ve Basın Üzerindeki Akisleri:

Soyadı Kanunu’nun Meclise getirildiği sırada ve kabulünü müteakip gerek halk üzerinde gerekse basın çevrelerinde bir takım yankıları olmuştur. Bu kısımda ilk anda ortaya çıkan değerlendirmeleri kısaca ele alıp uygulama safhasındakileri ileride daha geniş bir şekilde inceleyeceğiz.

a- Halk Üzerindeki Akisleri:

İlk aşamada halkın konuya yaklaşımının sadece Son Posta Gazetesi’ne yansıdığını görüyoruz. Gazetenin 29 Mayıs 1934 tarihli nüshasında “Halkın Sesi” köşesinde şu ifadelere yer verilmektedir. Fertlerin bir soyadına sahip olmamalarının, garip durumların ortaya çıkmasına sebep olduğu, örneğin bir Musevi’nin bir Türk , bir Ermeni’nin gene bir Öz Türk gibi görüldüğü dile getirilmiştir. Soyadı Kanunu’nun kabulüyle bu vaziyetin düzeltilmesi yolunda önemli bir adım atılmış olduğu vurgulanıyordu.

³³ **Düstur**, c.15, s. 1283; **ZC**, c.23, s. 259; **Son Posta**, 05.07.1934, No: 1417.

Gazetenin okuyucularından Ali Bey, Türk milletinin adının belli bir millet olduğunu belirtmiş, Soyadı Kanunu'nun kabulünden duyduğu sevinci dile getirmiştir. Unkapanı Atlamataşı Mahallesi sakinlerinden **Sabit Bey de**, Türk tarihinde Karamanoğulları, Mentешеoğulları, Aydınoğulları, Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları, Tolunoğulları, Parmakoğulları gibi bir çok soyadının bulunduğunu belirtmiştir. Halâ Anadolu'nun birçok yerlerinde soyadlarının yaşadığını, yalnız büyük şehirlerde oturan insanların son zamanlarda soyadlarını terkettiklerini vurgulamıştır. Yeni kanunu, unutulmaya yüz tutmuş bu güzel ananeyi tekrar canlandıracağı için çok beğenmiştir. Kanun tasarısında yer alan “tarihi isimlerin soyadı olarak alınamayacağı” şeklindeki ibaresi de bu şahsın hoşuna gitmiştir. Sebebine gelince; eğer bu madde olmasaydı kanun çıkar çıkmaz ne kadar tarihi Türk kahramanları varsa diriltilecek ve hepsi birer aileye soyadı olacaktı. “Hatta bundan dalavere çevirmek isteyen gayrimüslim unsurlar bile istifade edeceklerdi. Bu durum, gelecekte araştırma yapacak tarihçileri şaşırtabilirdi” demek suretiyle düşüncelerini açıklamıştır.

Küçükpazar Caddesi'nde oturan Yakup Bey ise; Soyadı Kanunu'nu çok yerinde bulunduğunu beyan etmiştir. Bazen bir mahallede yirmi Mehmet bir o kadar da Ali ve Ahmet ismine tesadüf edilebildiğine dakkat çekti. Bundan dolayı son zamanlarda Sarı Çizmeli Mehmet Ağa tabirinin dilimizde yer bulunduğunu, soyadları alınca, bu gibi benzerliklerin sona ereceğini ifade etmektedir³⁴.

b- Basındaki Akisleri:

Soyadı Kanunu'nun çıkarılmasına, halk kadar basın mensupları da çok sevinmiştir. **Zaman Gazetesi'nde**, kanunla, Türk halkının, nesilden nesile

³⁴ Son Posta, 29. 05.1934, No: 1380.

gececek bir soyadına sahip olacağı, isim benzerliği yüzünden ortaya çıkan gülünç yanlışlıklara ve üzücü karışıklıklara son verileceği belirtilmiştir³⁵.

Milliyet Gazetesi Başyazarı **Ahmet Şükrü (Esmer)**, Soyadı Töresi başlıklı yazısında; soyadının sadece insanlar arasında ortaya çıkan karışıklıkları önlemekle kalmayacağını, aile bağlarını da sağlamlaştıracağını ifade etmiştir. Aynı soyadına sahip olanların birbirlerine karşı duydukları yakınlığın büyük olacağını vurgulamıştır. “Atadan oğula geçen o adı lekelememek onu temiz tutmak, ona ün vermek, o adı taşıyanlar için bir borç olacaktır. Soyadı yalnız özümüzü zorluklardan, beylik işlerini karışıklıklardan kurtarmakla kalmayıp, ev, bark bağlarını sağlamlaştırarak milli varlığımıza yeni bir güç vereceği içindir ki, çok değerlidir...” demektedir³⁶. Bu sırada İçişleri Bakanlığı çalışmalarına hız vererek Soyadı Nizamnamesi hazırlamaya başlamıştır.

3- Soyadı Nizamnamesi Projesi :

Kabul edilen Soyadı Kanunu'nun 15.maddesinde; “Kanunun hükümlerini yerine getirmeye Dahiliye Vekâleti'nin memur olduğu” ifade edilmişti. İçişleri Bakanlığı, Kanunun Resmi Gazete'de yayınlanmasından sonra, çalışmalarını hızlandırarak, Soyadı Kanunu'nun nasıl ve ne şekilde uygulanacağını gösteren bir nizamname hazırlamaya başladı. Nizamnamenin, kanunun yürürlüğe gireceği 2 Ocak 1935 tarihine kadar son şeklini alması gerekiyordu³⁷.

Başlatılan bu çalışmalar sonucunda, İçişleri Bakanlığı 24 Ekim 1934 tarihinde Soyadı Nizamname Projesini hazırlamıştır. Projede; kanunun hükümlerini nüfus dairelerinin ne suretle uygulayacakları hakkında esaslar olduğu gibi, soyadlarını nüfus dairelerine bildireceklere ne şekilde belge

³⁵ Zaman, 21. 06.1934, No: 11.

³⁶ Milliyet, 24.06.1934, No: 3159.

³⁷ Akşam, 09.07.1934, No: 5656; Milliyet, 12.09.1934, No: 3086.

verileceği hususunda da maddeler vardı. Çirkin kelimelerle, yabancı ırk ifade eden kelimelerin kullanılmaması ve kanunun tayin ettiği iki sene müddet içinde (2 Temmuz 1934-2 Temmuz 1936) soyadlarını bildirmeyenlerden alınacak para cezaları hakkında da hükümler yer almaktaydı³⁸.

Hazırlanan bu Soyadı Nizamname Projesi, Devlet Şurası'na sevkedilmek üzere 14 Kasım 1934 tarihinde Başbakanlık'a verilmiştir³⁹.

Soyadı Kanunu'nun uygulanabilmesi için bir taraftan nizamname hazırlanırken, diğer taraftan da memurlar nezdinde kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalara basın da destek olmuştur. Soyadı alan memur ve vatandaşların isimlerini, her gün gazeteler "Soyadı Alanlar" köşesinde yayınlamışlardır. Böylece diğer yurttaşlar da, bu gelişmeler ışığında kendilerine soyadı bulma ihtiyacı hissetmişlerdir. O dönemde soyadı alma işinde memurların, halka öncülük ettiğini görüyoruz.

4- Soyadı Alma İşine Öncülük Edenler; Memurlar :

Kanunun Resmi Gazete'de yayınlanmasının üzerinden uzun bir suskunluk dönemi geçtikten sonra, devlet büyükleri ve memurlar; halka örnek olmak için soyadı almaya ve gazetelerde ilân etmeye başladılar.

Bu konuda, **Maliye Bakanlığı** kendi bünyesinde çalışan personeline yönelik bir tamim yayınlamıştır. Bu tamimde; bütün memur ve müstahdemlerin kendilerine bir soyadı seçmeleri, seçtikleri soyadlarını, sicil numaralarıyla birlikte bağlı buldukları müdürlüklere bildirmeleri istenmiştir. Hazırlanacak listeler kayıtlara geçirilecek ve Maliye Bakanlığı'na da bildirilecekti⁴⁰.

³⁸ Milliyet, 25.10.1934, No: 3129; Son Posta, 25.10.1934, No: 1529; Hakimiyeti Milliye, 27.10.1934, No: 4764.

³⁹ Milliyet, 14.11.1934, No: 3149; Cumhuriyet, 16.11.1934, No: 3774; Akşam, 20.11.1934, No: 5780.

⁴⁰ Son Posta, 25.10.1934, No: 1529.

Maliye Bakanlığı'nın Ekim ayında yayınladığı tamim, sadece kendi bakanlığı bünyesinde çalışanları ilgilendiriyordu. Kasım ayında ise, **Başbakanlık Makamı**, aynı doğrultuda bir tamim yayınlandı. Bu tamimde; Soyadı yazımı başlangıcında halkın bu işe sarılmalarını temin etmek için, aydın tabakanın ve bilhassa bu tabakanının büyük bölümünü oluşturan memurların örnek olmaları isteniyordu. Bunun için memurların 31 Ocak 1935 tarihine kadar soyadlarını seçip nüfus kütüklerine yazdırmaları gerektiği bildirilmiştir⁴¹.

Maarif Müdürlüğü de bütün okullara ve kendi personeline tebligatta bulunarak, öğretmen ve memurlarının 1935 yılının 31 Ocak tarihine kadar soyadlarını almalarını ve nüfus kütüklerine kaydettirmelerini istemiştir⁴².

Bu sırada Tarama Dergisi de öz Türkçe adı altında soyadlarından örnekler yayınlamaya başlamıştır.

Başbakanlığın yayınladığı tamim daha İstanbul'a ulaşmadan devlet dairelerinde çalışan memurların çoğu, Tarama Dergisi'nden kendilerine birer soyadı seçerek, gazetelerde ilân ettirmeye başlamışlardı. Sultanahmet Sulh Ceza Hakimi Salâhhatin Bey (Demirelli), Kâtip Nadir Bey (Özer), Mehmet Ali Bey (Erol), Fevziye Hanım (Ergenekon)... soyadı alanlardan sadece küçük bir örnektir⁴³.

Soyadı alma işinde halka önderlik edenler; memurlar, gazeteciler, bakanlar ve milletvekilleri olmuştur. Maliye Bakanı Celâl Bey (Bayar), Tevfik Rüştü Bey (Aras), Kocaeli Milletvekili Salâhattin Bey (Tunç), Samsun Milletvekili Ruşeni Bey (Özbek), Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey

⁴¹ **Hakimiyeti Milliye**, 18.11.1934, No: 4784; **Zaman**, 19.11.1934, No: 152; **Cumhuriyet**, 22.11.1934, No: 3780; **Kurun**, 23.11.1934, No: 6064-2.

⁴² **Cumhuriyet**, 26.11.1934, No: 3784.

⁴³ **Akşam**, 20.11.1934, No:5780; **Zaman**, 26.11.1934, No: 159; **Son Posta**, 23.11.1934, No: 1548.

(Öztürk) soyadlarını alan ilk bakan ve milletvekilleridir⁴⁴. Soyadlarının alınmaya başlandığı sırada, aynı ismin bir çok kişi tarafından alınmasını engellemek üzere **İş Bankası** güzel bir yöntem bulmuştur. İşlemler devam ederken, genel merkez tarafından bir cetvel hazırlatılarak, bankanın bütün şubelerine gönderilmiştir. Buna göre; her memur seçtiği ismin kenarını çizecek, böylece İş Bankası'nda çalışan memurların hepsi de ayrı ayrı soyadı almış ve karışıklığa sebebiyet verilmemiş olunacaktı⁴⁵.

Ülke genelinde soyadı alımlarının başladığı sırada, Mustafa Kemal Paşa'ya Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, "Atatürk" Soyadının verilmesi gündeme gelmiştir.

C- MUSTAFA KEMAL PAŞA'YA "ATATÜRK" SOYADININ VERİLMESİ

Soyadı Kanunu'nun kabulünden sonra, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya da, bir soyadı bulunması gündeme gelmiştir. İlk etapta bu iş için, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Recep Peker görevlendirilmiş, kısa sürede bu konu ile ilgilenecek bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun görevi; Gazi Paşa'ya lâyık bir soyadı bulmaktır. Recep Peker, arkadaşlarının önerdiği isimleri topluyor, yapılan teklifler önce komisyonda değerlendirmeye tabi tutuluyordu. Peker, teklif edilen adlar hakkında, İsmet Paşa ve M. Kemal Paşa'ya devamlı bilgi veriyordu⁴⁶. Nihayet teklif edilen adlar içinden Saffet Arıkan'ın önerdiği "Türkata" ismi beğenilmiş, bu isim daha ahenkli ve manalı olan "Atatürk" şekline dönüştürülmüştür⁴⁷.

⁴⁴ Kurun, 22.11.1934, No6063-1; Milliyet, 23.11.1934, No: 3158.

⁴⁵ Akşam, 11.12.1934, No: 5801.

⁴⁶ Abdi İpekçi, *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*, İstanbul 1968, s. 16.

⁴⁷ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul 1969, s. 567.

a- Mustafa Kemal Paşa'ya "Atatürk" Soyadının Verilmesi İçin Kanun Teklifi Hazırlanması :

24 Kasım 1934 tarihinde ise, İsmet Paşa ve yirmi iki arkadaşı, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya "Atatürk" soyadının verilmesi hakkında Meclise bir kanun teklifi verdiler. Kanun teklifinde şu maddeler bulunmaktaydı:

"Madde : 1- Kemal öz adlı Cumhuriyetimize ATATÜRK soy adı verilmiştir.

Madde : 2- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde : 3- Bu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur"⁴⁸ ifadeleri yer alıyordu.

Teklif, İçişleri Bakanlığı Encümeni'ne havale edildi. Encümen, acele olarak kanun teklifini inceledi ve hazırladığı mazbatayı genel görüşme için Meclis Başkanlığı'na sundu. Encümeni'nin Mazbatasında; "Ulu Cumhuriyetimize Atatürk soyadı verilmesi hakkında Malatya Mebusu İsmet Paşa ve arkadaşlarının yaptıkları kanun teklifi encümenimize gönderilmiş olmakla 24.11.1934 tarihli toplantımızda okundu ve konuşuldu. Türk Ulusuna tam istiklâlini kazandıran ve Ulusa gerçek tarihinin ve öz dilinin yolunu gösteren Ulu Cumhuriyetimize "Atatürk" soyadının verilmesi çok yerinde görülmüş ve teklif ittifakla kabul olunmuş bulunmakla yüksek heyetin iyi görüşüne sunulmasına karar verilmiştir" deniliyordu.

Meclis Başkan Vekili Hasan Bey, hükümetin bu kanun teklifinin acil olarak görüşülmesini istediğini söyledi. İçişleri Bakanlığı Encümeni'nin hazırlamış olduğu adigeçen mazbata Meclis Genel Kurulu huzurunda okunmuş

⁴⁸ Düstur, Üçüncü Tertip, c. 16, Ankara 1935, s. 4; TBMM Zabıt Ceridesi, c. 24, Ankara 1934, s. 35.

ve **Başbakan İsmet Paşa** söz alarak şunları söylemiştir: “Arkadaşlar, Büyük Önderimiz Cumhurreisimizin soyadı için bir kanun teklif ediyoruz. Düşündük ki; Soyadı Kanunu tatbik olunurken Büyük Önderin taşıyacağı adı tayin etmek Büyük Millet Meclisi’nin borcu ve hakkıdır. Kanunda biz “Atatürk” adını teklif ediyoruz. İnanıyoruz ki ulusun en değerli varlığı olan Cumhurreisimizin adını söylerken derin saygı ve sevgi duygularımızı birlikte sezdirmiş olacağız.

İnanıyoruz ki “Atatürk” adıyla birlikte Büyük Türk Ulusu en büyük oğluna, en büyük, en saygılı hitabını yapmış olacaktır” demiştir. İsmet Paşa’nın sözleri, milletvekilleri tarafından sık sık alkışlanmıştır.

Başbakanın bu konuşmasından sonra, başka söz hakkı isteyen olmadığından maddelere geçilmiştir. Kanun, Meclisteki Milletvekilleri tarafından ittifakla ve sürekli alkışlarla kabul edilmiştir. Böylece Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya, İsmet Paşa ve yirmi iki arkadaşının teklifi ile Büyük Millet Meclisi tarafından Atatürk soyadı verilmiş oldu. Bu haber, Ankara’da kısa sürede yayılmış ve yeni başlamış olan soyadı alma işi, büyük bir sevinç içinde hız kazanmıştır⁴⁹.

Mustafa Kemal Paşa’ya 24.11.1934 tarihinde 2587 nolu kanun ile verilen Atatürk Soyadı, 24 Kasım 1934 tarih ve 2865 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁵⁰.

⁴⁹ ZC, c.24, s. 35; Cumhuriyet, 25.11.1934, No: 3783; Kurun, 25.11.1934, No:6066-4; Hakimiyeti Milliye, 25.11.1934, No: 4791; Milliyet, 25.11.1934, No: 3160; Zaman, 25.11.1934, No: 158; Akşam, 25.11.1934, No: 5785; Son Posta, 25.11.1934, No: 1550; Ayın Tarihi, Aralık 1934, No: 12, s. 34.

⁵⁰ Düstur, c.16, s.4.

b- Falih Rıfki Atay'a Göre "Atatürk" Soyadının Manası :

Gazi Paşa'ya, Meclis tarafından Atatürk soyadının verilmesi üzerine gazetelerin köşe yazarları, bu gelişmeden dolayı memnuniyetlerini ifade edecek makalalar neşretmişlerdir. Bu konuda Falih Rıfki Atay, 25 Kasım 1934 tarihli Hakimiyeti Milliye Gazetesi'nde "ATATÜRK" başlıklı makalesinde şunları yazmıştır.

"En büyük Türk odur. ATATÜRK onun soyadı değildir, ATATÜRK onun kendisidir. Bu ATATÜRK Türk tarihinin dünü, bugünü gibi, yarını onun gölgesi altındadır" demiştir. Atay, Mustafa Kemal'siz Türk'ün, Türksüz Mustafa Kemal'in anlaşılmaz olduğunu, ikisinin birbirinde buluştuklarını ve birbiri içinde sürüp gideceklerini ifade etmiştir.

Mustafa Kemal, isminin babasının ona taktığı Arapça bir ad, Gazi kelimesinin ise ulusunun verdiği Arapça bir san olduğunu belirtiyordu. Soyunu ölümden kurtarmış olanı soy dilinin en öz, en arı sözü ile bezemek gerektiğini, "Atadan öz, Türkten arı ne söz bulunabilir?" diyerek Türkün tükenmez bir kaynak olduğunu vurgulamıştır.

Atay, makalesinin devamında; O'nun bir sızıntının izinden giderek bu kaynağın üstünde yüzlerce kat bağliyan taş ve yaprak yığınlarını kaldırıp attığını belirtmiş, "yaz güneşi gibi aydın, yaz aydınlığı gibi gür" demiştir.

"İçeri kandıran, dokunduğunu diriltten bir Türk. Türk türküsünün sesi ile akan bu su, işte o kaynaktan geliyor. Adı kendine, kendi adına kutlu olsun" demek suretiyle, M. Kemal Paşa'ya Atatürk soyadının verilmesinden dolayı duyduğu sevincini dile getiriyordu⁵¹.

⁵¹ Falih Rıfki Atay, "Atatürk", **Hakimiyeti Milliye**, 25.11.1934, No: 4791.

Falih Rıfıkı Atay'ın yanısıra, Hakimiyeti Milliye'den Burhan Belge, Necip Ali, Kurun Gazetesi'nden Asım Us, Milliyet Gazetesi'nden Ahmet Şükrü Esmer, M. Salâhattin Güngör, Cumhuriyet Gazetesi'nden İsmail Müştak, aynı doğrultuda makalalar yazmışlardır⁵².

Mustafa Kemal Paşa, 26 Kasım'dan itibaren, Büyük Millet Meclisi ile Başbakanlığa gönderdiği tezkere ve kararnamelerde Kemal Atatürk imzasını kullanmaya başlamıştır⁵³. M.Kemal Paşa'ya Atatürk soyadının verilmesi, halk arasında da sevinçle karşılanmıştır. Vatandaşlar Ankara'ya telgraflar çekerek Cumhurbaşkanı'nı yeni adından dolayı kutlamışlardır⁵⁴.

c- "Atatürk" Soyadının Başkaları Tarafından Kullanılmasının

Yasaklanması :

Bu sırada Atatürk soyadının yalnızca Büyük Öndere ait olması, bu adın önüne ve sonuna başka sözler ilâve edilerek kullanılmaması için, **Kocaeli Milletvekili İbrahim Süreyya Yiğit** tarafından, 01.12 1934 tarihinde Meclise bir kanun teklifi verildiğini görüyoruz.

İbrahim Süreyya Yiğit, teklifinin gerekçesinde şu ifadelerle yer vermiştir. Türk halkının, vatanına hizmeti geçen büyüklerinin adlarını çocuklarına takmayı âdet haline getirdikleri belirtiliyor, bu davranışın iyi dileklerle yapıldığı, yapanların da kıvanç duydukları ifade ediliyordu. Türk milletinin büyük kurtarıcısına bir soyadı verdiğini, "Atatürk" dediğini, "gönül ister ki en büyük Türke verilen bu anlî şanlı ad, kendi gibi eşsiz kalsın" demiştir. Bu adı herhangi

⁵² **Hakimiyeti Milliye**, 25.11.1934, No: 4791; **Milliyet**, 26.11.1934, No: 3161; **Kurun**, 27.11.1934, No: 6068-8; **Cumhuriyet**, 27.11.1934, No: 3785.

⁵³ **Zaman**, 27.11.1934.No: 160.

⁵⁴ **Zaman**, 01.12.1934, No: 164.

bir şekilde kullanmak isteyenlerin, kanunla yasaklanmamış olduğundan, iyi dileklerle kullanacakları için de üzüntü duymayabilecekleri belirtiliyordu.

Teklif edilen Kanunun birinci maddesiyle, bu büyük tarihi adın başka kimseler tarafından öz ve soyadı olarak kullanılmasının önüne geçilmiş olunacaktı.

İkinci madde ile de, “Atatürk” adının, önüne ve sonuna bazı sözcükler eklenmesiyle, benzerine mâni olmak istenmiş, meselâ; Öz Atatürk, Can Atatürk, Atatürkmen, Atatürkol, Atatürker, Türkata gibi pek çok isimlere girmesi mümkün olabilecek bir gelişme engelleniyordu.

Gerekçenin sonunda, bu maddelerin kabul edilmesinden sonra, bu güzel adın, can evimizde duyduğumuz saygı ve sevgisine dokunulmamış olacağı vurgulanmış, “kendisi asırlarca ve asırlarca ölmez Türk Ulusunun içinde; öz canında yaşayacağı gibi,yakışan adı da, Türk Ulusunun dilinde tek olarak söyleneceği” ifade ediliyordu⁵⁵.

Bu Kanun Teklifi, İbrahim Süreyya Yiğit’in de katıldığı İçişleri Bakanlığı Encümeni’nin 06.12.1934 tarihli toplantısında incelendikten sonra uygun bulunmuş, 10 Aralık’ta ise Meclis Başkanlığı’na havale edilmiştir⁵⁶.

Atatürk, soyadının bir başka kişi tarafından alınmaması için, İbrahim Süreyya Yiğit’in hazırladığı kanun teklifinin **birinci maddesinde**: “Kemal öz adlı Türkiye Cumhuriyetine 24/11/1934 tarih ve 2587 sayılı kanunla verilmiş olan ATATÜRK soy adı yalnız tek şahsına mahsustur. Hiç kimse tarafından öz ve soy

⁵⁵ ZC, c.24, sıra no. 37; Zaman , 05.12.1934, No: 168; Cumhuriyet, 07.12.1934, No: 3795; Son Posta, 07.12.1934, No: 1562.

⁵⁶ Milliyet, 14.12.1934, No: 3179, Ulus, 15.12.1934, No: 4811; ZC, c.24, sıra no. 37.

adı olarak alınamaz, kullanılamaz ve kimse tarafından hiç bir suretle bir kimseye verilemez” deniliyordu.

İkinci Madesinde, “ATATÜRK adının başına ve sonuna başka söz konarak öz ve soyadı alınamaz ve kullanılamaz” ibaresi yerliyordu.

Üçüncü Maddede, “Bu kanunun hükmünün 24.11.1934 tarihinden başlayacağı”, **dördüncü maddesinde** ise, “bu kanunun hükmünü yerine getirmeye Dahiliye Vekili’nin memur olduğu” ifadeleri bulunuyordu⁵⁷.

Bu Kanun Teklifi’nin, 17 Aralık 1934 tarihinde Meclis Genel Kurulu’nda müzakeresi yapılmış ve 2622 kanun numarasıyla kabul edilerek 24.12.1934 tarihli, 2888 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Mustafa Kemal Paşa’ya Atatürk soyadının verilmesinden sonra Cumhurbaşkanının resmi kimliği “Kemal Atatürk” olmuştur. Daha sonra, Öz Türkçe⁵⁸ cereyanının hız kazanmasıyla Atatürk, Kemal olan adını “Kamâl” şeklinde değiştirmiştir. Bu isim değişikliği 5 şubat 1935 tarihli gazetelerde yeralmıştır. Kamâl kelimesinin Arapça bir kelime olmadığı gibi, Arapça Kemal kelimesinden de farklı bir anlam taşıdığı belirtilmekte, anlamının ise Türkçe’de “ordu ve kale” manasına geldiği ifade edilmekteydi⁵⁹.

Atatürk, arkadaşlarının soyadları konusunda da ciddi çalışmalar yapmıştır. Yakın çevresinde bulunanların çoğunun soyadını bizzat kendisi tesbit etmiştir. Başbakan İsmet Paşa’ya, “İnönü” soyadını veren Atatürk olmuştur.

⁵⁷ **Düstur**, c.16, s. 84; **ZC**, c.24, s. 203.

⁵⁸ Bu dönemde, eskidenberi Arapça ve Farsça olarak kullanılagelen isimler atılmakta ve yerlerine Türkçe kelimelerden karşılıklar bulunmaktaydı. Böyle bir davranışın amacı ise, ülkede tamamen öz Türkçe kelimelerin kullanılmasını sağlamaktı.

⁵⁹ **Cumhuriyet**, 05.02.1935, No: 3853; **Son Posta**, 05.12.1935, No: 1620; Aydemir, a.g.e., s.470.

d- İsmet Paşa'ya "İnönü" Soyadının Verilmesi :

21 Kasım 1934 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, İsmet Paşa'nın, soyadı olarak İnönü adını kabul ettiğini yazmıştır⁶⁰. Daha sonraki günlerde yayınlanan gazeteler, bu haberle ilgili bir düzeltme yapmışlardır. Buna göre; Başbakan İsmet Paşa'nın, İnönü soyadını kendisinin almadığını, bu ismi O'na Büyük Önder'in verdiğini belirtmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa için uygun gördüğü İnönü soyadını 15. 11. 1934 tarihinde bir mektup ile Başbakan'a bildirmiştir.

Atatürk, mektubunda; Başbakan İsmet Paşa'nın "İnkılâp tarihimizin ilk şerefli ve parlak sayfası olan İnönü Meydan Muharebelerinin Başkahramanı olmuş bulunması itibarıyla" Soyadı Kanunu icabı olarak, alacağı aile isminin İnönü olmasını çok yerinde bulduğundan, kendisine bu soyadını vermeyi uygun gördüğünü belirtmektedir⁶¹.

İsmet İnönü, Gazeteci Abdi İpekçi ile yaptığı bir söyleşide; Atatürk'ün kendisine gönderdiği bu mektubu kıymetli bir hatıra olarak sakladığını ifade etmiştir⁶².

e- Atatürk'ün Soyadı Verdiği Şahısar :

Soyadı Kanunu'nun çıkması üzerine Atatürk'e bir merak gelmiştir. Daha doğrusu O'nu bu meraka, meclisine gelenler düşürmüştür. Herkes soyadını ondan alma hevesine kapılmıştır. "O'da tutar, karşısındakinin hâl tercümesini sorar, başından geçen olaylardan birer harf veya hece seçer, sonra bunları karıştırıp soyadı olarak takardı. Böylece hayli garip isimler meydana çıkmıştır."

⁶⁰ Cumhuriyet, 21.11.1934, No: 3779.

⁶¹ Kurun, 25.11.1934, No: 6066-4; Hakimiyeti Milliye, 26.11.1934, No: 4792; Cumhuriyet, 27.11.1934, No: 3785; Milliyet, 27.11.1934, No: 3162; Akşam, 27.11.1934, No: 5787; Ayın Tarihi, Aralık 1934, No: 12. s.41; Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, c.IV, (1917-1938), Ankara, 1964.

⁶² İpekçi, a.g.e., s. 16.

Atatürk en yakın dostlarından olan, Hakimiyeti Milliye Gazetesi Başyazarı Falih Rıfkı Bey'in kendisinden habersiz Atay soyadı almasına içerlemiş; "sen kendine soyadı bulmayı bana bırakmadın" demiştir. Soyadını, Tarama Dergisi'nden seçen Falih Rıfkı Atay ise verdiği cevapta; "sizin bu işe ne kadar değer verdiğinizi bildiğimden bir gün bile geç kalmak istemedim" diyerek Atatürk'ün gönlünü almıştır.

Fevzi Paşa, aile geleneği olduğu için, "Çakmak" isminde ısrar etmiştir. Atatürk, bu isimden hoşlanmamasına rağmen O'nu kırmamıştır. Fakat, bu ismi tuhaf karşıladığını şu sözleri ile dile getirmiştir: "Soyadı üstünde çakar almaz gibi alaylar yapılmasından da çekinmiyor. Çakmak...çakmak. Bir komutan için hoş değil" demiştir⁶³.

Meclis Başkanı **Kâzım Paşa**'ya ise, Sakarya soyadını vermeyi düşünmüştü. Ancak adının Alp Kâzım olmasından dolayı Özalp soyadını daha uygun bulmuştur⁶⁴.

Bir takım soyadları da kendiliğinden oluşmuştur. Mesalâ; **Kılıç Ali**'nin adı, Ali Kılıç şekline dönüştürülmüştür. Bazı soyadlarında görülen yanlış anlamalar sonradan değiştirilmiştir. Atatürk, İş Bankası Genel Müdürü **Muammer Bey**'i işinin eri bir kimse olarak kabul ettiğinden O'na "İşer" soyadını vermişti. Bu ad, sonradan yanlış anlamalara sebebiyet verdiği için "Eriş" olarak değiştirilmiştir. Atatürk, sevdiği bir kişi olan, fakat Mecliste çok konuşan **Besim Bey**'e de Atalay soyadını vermiştir⁶⁵.

⁶³ Atay, a.g.e., s. 567.

⁶⁴ Özalp-Özalp, a.g.e., s. 55; Akşam, 27.1.1934, No: 5487; Cumhuriyet, 27.11.1934, No: 3785; Kurun, 27.11.1934, 6068-8; Milliyet, 27.11.1934, No: 3162; Ayın Tarihi, Aralık 1934, No: 12, s. 41.

⁶⁵ Özalp- Özalp a.g.e., s. 55.

Yakın arkadaşı olan Bursa Milletvekili **Rasim Ferid'e** Talay soyadını vermeyi uygun bulmuştur⁶⁶. 1935 yılında milletvekili seçilen, Üçüncü ve İkinci Kolorduların Eski Kumandanı, General **Şükrü Naili'ye** Gökberk soyadını veren gene Atütürk olmuştur⁶⁷.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Mustafa Kemal Paşa'ya, Atatürk soyadını verdiği sırada, Atatürk'ün yakın arkadaşlarından Fahrettin Paşa , Afgan-İran sınır anlaşmasında hakemlik yapmak için Afganistan'da bulunuyordu. Fahrettin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya Atatürk soyadının verildiğini radyodan öğrenmiştir. Ankara'ya telgraf çekerek yeni isminden dolayı O'nu tebrik etmiştir. Atatürk ise, cevabi telgrafında "siz de **ALTAY** oldunuz!" diyerek, Fahrettin Paşa'ya bu soyadını takmıştır⁶⁸.

Atatürk, insanların başından geçen önemli olaylardan yola çıkarak ta soyadı vermiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında Adapazarı dolaylarında çıkan isyanları bastırmak için görevlendirilen heyette yeralan **Hüsrev Bey'e** Gerede soyadını vermeyi uygun görmüştür. O dönemde Hüsrev Bey, Gerede'de asilerin eline esir düşerek müşkül günler geçirmişti. Hüsrev Bey'e verilen Gerede soyadı ile bu tarihi hatıra arasında bağlantı kurulmuş olunuyordu⁶⁹.

Devlet büyükleri bu şekilde soyadı sahibi olurken, halk ta boş durmuyordu. İnsanlar birbirleriyle, adeta yarış edercesine kendilerine soyadı seçmeye çalışıyorlardı.

⁶⁶ Cumhuriyet, 13.12.1934, No: 3801.

⁶⁷ Cumhuriyet, 15.02.1935, No: 3863.

⁶⁸ Fahrettin Altay, **10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası**, İstanbul 1970, s. 476-477.

⁶⁹ Cumhuriyet, 10.01.1935, No: 3827.

II. BÖLÜM

A- HALK ARASINDA SOYADI ALMA İŞİNİN HIZ KAZANMASI

Meclis tarafından çıkarılan Soyadı Kanunu'nun tatbikat safhası 2 Ocak 1935 tarihinden itibaren başlayacaktı. Bu maksatla, İçişleri Bakanlığı tarafından bir Soyadı Nizamnamesi metni hazırlanmış ve bu Nizamname, Devlet Şurasında incelemeye alınmıştır. Soyadı Nizamnamesi'nin Devlet Şurasın'da müzakeresi sırasında, halk daha nizamnamenin yürürlüğe girmesini beklemeden soyadı seçmeye başladı. Oysa Nizamnamede: soyadlarının nasıl ve ne şekilde alınacağı, uyulması gereken kuralların neler olacağı ile ilgili maddeler yer almaktaydı. Hâl böyleyken vatandaşlar, adeta birbirleriyle yarış edercesine soyadı almaya başladılar. Bu sırada İçişleri Bakanlığı'nın, çıkması muhtemel karışıklıkları önlemek amacıyla bir dizi tedbir aldığını görüyoruz.

1- İçişleri Bakanlığı ve Nüfus Genel Müdürlüğü'nün Çalışmaları

Karışıklıkları önlemek maksadıyla; üyeleri İçişleri Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu mensuplarından oluşan bir komisyon kurulması kararlaştırıldı. Komisyon, ilk etapta bir kitap hazırlamayı ve bunu halkın kullanımına sunmayı planlamıştır⁷⁰. Bu maksatla Türk Dil Kurumu, çalışmalarını hızlandırarak, Aksaray Milletvekili Besim Atalay'ın "Türk Adları" kitabının basımını gerçekleştirdi. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın emri ile bu kitapta yer alan isimler, 26 Kasım'dan itibaren alfabetik sıraya göre gazetelerde yayınlanmaya başlandı⁷¹.

Ancak, Besim Atalay'a, kitabında yer alan ve gazetelerde yayınlanan bazı soyadlarından dolayı eleştiride bulunanlar olmuştur. Zaman Gazetesi Başyazarı

⁷⁰ Kurun, 26.11.1934, No: 6067-5.

⁷¹ Hakimiyeti Milliye, 26, 11.1934, No: 4792; Milliyet, 26.11.1934, No: 3161; Zaman, 26.11.1934, No: 159.

Ebuzziyazade, “Öz Türkçe” adlı köşesinde; kitapta yeralan isimlerden bazılarının çok gülünç olduğunu, isim tesbiti yaparken “daha iyisini daha güzelini bulmaya çalışmalıydı” demiştir. Atalay’ın Meclis’te arkadaşları arasında şaka yapmayı, onları güldürmeyi sevdiğini, fakat soyadı gibi milli ve ciddi bir işte gülmenin ve şakanın yerinin olamayacağını ifade etmiştir⁷²

Bir vatandaş ise aynı kitapta soylu manasına geliyor diye “Elgin” kelimesini soyadı olarak almış ve gazetelerde ilân etmiştir. Daha sonra aynı kelimenin soylu olmayan anlamına da geldiğini öğrenince olay karşısında morali bozulmuş ve bu durumdan Atalay’ı sorumlu tutmuştur⁷³.

Nüfus Genel Müdürlüğü ise; halkın, seçtiği soyadlarını nüfus kütüklerine rahatlıkla yazdırabilmelerini sağlamak için soyadı beyanname kâğıtları hazırlatmıştır. Bu beyannamelerin üzerinde; öz adı, soyadı, baba adı, ana adı, doğum tarihi, imza yeri, vilâyeti, kazası, nahiye veya kasabası, köy veya mahallesi, sokağı, nüfustaki hane bölümleri bulunmaktaydı. Bu bölümler, mevcut nüfus kâğıtlarına göre doldurulacaktı. Burada alt alta, altı sıra bulunduğundan bir ailenin altı ferdi için bir beyanname yeterli geliyordu. Bu durum ise, halka büyük kolaylık sağlayacaktı.

Bu bilgilerin altında üç satır yazı bulunmakta olup, yazının altını aile reisi, oturduğu yerin adresini etraflıca belirterek imzalayacaktı. Beyannamenin en alt kısmını ise, belediye başkanı yada muhtar, belediye temsilcisi ve azalardan bir kaçısı tasdik edeceklerdi. Bu bayannameler vergiden muaf tutulmuştur. Ancak beyannameyi veren şahıslardan, imzalarını atarken yeni soyadlarını da yazmalarını istenmekteydi⁷⁴.

⁷² Ebuzziyazade, “Öz Türkçe”, *Zaman*, 09.12.1934, No: 172.

⁷³ *Zaman*, 20.12.1934, No: 183.

⁷⁴ *Akşam*, 28.11.1934, No: 5788; *Milliyet*, 28.11.1934, No: 3163; *Ulus*, 29.11.1934, No: 4795.

Soyadlarının tescili konusunda resmi işlemler başlamamasına rağmen, halk arasında, soyadı alma hususunda adeta bir yarış ortaya çıkmıştı. Böyle bir ortamda karışıklıkların yaşanması da doğaldı. Bazı İnsanlar alacakları soyadının yüce bir manasının olmasına özen göstermişler, bazıları seçtikleri soyadının başkası tarafından da alınmasından şikayetçi olmuşlardır. Bazıları ise soyadı bulamamaktan yakınmışlar, gazetelerin köşe yazarlarını arayarak, kendilerine bir soyadı bulmalarını istemişlerdir. Bütün bu gelişmeler karşısında basın yaklaşımı ise; eleştirel ve yol gösterici fikirler ortaya koymak olmuştur.

2- Soyadı Kanununun Uygulanması Sırasında Çıkan Karışıklıklar Üzerine Basının Çözüm Önerileri

a- Karışıklıkların Sebebi

Soyadı alma işinde devlet büyükleri, milletvekilleri, memurlar ve basın mensupları halka önderlik yapmışlardır. Meclis tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya Atatürk, Atatürk tarafından İsmet Paşa'ya İnönü soyadının verilmesi, milletvekilleri ve devlet ilerigelenlerinin adeta yarış edercesine kendilerine soyadı almaya başlamaları halka örnek davranışlar olmuştur.

Soysuz görünmemek için, soyadı alma işinde adeta herkes birbiriyle yarış etmiştir. Ömründe karıncıyı bile incitmemiş “efendi, kibar insanların Yıldırım, Çetin gibi” adlar aldıkları görülmüştür. Bazı insanlar ise gazetelerin köşe yazarlarına telefon ederek veya mektup yazarak kendilerine bir soyadı bulmalarını istemişlerdir⁷⁵. O dönemde halk soyadı alma işine büyük alâka göstermiştir. “kahvede, sokakta, evde, mektepte hep bu iş kanuşulmakta, herkes

⁷⁵ Cahit Koroğlu, “Tırpan - Soyadımız Ne” Milliyet, 05. 12 .1934 No.3170

kendine bir soyadı aramaktaydı”. Vatandaşlar arasında gündemi oluşturan en önemli sual “soyadınız ne?” sorusu olmuştur⁷⁶.

Fakat daha soyadı nizamnamesi yayınlanmadan gerçekleştirilen bu alımlar kısmen de olsa karışıklıklara sebep olmaktadır. Yurttaşlar soyadı alma işine büyük ilgi göstermekle yetinmemiş, seçtikleri soyadlarını gazetelerin “Soyadı Alanlar” köşesinde ilân etmişlerdir. Bir çok kimse, yüksek, iddialı, şaşalı göğe semaya sığmayan isimleri almak hevesine kapılmıştır. Alacakları soyadlar, illaki Özcan, Özkan, Özsoy, Öztürk, Aktuğ, Güngör, Günay, Oğuz, Üstün vb. gibi olacaktı. Halkın daha yüzde onu soyadı almadan etrafı bir Özsoydur bir Özkandır istilâ etmiştir. Hergün gazetelerde çıkan listelerde, sanki başka isim yokmuş gibi bu türden aynı ismi alanlara oldukça çok rastlanmıştır.

Bu durumda; Fransa’daki Durand’lar Dupont’lar gibi bütün Türkiye’de de yüzlerce hatta binlerce böyle özlü isimlere rastlanmasından çekinilmiştir. Milliyet Gazetesi yazarlarından **Mümtaz Faik**, bu endişeyi hisseden gazetecilerden sadece bir tanesidir. Faik, yazısında; herkesin birbirine benzer soyadı alması durumunda bu işin amacından sapacağını dile getirmiştir. Çünkü Fransa’da o kadar çok Durand, Dupont soyadlı insan vardır ki; sokakta bir kişiye seslenilmek istendiğinde eğer adı bilinmiyorsa, M.Durand veya M. Dupont denildiğini belirten Faik, Türkiye’de de gidışatın bu yönde olduğuna dikkat çekmiştir. Yazar, halktan tevazuyu elden bırakmamalarını, işi kolaylaştırmak için birbirine benzemeyen soyadları seçmelerini tavsiye etmiştir⁷⁷.

⁷⁶ **Son Posta**, 02.12.1934, No:1557.

⁷⁷ Mümtaz Faik, “Günün Gölgesi, Durand’lar, Dupont’lar Özcanlar, Özkan’lar”, **Milliyet**, 05.12.1934. No.3170

Ne var ki, bütün bu uyarılara rağmen gene de aynı ismi soyadı olarak birden fazla kişinin aldığı görülmüştür. Hâlbuki soyadı almaktan maksat insanların birbirine karışması değil, birbirinden ayrılmasını temin etmektir⁷⁸.

Devlet Şurası'nda görüşülmekte olan Soyadı Nizamnamesinde “aynı nüfus müdürlüğü mıntıkasında bir soyadını iki kişi alamaz” ifadesi yer alıyordu. İşte bundan dolayı, aynı soyadını birden fazla kişinin alması üzerine, olayı mahkemeye intikal ettirenler bile olmuştur. Faik Şemsettin adlı bir zât, asırlardan beri “Benli” soyadını kullandığı halde, bir başkasının da aynı ada sahip çıkması üzerine, konu mahkemeye intikal etmiştir.

Bunun yanısıra böyle bir meseleyi aralarında, konuşup uzlaşarak çözenlere de rastlanmıştır. İzmir Ziraat Çevre Müdürü Zühtü Bey, Baysal soyadını seçerek nüfus kütüğüne yazdırmıştır. Aynı gün Emniyet Amiri Yaşar Bey'de Baysal ismini soyadı olarak seçerek nüfus kütüğüne yazdırmak üzere müracaatta bulunmuştur. Bu tuhaf vaziyet karşısında iki idare adamı konuşarak aralarında uzlaşmaya varmışlardır. Uzlaşma, sonucunda Yaşar Bey, Baysal yerine Barış kelimesini soyadı olarak seçmiştir⁷⁹.

Amirâl Mehmet Ali Bey'de buna benzer bir meseleyi mahkemeye götürmeden çözen vatandaşlardan birisidir. Mehmet Ali Bey, soyadı olarak Talay kelimesini seçtiğini ve 4 Aralık 1934 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin soyadı alanlar köşesinde ilân ettiğini belirtmiştir. Talât adlı bir başka şahsın da Talay kelimesini soyadı olarak aldığını, hâlbuki bu ismi 4 aralık tarihinde önce kendisinin, Talât Bey'in ise 8 Aralık'ta ilân ettiğine dikkat çekmiştir. Diğer taraftan Atatürk tarafından, Talay kelimesinin Bursa Milletvekili Rasim Ferit'e de soyadı olarak verildiğini ifade eden Mehmet Ali Bey, bütün bu gelişmeler

⁷⁸ “Soyadlarında karışıklık”, *Ulus*, 29.11.1934, No: 4795.

⁷⁹ *Son Posta*, 14.12. 1934, No: 1569.

karşısında, Talay soyadını ilk önce seçen ve ilân eden kişi olmasına rağmen bir fedakarlıkta bulunmuştur. Talay kelimesinin ilk harfi olan T'yi D harfi ile değiştirmiş ve Dalay soyadını almıştır. Böylece, sonradan ortaya çıkması muhtemel bir karışıklık daha, Mehmet Ali Bey'in iyi niyetli davranışı sayesinde çözüme kavuşmuş oldu⁸⁰.

b- Basının Çözüm Önerileri :

Bu tür karışıklıkların ortaya çıkması sonucunda basının üzerine düşen uyarı görevini yerine getirdiğini görüyoruz. Gazeteler, okurlarına uyarıda bulunarak, aynı ismi birden fazla kişinin almamasını telkin etmişlerdir. Ayrıca köşe yazarları karışıkların önlenmesi noktasında peşpeşe makaleler yazarak halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Bu makalelerde dile getirilen ortak görüş ise: "Soyadı seçme konusunda çok dikkatli olunması ve itinalı davranılması gerektiği" olmuştur.

Soyadlarının alınmasıyla birlikte eskidenberi süregelen karışıklıklar önleneceğinden ad seçiminde titiz davranılması gerektiği üzerinde ısrarla durulmuştur. Yazarlar, ayrıca alınacak adın öz Türkçe bir kelime olmasını ve kimsenin adına benzememesi hususuna özen gösterilmesini istemişlerdir. Gelişigüzel ad alınmaması, en güzel adın tek olarak seçilen ad olduğu teması ısrarla vurgulanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından **Ercüment Ekrem** 1 Eylül 1934 tarihli yazısında, şahsen kendisinin kullandığı soyadını başka birisinin de seçip ortak olmasını içine sindiremeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca tarihe mal olmuş şahsiyetlerin adlarının da soyadı olarak kullanılmamasını istemiştir. Bu duruma Avrupa'dan örnek vererek yapılan bir araştırma sonucunda; Betoven'i kunduracı

⁸⁰ Cumhuriyet, 13.12.1934 , No: 3801.

Göte'yi arpacı, Paskal'ı filozof, Rübens'i tabelacı, Şekspir adını ise bir denizci erinin kullandığının tesbit edildiğini belirtmiştir.

Ülkemizde de böyle bir durumun yaşanmasını istemeyen Ekrem, bütün meslek ve zanaat erbabına saygısının olduğunu belirttikten sonra; Abdülhak Hamid'i bakkal, Namık Kemal'i manav, Şinası'yi ayakkabı boyacısı, Tevfik Fikret'i koltukçu, Florinalı Nazım'ın ismini ise berber bir şahsın soyadı olarak seçip kullanmasını da içine sindiremeyeceğini dile getirmiştir⁸¹.

Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı **Yunus Nadi**, soyadı alma işinde biraz ulu orta gidildiğini, bu gidişle memlekette aynı soyadını yüzlerce kişinin almasından duyduğu kaygıyı dile getirmiştir. Soyadı alma işinin bu şekilde devam etmesi durumunda, soy sop ayırımını temin etmek yerine büyük bir karışıklığa sebebiyet verileceğini ifade etmiştir. Yazasının devamında, soyadı alma işinin düzenli olmasını ve kargaşaya meydan vermeden yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu meyanda yaşanmakta olan karmaşaya çare olacak bir yol göstermiştir. O'na göre devlet merkezinde bir büro açılmalı, bu büroda, soyadı kütük defterleri oluşturularak yurttaşların seçtikleri isimler değerlendirmeye tabi tutulmalıydı. Değerlendirme sonucunda uygun olan soyadları kabul edilecek, uygun bulunmayanlar ise düzeltilmek üzere geri gönderilecekti. Ancak böyle, bir uygulama sayesinde düzenlilik sağlanmış olunacaktı. Yunus Nadi, yazısının sonunda başka bir konuya daha temas ederek, bazı ailelerin eskiden beri soyadı kullanmalarına rağmen yeni arayışlara girmelerini ise uygun bulmadığını belirtmiştir⁸².

Soyadlarının karışmasına çözüm bulmak maksadıyla Zaman Gazetesi Başyazarı **Ebuzziyazade** de bir takım önerilerde bulunmuştur. O günün

⁸¹ Ercüment Ekrem "Bugün de Bu Soyadı Hakkında" Cumhuriyet, 01. 09. 1934, No:3708.

⁸² Yunus Nadi, "Ulusal Bir Yürüyüş Daha", Cumhuriyet, 28.11.1934, No: 3786.

şartlarında Türkiye’de aşağı yukarı on yedi milyon insanın yaşadığını, bu on yedi milyon insan için takriben iki-üç milyon birbirinden farklı soyadının olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Hâl böyleyken soyadı alma işinde insanların başıboş bırakıldığını, herkesin istediği adı dilediği gibi almaya başlamasıyla karışıklıkların çıkmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bunun sonunun nereye varacağı sorusuna ise; “bir çok insanın bir çok yerde birbirine benzer aynı adları soyadı olarak almış olacakları” cevabını vermiştir. Ve bir asır sonra aynı soyadını seçenlerin, birbirlerinin akrabası olduklarını ileri sürmeye başlayacakları belirtmiştir. Bu konu hakkında diğer gazetelerde de İçişleri Bakanlığı’na uyarıcı makaleler yazıldığını, Bakanlığın bu karışıklıklara bir an önce çare bulmasını istemiştir. Makalesinin sonunda, bu işin çok düşünülecek işlerden birisi olduğunu, dolayısıyla durmadan, dinlenmeden ve çapraşık dereceye gelmeden çaresine bakılması gerektiğini vurgulamıştır⁸³.

O dönemde, bazı insanların soyadı seçmekte zorlandıkları görülmüştür. Bazıları ise bir önceki gün seçtiğini sonraki gün değiştirmeye kalkışmıştır. Her gün sekiz on kişi gazetecileri arayarak kendilerine bir soyadı bulmalarını istemişlerdir. Sözelimi; “- Gögem nasıl ?. - Aktuğ koysam yakışır mı ?, - Günışık yerinde düşüyor mu?” gibi sualler sormuşlardır. Bu gibi sorulara muhatap olan gazeteci **Selahattin Güngör**, kendisini arayan okuyucuları başından savmak için “güzel! iyi seçmişsin, bundan iyisi bulunamaz” kabilinden cevaplar vermiştir. Güngör, okuyucularına bir tavsiyede bulunarak, ilk seçtikleri adda karar kılmalarını istemiştir⁸⁴.

Milliyet Gazetesi yazarlarından **Burhan Felek**, soyadı alacaklara tavsiyelerde bulunarak, alınacak ismin kötü manâ ifade etmemesini, kulağa hoş

⁸³ Ebuzziyade, “Soyadları Karışmak Korkusu”, *Zaman*, 09.12.1934, No:172.

⁸⁴ Selahattin Güngör, “Kulakmisarfiri”, *Milliyet*, 29. 11. 1934, No:3164.

gelmesini, Türk şivesine uygun olmasını ve çetrefil olmaması gerektiğini ifade etmiştir⁸⁵. Ne varki Felek'in daha sonraki yazılarında bu söyledikleri ile tenakuza düştüğünü görüyoruz.

Gerçekten de 23 Kasım 1934 tarihli "Soyadı" başlıklı yazısında, aynı soyadını birden çok kişinin almasına; özellikle, Öztürk, Oğuz, Üstün gibi soyadlarına fazla rağbet gösterilmesine karşı çıkmıştır. Soyadlarının birbirine benzememesi için gerekirse kötü anlam içeren ve manasız adlar alınmasını teklif etmiştir. Meselâ; Hımbıl, Hırtlama, Sünepe Mıymıntı, Süprüntü, Mankafa gibi. Bir de manâsı olmayan, Soca, Bakra, Kimker gibi hiçbir anlam ifade etmeyen kelimelerin alınabileceğini belirtmiştir⁸⁶. Aynı adı birçok kişinin almasından doğan karmaşaya ancak bu şekilde son verilebileceğini savunmuştur⁸⁷.

Burhan Felek, 1 Aralık 1934 tarihli "Haftanın Yazısı" başlıklı makalesinde gene böyle bir konuyu kaleme almıştır. Okuyucuların ısrarla kendisinden soyadı bulmasını istediklerini belirten Felek, onlara bir yöntem tarif etmiştir. Okuyucularına seslenerek, iki tane kutu (torba da olabilir) bulmalarını, birisinin içine kağıtlar yazılmış sesli harfleri, diğerine ise sessiz harfleri koymalarını istemiştir. Baştan bir sessiz harf, sonra bir sesli harf çekmelerini, onları bir yere yazmalarını öğütlemiştir. Oluşacak ismi beğenmezlerse, bu harflerin bir daha kapatılıp yeniden kutulara atılmasını, bir önceki işlemin tekrarlanması gerektiğini belirtmiştir. Torbadan çekilen bu harfleri sıraya koymalarını, sonuçta hiç manası olmayan soyadlarının ortaya çıkacağını belirtmeden de geçmemiştir. "Hoşunuza giderse böyle bir kelimeyi soyadı yaparsınız, hoşlanmadıysanız işe yenide

⁸⁵ Burhan Felek, "Soyadı Meselesi" *Milliyet*, 17. 07.1934, No:3028.

⁸⁶ Oysa Soyadı Kanunu'nun üçüncü maddesinde, "Umumi edeplere uygun olmayan iğrenç ve gülünç olan soyadları kullanılamaz" denmekteydi. (*Düstur*, c.15 , s.1382).

⁸⁷ Burhan Felek, "Soyadı", *Milliyet*, 23.11.1934, No: 3158.

başlarsınız” diyen Felek; bu yöntemin hem eğlenceli, hem de okuyucuları ad aramak yorgunluğundan kurtaracağını yazmıştır⁸⁸.

Vakit Gazetesi yazarlarından **Galip Bingöl**, Burhan Felek’in düşüncelerinin aksini savunmuştur. Bingöl, “Soyadlarımız nasıl olmalı, nasıl olmamalı? başlıklı makalesinde; soyadlarının mutlaka Öz Türkçe kelimelerden alınmasını istemiştir. Seçilecek adların, Temizkan, Yamansoy, Altınsop, Yüksekboy, Aybeygil, Öztevir gibi, bir adamın Türk toplumuna ait olduğunu gösterecek kelimelerden alınmasını tavsiye etmiştir. Bu kelimelerden, alınmasını tavsiye etmiştir. Bu kelimelerin, bir Öz Türk adının sonuna getirildiğinde, Yaşar Temizkan, Demir Yamansoy, Orhan Altınsop, Mete Yüksekboy, Biricik Aybeygil, Gönül Öztevir olacağını ifade etmiştir.

Soyadlarının öz Türkçe kelimelerden seçilmesinin yanısıra, güzel anlamlı olmalarını da arzu etmiştir. Demirbilek, Çelikküç, İncisaf, Altıncıkı, Gümüşpınar, Dumanlıdağ, Serinkanat, Yüksekalin, Keskinsöz gibi. İğrenç ve gülünç anlam taşıyan Kazayağı, Bunakdolmuş, Tahtaburun, Yırtıkpostal vb. gibi adların ise soyadı olarak alınmasına sıcak bakmamıştır⁸⁹

c- Ad Bulma Konusunda Yazarların Teklifleri :

18 Milyon Türk insanına 3,5 milyon civarında soyadı bulunması gereği üzerinde duran yazarlar bazı ilginç tekliflerde bulunmuşlardır. **Son Posta** gazetesinin “ Öz Türkçe” adlı köşesinde böyle bir öneriye rastlıyoruz. Yazıda söz uydurmaktan bahsedilerek, Arslan kelimesi örnek gösterilmiştir. Bu kelimenin başına ve sonuna birer ek getirilerek Alpaslan, Kılıçaslan, Aslaner, Eraslan Demiraslan, Aslandemir, gibi anlamlı soyadları yapılabileceğine dikkat

⁸⁸ Burhan Felek “Haftanın Yazısı” **Milliyet** , 01.12.1934, No: 3166.

⁸⁹ Galip Bingöl, “Öz Türkçe”, **Vakit**, 14.11.1934, No: 6055

Ayaydın olacaktır. Böyle yapmaktan amaçlanan düşünce ise; Türk isimlerinin bu sayede yabancı milletlerinkine benzemesini önlemek ve Türke yakışır bir soyadına sahip olmaktır. Ayrıca bu şekilde soyadı taşıyan bir kişinin dünyanın her tarafında Türk olduğu anlaşılacaktı⁹².

Halkın büyük bölümü soyadı alma işinde yarış ederken bazıları da beklemeyi tercih etmiştir. Böyle insanlara, Milliyet Gazetesi yazarlarından **Selâhattin Güngör**, "Kulakmisafiri" adlı köşesinden seslenerek, Kanunun: gülünç, edebe aykırı soyadlarının, seçilmesini yasakladığını, eğer geç kalacak olurlarsa alabilecekleri soyadı kalmayacağı uyarısında bulunmuştur. Yok eğer kendilerine Kırtıpıl, Mendebur, Şapşal, Kıtıpyoz, Yahniyanak gibi bir ad alacaklarsa bu tür insanlara da söyleyecek sözünün olmadığını ifade etmiştir⁹³. Resmi kayıtlar başlamamasına rağmen halk arasında soyadı seçme yarışı hakim olmuştu. Nihayet, seçilen soyadlarının tescili konusunda önemli bir adım atıldı.

B- SEÇİLEN SOYADLARININ TESCİLİNE İZİN VERİLMESİ VE SOYADI NİZAMNAMESİNİN YAYINLANMASI

Soyadı Kanunu'na göre seçilecek soyadlarının nüfus kütüklerine kaydedilmesi 2 Ocak 1935 tarihinde başlayacaktı. Ancak vatandaşların soyadı almakta yarış eder gibi büyük istek göstermeleri üzerine İçişleri Bakanlığı yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu büyük istek karşısında, Bakanlık 8 Aralık 1934 tarihinde bütün vilâyetlere bir tamim göndererek, Nizamnamenin çıkmasını beklemeden soyadlarının nüfus defterlerine kaydının yapılabileceğini bildirdi. Bunun için: soyadı almak selâhiyetine sahip olanlar bağlı buldukları nüfus memurluklarına giderek seçtikleri soyadını belirten bir beyanname ile müracaat

⁹² Suad Tahsin, "Soyadları Münasebetiye Bir Teklif", *Son Posta*, 21.12.1934, No:1576.

⁹³ Selâhattin Güngör, "Kulakmisafiri", *Milliyet*, 10.12.1934, No: 3175.

edeceklerdi. Bu beyannamelere pul yapıştırılmayacağı gibi her türlü vergiden de muaf tutulduğunu daha önce belirtmiştik.

Bu genelgede ayrıca, kasabalar, köyler, İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerin mahalleleri birer nüfus mıntıkası olarak belirlenmiştir. Buna göre tamimde: bir nüfus memurluğu mıntıkasında aynı soyadının ikinci defa kesinlikle tescil edilmemesi emri yer alıyordu. Aynı soyadını almak üzere iki kişinin başvurması durumunda, ilk müracaat edenin istediği kabul edilecek diğerininki ise başka bir isimle değiştirilecekti⁹⁴. Değiştirmemekte ısrar edenler olursa bunların adlarına, büyük-küçük gibi bir sıfat ilâve edilerek, bu ismi ilk almış olan aileden ayırt ettirilmiş olunacaktı⁹⁵.

İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı adigeçen tamimin İstanbul'a ulaşması üzerine valilikçe bir dizi önlem alındı. Valilik makamından, kaymakamlara emir verilerek, vatandaşların seçtikleri soyadlarının tescil edilmesi için her türlü kolaylığın sağlanması istendi. İstanbul Nüfus Müdürlüğü, aynı soyadını birden fazla kişinin almasını önlemek için bir yöntem buldu. Buna göre; her nüfus dairesinde harf sırasına göre cetveller hazırlanacaktı. Bu cetveller A'dan Z'ye kadar olacak ve her soyadı tescil edilince bu isim derhal alâkadar olduğu harfin sırasına yazılacaktı. Bu suretle aynı ismin iki defa alınmasının önüne geçilmiş olunacaktı.

Tescil işlemlerinin başlamasıyla birlikte yeni soyadı alanlar, buldukları güzel isimleri elden kaçırmamak için derhal nüfus müdürlüklerine müracaat ettiklerinden nüfus dairelerinde büyük kalabalıkların oluştuğu görülmüştür.

⁹⁴ Cumhuriyet, 09.12.1934, No:3797; Milliyet, 09.12.1934, No.3174; Zaman, 09.12.1934, No.172.

⁹⁵ Düstur, c.16, s.501; Zaman, 21.12.1934, No.184; Son Posta, 21.12.1934, No.1576.

Nüfus Müdürlüğü, muhtemel izdihamları önlemek için, çareyi memurların sayısını arttırmakla bulmuştur⁹⁶.

Soyadı Nizamnamesi ve İçişleri Bakanlığı'nın bir tamimi:

Hiç şüphe yok ki, Soyadı Kanunu'nun düzenli bir şekilde tatbik edilmesinde, 15.12.1934 tarihinde Devlet Şurası'nda kabul edilip, 24 Aralık 1934'te yürürlüğe giren Soyadı Nizamnamesi'nin önemli bir yeri vardır. 27 Aralık 1934 tarihinde 2891 sayılı Resmi Gazete'de ilân edilen Nizamname, 6 bölüm ve 54 maddeden ibarettir. Nizamname'de, soyadlarının nasıl ve ne şekilde alınacağı, nelere dikkat edileceği, soyadını zamanında almayanların hangi cezai müeyyidelere maruz kalacakları hususlarının yanısıra daha birçok açıklama yer almaktadır⁹⁷.

İçişleri Bakanlığı, Soyadı Nizamnamesi'nin tatbikatında karşılaşılabilecek bir takım güçlüklerin olduğunu tesbit ederek, bu güçlükleri kaldırmak üzere en son hazırladığı talimatnameyi 13 Ocak 1935 tarihinde vilayetlere tebliğ etmiştir. Talimatnameye göre; köyler, kasabalar ve şehirler soyadı mıntıkası olarak birbirinden ayrılmaktadır. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde ise her nahiye bir soyadı mıntıkasıdır.

Aynı nahiye mıntıkası dahilindekiler ayrı ayrı soyadı almak mecburiyetindedirler. Soyadı alacaklar, müracaatları esnasında: yerli, yabancı ve misafir olup olmadıklarını bildireceklerdi. Yabancılar, buldukları soyadı mıntıkasına, misafirler ise, nüfus kaydının bulunduğu mıntıkaya göre soyadı alabileceklerdi. Bunlardan başka yerde kaydı bulunanlar varsa, onlar da yabancı soyadı muamelesine tabi olacaklardı.

⁹⁶ Milliyet, 19.12.1934, No: 3184.

⁹⁷ Düstur, c.16, s.499-508; Akşam, 24.12.1934, No:5814; Son Posta, 24.12.1934, No:1579; Nizamnamenin tam metni için bkz. Ek.1

Daha önce başka birisi tarafından alınmış bulunan bir soyadını almakta ısrar eden kişilerin isimlerinin önüne ve sonuna: gök, büyük, küçük, artık, yetkin, man, men, li, a, çe, er, alp, tekin, ataman gibi isim ve ekler konularak meselenin halledilmesi isteniyordu. Alınan soyadlarının, belediyelerce listesi yapıp duvarlara asılacaktı. Soyadı olmayanlar, nüfus idaresince, defterlerden tespit edilerek vali ve kaymakamlara bildirilecek, onlar da kendi inisiyatiflerine göre birer soyadı vereceklerdi⁹⁸.

İçişleri Bakanlığı tarafından gönderilen Soyadı Nizamnamesi ve bu konudaki son talimatnamenin illere ulaşması üzerine: valiler, tescil işlemleri sırasında karışıklık yaşanmaması için komisyonlar oluşturmuşlardır.

İstanbul'da Soyadı Komisyonu oluşturuldu

İstanbul'da, Soyadı Kanunu'nun mevcut nizamname ve talimatnamelere göre tatbik şekillerini tesbit etmek üzere bir komisyon oluşturuldu. Kaza kaymakamları ve nüfus müdürlerinden oluşan bu komisyon, **Vali Muavini Rükneddin Bey'in** başkanlığında 15 Ocak 1935 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştirdi. Bu toplantı sonunda alınan kararla; üyeler soyadı konusunda etüdler yapacaklar ve mutad olarak onbeş günde bir toplanacaklardı⁹⁹. Böyle bir komisyonun oluşturulmasının sebebi ise; halkın soyadlarını düzenli bir şekilde almalarını kolaylaştırıcı tedbirler almaktı.

Nitekim, komisyonun 2 Şubat 1935 tarihli toplantısında; soyadlarının tescilini kolaylaştırmak için, Nizamnamenin 34. maddesine istinaden her mahallle bir mümessil tayin edilmesi kararı alındı¹⁰⁰. Mahalle Mümessilleri, bu

⁹⁸ **Akşam**, 14.01.1935, No:5833; **Cumhuriyet**, 14.01.1935, No:3831; **Son Posta**, 14.01.1935 No:1598.

⁹⁹ **Zaman**, 16.01.1935, No:208.

¹⁰⁰ **Ulus**, 03.02.1935, No: 4857; **Cumhuriyet**, 04.02.1935, No:3852.

kararın alınmasından kısa bir süre sonra işe başladılar. Bunların maaşlarını ise Belediye ödeyecekti. Mümessiller, ev ev dolaşarak kendi mahallesinde soyadı alan şahısların isimlerini bir deftere yazacaklardı. Bu defterlerin tutulmasından sağlanacak fayda ise; o mahallede aynı Soyadını, birden fazla ailenin almasını önlemektir. 2 Temmuz 1936 tarihine kadar, herkesin bir soyadı edinmesine yardımcı olacaklardır, bu konuda halka rehberlik yapacaklardır. Bu amaçlarla tayin edilen Mahalle Mümessilleri, soyadı alma ve tescil işlemleri sırasında halka yardımcı olmuşlardır¹⁰¹. Bütün bunlardan başka soyadlarını beğenmeyip, değiştirmek isteyen vatandaşlara da kolaylıklar sağlanmıştır.

1- Soyadlarını Değiştirmek İsteyenlere Kolaylık Sağlanması :

Kastamonu Milletvekili **Doktor Suad Bey**, Soyadı Kanunu'na bir madde eklenmesi hakkında 20 Aralık 1934 tarihinde Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun teklifi verdi. Bu teklifte; soyadı alımlarının sona ereceği 2 Temmuz 1936 tarihine kadar, soyadlarını değiştirmek isteyenlerin yeni adlarını mahkeme kararına lüzum kalmaksızın doğrudan doğruya nüfus idarelerine müracaat etmek suretiyle tescil ettirebilmelerini istemektedir¹⁰².

Doktor Suad Bey'in yaptığı bu teklif yetkililerce, aylar sonra dikkate alınmıştır. İçişleri Bakanlığı, 15 Nisan 1936 tarihinde vilâyetlere gönderdiği genelgede: daha önceden tescili yapılmış soyadlarını değiştirmek isteyenlerin 2 Temmuz 1936 tarihine kadar mahkeme kararına gerek olmaksızın nüfus müdürlüklerine mürcaat etmek suretiyle yeni soyadlarını alabilecekleri bildirilmiştir¹⁰³.

¹⁰¹ **Akşam**, 19.02.1935, No:5869; **Akşam**, 04.03.1935, No: 5882.

¹⁰² **Ulus**, 21.12.1934, No: 4817.

¹⁰³ **Tan**, 16.04.1936, No: 355-3658.

Soyadlarının alınmaya başlanmasıyla birlikte tabii olarak dükkân tabelalarındaki isimlerin de değişmesi gündeme gelmiştir. Ancak daha önce harf inkılabından dolayı esnaf ve tüccarlar eski harfli tabelâlar yerine yeni harflileri yazdırınca damga vergisi ödemek zorunda kalmışlardır. Soyadlarından dolayı yapılacak tabelâ değişikliğinin ise, vergiden muaf tutulması istenmiştir. Nasıl ki, yeni alınan soyadlarının tescil işlemleri sırasında doldurulan beyannamelerden pul parası ve vergi alınmıyorsa bu uygulamanın tabelâ değişikliği sırasında da geçerli olması arzu edilmiştir¹⁰⁴.

Esnaf ve tüccarların bu arzusu , yetkililerce nazarı dikkate alınmış, neticede: tabelâlarda Soyadı Kanunu gereğince yalnız adların değiştirileceği, tabelaların değiştirilmeyeceği belirtilmiştir. Bundan dolayı tabelalardaki adların, kanuna göre değiştirilmesinden ötürü, yeniden damga vergisinin alınmayacağı duyurulmuştur¹⁰⁵.

Soyadı Kanunu tatbik edilirken gayrimüslüm vatandaşlar da kendilerine soyadı almaya başlamışlardır.

2- Soyadı Kanunu ve Gayrimüslim Türk Vatandaşların Durumu :

Soyadı Nizamname Projesinin Devlet Şurası'nda görüşüldüğü sırada Nizamnamesin 7. maddesinde gayrimüslimleri ilgilendiren hükümler yer almaktaydı. Buna göre: “soyadlarına yan, of, ef, iç, is, diş, pulos, aki, zade, mahdumu , veled , bin gibi başka milliyet anlatan ve başka dillerden alınan ekler ve kelimelerin takılamayacağı, takılmış olanların kullanılamayacağı, bu eklerin yerine (oğlu) kelimesinin konacağı” belirtiliyordu¹⁰⁶. Madde de yer alan bu ifadeler gayrimüslim yurttaşları yakından ilgilendiriyordu. Dolayısıyla onlar da

¹⁰⁴ Son Posta, 21.12.1934, No:1576.

¹⁰⁵ Cumhuriyet, 28.12.1934, No: 3816; Son Posta, 28.12.1934, No: 1583.

¹⁰⁶ Zaman, 27.11.1934, No: 160.

öz Türkçe kelimelerden soyadı almak durumundaydılar. Basının da temennisi bu yöndeydi. Gazeteler, Türklükle alakası olmayan is, yan, ef, of ... gibi eklerin kullanılmaması gerektiği üzerinde durmuşlardır¹⁰⁷.

Gayrimüslim, vatandaşlar, ilk zamanlarda kanunun, yalnızca müslüman Türk halkını alâkadar ettiğini zannederek pek ilgi göstermemişlerdir. Fakat, sonradan bunun bütün Türk vatandaşlarına ait olduğunu anlayınca memnuniyetle karşılamışlar ve hepsi birden isimlerini hazırlamışlardır¹⁰⁸. Bu konuda Türk-Rum Cemiyeti Reisi Pikulidis, Ermeni Cismani Meclisi Genel Kâtibi Çuhacıyan ve Yahudi Cemaatinden Çiprut, beyanatta bulunurak; Soyadı Kanunu'nun bütün Türk halkı arasında birlik ve beraberliği sağlayacağını, gayrimüslim yurttaşların Türkleşmesine yardımcı olacağını belirtmiştir¹⁰⁹.

Hâl böyleyken, Nizamname son şeklini alırken adıgeçen 7. madde değişikliğe uğrayarak: “yabancı ırk ve millet isimleri soyadı olarak kullanılamaz” ifadesine dönüştürülmüştür¹¹⁰. Böylece gayrimüslim halkın Öz Türkçe soyadı alma mecburiyeti de kısmen ortadan kalkmış oldu¹¹¹. Yetkililerce yapılan açıklamalarda: bu insanların doğumundan itibaren bir soyadına sahip oldukları, bu soyadlarını kanuni sürenin bitiş tarihi olan 2 Temmuz 1936 tarihine kadar oturdukları semtin nüfus idaresine tescil ettirmelerinin yeterli olacağı

¹⁰⁷ *Milliyet*, 28.11.1934, No: 3163; *Son Posta*, 19.12.1934 No: 1574; *Cumhuriyet*, 19.12.1934, No:3807

¹⁰⁸ *Milliyet*, 03.12.1934, No: 3160.

¹⁰⁹ *Ulus*, 28.12.1934, No: 4974.

¹¹⁰ *Düstur*, c.16, s. 500; *Akşam*, 30.12.1934, No: 5820; *Cumhuriyet*, 30.12.1934, No:3818; *Milliyet* 30.12.1934, No: 3195; *Son Posta*, 31.12.1934, No:1586. Başlangıçta yedinci maddede; “yan of, ef, iç, is, dış pulos, aki, zade...” gibi eklerin kullanılamayacağı ifadesi yer alırken ve üstelik azınlık temsilcileri tarafından da olumlu karşılanmışken, daha sonra nizamnameye kesin ve son şeklini verirken bu ifadelerin kaldırılmış olması aradan geçen süre zarfında bazı dış devlet müdahalelerini akla getirmektedir. Fakat gazetelerde bunu doğrulayacak haberlere rastlanmamıştır.

¹¹¹ Türkiye’de günümüzde “Terziyen, Dimitrokopulo, Zaharyan, Andonyadis, Tuğlacıyan, Acemyan, Hoçopulos, Sabuncakis, Vapuridis, İspanyolyan...” gibi birçok gayrimüslim soyadı kullanılmaktadır (Aydil Erol, “Soyadı Kanunu Nasıl İhlal Ediliyor?”, *Yeni Sayfa*, 24.08.1995, No: 85).

belirtilmiştir¹¹². Türkiye’de bu gelişmeler yaşanırken yabancı basının da olayları yakından takip ettiğini anlıyoruz.

3- Soyadı Kanunu’nun Yabancı Basındaki Akisleri :

Türkiye’de gerçekleştirilen İnkılaplar ve Soyadı Kanunu’nun diğer ülke gazetelerindeki akislerine gelince; Moskova’da yayınlanan Journal de Moscou Gazetesi Yazarı A. Filipon, Türkiye’de yapılan yenilikleri “Osmanlı kalan maziyi inkâr etmek ve Cumhuriyetin ulusal dinamiklerini sağlamlaştırmak” olarak değerlendirmektedir¹¹³.

Mısır’da yayınlanan Elbelâğ Gazetesi’nin konuya bakış açısına gelince; o güne kadar soyadı kullanılmamasının sebebini Osmanlı İmparatorluğu’nun tutumuna bağlamıştır. Osmanlı Devleti’nin Türkler’e ve Mısırlılar’a, iki belayı miras olarak bıraktığını, bunların kapitülasyonlar ve soyadları anarşisi olduğunu yazmıştır. Türkiye’nin bu iki beladan da kurtulduğunu Mısır Halkının ise halâ bunlarla boğuşmakta bulunduğunu ifade etmiştir¹¹⁴.

Romanya’da yayınlanan Adverol Gazetesi , “Türkiye’nin her şey pahasına Türkleştirilmesi” başlıklı yazısında: “Türklerin geçmişe ait ne varsa onu kaldırıp attıkları” düşüncesine yer vermiştir. Türkiye’de Arap harflerinin atılıp Lâtin harfleri kabul edildiği zaman, gelişmeyi “büyük değişme” olarak yorumladıklarını belirten gazete, yapılanların bu kadarla kalmayacağını hiç kimsenin aklına bile getirmediğine dikkat çekmiştir. Hâlbuki Türkler’in mevcut adlarını bırakarak yerine eski Türk tarihinden çıkarılmış adları koyduklarını, bu uygulamanın bir dil temizleme savaşı olduğunu belirtmiştir. Soyadı kanununun

¹¹² Cumhuriyet, 04.04.1936, No: 4269, Son Posta, 22.04.1936, No:2054; Tan, 24.04.1936, No:363; Cumhuriyet, 30.04.1936, No: 4295.

¹¹³ Ayın Tarihi, Ocak 1935, No: 13, s.115.

¹¹⁴ 06.12.1934 tarihli El Belağ Gazetesinden naklen, Ayın Tarihi, Ocak 1935, No: 13, s.96.

çıkarılmasını ise; yeni ve büyük bir değişimin daha gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilmiştir.

Bir başka Romen Gazetesi olan **Kurentul Gazetesi** ise, “Kemal” başlıklı yazısında, Türkiye’de gerçekleştirilen Soyadı Kanunu’nun, Romanya’da yaşayan bir çok kişi tarafından takdirle karşılandığını ifade etmiştir¹¹⁵.

4- Soyadlarını Tescil için Tanınan Kanuni Süre Biterken

Karışıklıkların Yaşanması :

İçişleri Bakanlığı, halkın uyarılması için tamim yayınladı

Soyadı Kanunu’nun kabulüyle birlikte, halkın büyük bölümünün alâka gösterdiğini ve seçtikleri soyadlarını tescil ettirmek için adeta birbirleriyle yarış içerisine girdiklerini ifade etmiştik. Ne var ki kanunun yürürlüğe girmesinin üzerinden bir yıllık süre geçmesine rağmen soyadı almayan insanların olduğu tesbit edilmiştir. İşte bu soyadı almayanlara yönelik olarak İçişleri Bakanlığı tarafından 24 Kasım 1935 tarihinde bütün vilâyetlere bir tamim gönderilmiştir. Bu tamimde: soyadlarının tescil müddetinin 2 Temmuz 1936 tarihinde sona ereceğinden, bütün şehir halkının ve köylülerin vaziyetten haberdar edilmesi gerektiği bildirilmiştir¹¹⁶.

Bu tamimin yayınlanmasının üzerinden iki ay geçmesine rağmen soyadı almamakta halâ daha ısrar edenler olmuştur. İçişleri Bakanlığı, 20 Şubat 1935 tarihinde illere bir tamim daha göndermiştir. Tamimde şu görüşlere yer verilmekteydi: herkesin bir soyadı alması için bir buçuk senelik müddet tanındığı halde bu sürenin bitimi yaklaşmasına rağmen halkın bir kısmının soyadı

¹¹⁵ **Ulus**, “Soyadı Kanunu ve Romen Gazeteleri”, 21.12.1934, No: 4817.

¹¹⁶ **Akşam**, “Soyadları”, 25.11.1935, No: 6145.

almadığının tesbit edildiği ifade edilmiştir¹¹⁷. Ayrıca, soyadı alanların isimlerini yazmak için tutulan defterler ve raporların da bakanlığa ulaşmadığına dikkat çekilmiştir. Kanunun yerine getirilmesi için Cumhuriyet Halk Partisi Teşkilatları, Halkevleri ve Mektep muallimlerinden istifade edilebileceği belirtilmiştir. Bu konuda halka yönelik konferanslar verilmesi, vilâyet gazeteleriyle, köylere yazılacak tamimlerle mevzunun ehemmiyetinin anlatılması istenmiştir. Bundan başka Nahiye Müdürleri, köy köy dolaşarak soyadı almamış olanların isimlerini tesbit ederek kendileri soyadı bulacaklardır. Kaza kaymakamları da, bu işi önemle takip edeceklerdir. Soyadı alanların cetvelleri hazırlanarak 9 Mart 1936 tarihine kadar Nüfus Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi istenmiştir.

İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bu tamimin vilâyetlere ulaşması üzerine valiler, soyadı almamış kişi kalmaması için icabeden tedbirleri almışlardır¹¹⁸. Bu hususta gazeteler de üzerine düşen görevi yapmıştır. Belli aralıklarla yayınladıkları yazılarında; sürenin 2 Temmuzda biteceği konusunda halkı uyarılmışlardır. Son ana kadar beklememelerini bir an önce soyadlarının alıp tescil ettirmeleri çağrısında bulunmuşlardır. Polis memurlarıyla Mahalle Mümessilleri de ev ev dolaşarak, soyadı almamış ve kaydını yaptırmamış olanlar, süratle nüfus müdürlüklerine müracaat etmeleri gerektiğini hatırlattılar. Ayrıca sinema ve sokaklara afişler yapıştırılarak, bu konuda vatandaşlar uyarıldı.

Soyadı almayanlar için bir takım müeyyidelerin de uygulandığı görülmüştür. Bu kabil şahısların resmi dairelerdeki işlemlerinin yapılmayacağı ve soyadı almaları için nüfus şubelerine sevk edilecekleri bildirildi¹¹⁹.

¹¹⁷ Bu şekilde soyadı müracaatı işinde gevşeklik gösterenlerin bunu kanunu vesile ederek Hükümeti ve uygulamalarını protesto etmek gibi bir niyetleri olduğunu gösterecek herhangi bir işarete rastlamadık. Aşağıda Tan gazetesindeki bir değerlendirmede de görüleceği gibi, halâ devam edegelen her işimizi son güne bırakma hastalığımızın bir örneği olarak değerlendirilmelidir.

¹¹⁸ Cumhuriyet, 21.02.1936, No: 4229.

¹¹⁹ Cumhuriyet, 04.04.1936, No: 4269 ; Özalp - Özalp, a.g.e., s.54.

Soyadı almayanlara para cezası verileceği hatırlatıldı

Bu konuda İçişleri Bakanlığı 20 Mayıs 1936 tarihinde son bir genelge daha yayınladı. Bu genelgede ise; 2 Temmuz'a kadar soyadı almayanlardan para cezası alınacağı hakkındaki kanunun ilgili maddeleri hatırlatılıyordu. Süre bitimine kadar soyadını memurlara bildirmeyenlerden 12. madde gereğince; beş liradan on beş liraya kadar; ihmali görülen memur ve mahalle mümessillerinden de on liradan elli liraya kadar para cezasının alınacağı bildirildi¹²⁰.

Müracaatların artması ve izdihamların yaşanması

Alınan bu tedbirler ve yapılan uyarılardan sonra, nüfus müdürlüklerine müracaatların olağanüstü bir şekilde artış gösterdiği görülmüştür. İnsanların gerek ceza korkusundan gerekse sürenin biteceği endişesinden kaynaklanan bu yoğun müracaatları sırasında zaman zaman izdihamlar yaşanmıştır¹²¹. Öyle ki sürenin dolmasına 17 gün kala Beyoğlu Nüfus Daire'sine, bir günde beş bin müracaat yapılmıştır¹²². Yaşanan izdihamları önlemek için, nüfus dairelerinin önünde polisiye tedbirler alınmıştır. Polis memurları, gelenleri sıraya koyarak numara dağıtmış, işlemler numara sırasına göre yürütülmüştür.

Halkın yoğun müracaatlarını kabul etmek için memurlar, fedakârlıkta bulunarak akşamları ve pazar günleri de çalışmışlardır¹²³. Ayrıca süre bitimine kadar bütün vatandaşların soyadlarını almalarını temin etmek için, nüfus memurlarına yardımcı olmak maksadıyla öğretmenlere de görev verilmiştir¹²⁴.

¹²⁰ Tan, 21.05.1936, No: 380; Cumhuriyet, 02.06.1936, No: 4328.

¹²¹ Tan, 24.04.1936, No: 363; Cumhuriyet, 30.04.1936.

¹²² Son Posta, 14.06.1936, No: 2107.

¹²³ Son Posta, 22.05.1936, No: 2084.

¹²⁴ Tan, 07.06.1936, No: 407; Son Posta, 14.06.1936, No: 2107.

Soyadı Kanunuyla, ad alma konusunda halka, uzun bir süre tanınmasına rağmen; herkesin vaktinde bu işi bitirmeyip son anda hep birden nüfus dairelerine hücum etmeleri, bizim Türk halkı olarak işlerimizi hep son güne bırakma hastalığımızdan ileri gelmekteydi¹²⁵.

Soyadı bulmakta güçlük çekenlere valiler, kaymakamlar, idari müdürler, soyadı vermişlerdir. Devamlı üzgün görünen karamsar kişilere “Üzman” veya devamlı neşeli görünen iyimser kişilere “Gülman” gibi soyadlarının verildiği bile görülmüştür¹²⁶.

Sürenin bitimi yaklaşırken gerek basın gerekse yetkililerin yaptığı uyarıların işe yaradığı görülmektedir. Öyle ki, İstanbul ve Ankara müstesna, ülkenin her tarafında, bilhassa son dört aylık çalışmalardan fevkalade iyi sonuçlar alınmıştır.

Kanuni müddetin sonu olan 2 Temmuz kadar özellikle İstanbul ve Ankara’da az da olsa soyadı alamayanlar olmuştu. Bu durumda olanlara İçişleri Bakanlığı tarafından, bir hak daha tanınmış ve kanunda öngörülen para cezası uygulanmamıştır. Esasında Kanunun gayesi, fertlerin zarar görmesine sebebiyet vermek değil, bu işlerin zamanında yapılmasını sağlamaktır. Yapılan bütün bu çalışmalar sonucunda kanun amacına ulaşmış, memleketin her tarafında vatandaşların soyadını alma işine umumi bir alâka göstermişlerdir¹²⁷. Elde edilen verilere göre 2 Temmuz 1936 Tarihine kadar İstanbul’da 185.000 ailenin soyadını tescil ettirdiği ortaya çıktı¹²⁸. Kanundan arzulan başarının elde edilmesiyle, soyadı yokluğundan dolayı yıllardır süregelen karışıklıklar sona ermiş oldu.

¹²⁵ Tan, 22.05.1936, No: 381.

¹²⁶ Özalp-Özalp, a.g.e., s.54.

¹²⁷ Akşam, 09.07.1936, No: 6366; Cumhuriyet, 09.07.1936, No:4365.

¹²⁸ Cumhuriyet, 20.07.1936, No: 4376.

Türkiye genelinde devlet büyüklerinin ve halkın soyadı almaya başladığı sırada, meclise önemli bir kanun tasarısı daha getirilmişti. Bu tasarıda; ünvan ve lâkapların yasaklanması, nişanların kaldırılması isteniyordu.

III. BÖLÜM

LÂKAP VE ÜNVANLARIN KALDIRILMASI KANUNU

Batılılaşma yolunda atılan adımlardan birisi de; Osmanlı Devleti'nden kalan lâkap ve ünvanların kaldırılmasına yönelik teşebbüstür.

Mustafa Kemal Paşa, değişik konulardaki düşüncelerini, Çankaya Köşkü'ndeki sofrasında bulunan arkadaşlarına veya değişik toplantılarda bulunan davetlilere açıklar, onlardan gelecek tepkileri ölçer ve bir ölçüde duruma göre, görüşlerini değerlendirirdi. 15 Mart 1934 tarihinde Ankara Türk Ocağı (Halkevi) binasında gerçekleşen, Kâzım Özalp'ın kızının düğün töreni esnasında gene böyle bir konuya temas etmiş, orduda kullanılan rütbeler konusundaki düşüncelerini açıklamıştır.

Gazi Paşa, Türk ordusunun modernleştirilmesi programı çerçevesinde, ordu yöneticilerinin rütbe adlarının da uygar batı ülkelerince de anlaşılabilir hale getirilmesi gerektiği konusuna değindi. Paşa, ünvanını örnek göstererek, bu ünvanın Osmanlı'dan kalma eskimiş bir deyim olduğunu belirtti. Osmanlı Devleti'nin, askerlere Paşa rütbesini verdiği gibi zaman zaman sivillere de bu rütbenin verildiği görülmüştü.

Atatürk Bundan dolayı Paşa kelimesinin anlamının bozulduğuna inanıyordu. Bütün yabancı devletlerin ordularında ülke hangi dili konuşursa konuşsun Paşa rütbesinin karşılığı General idi. Bu nedenle türk ordusunda da Batı'da olduğu gibi General ve Amiral deyimleri kullanılacaktı. Paşalık kalkacak, generalliğin değişik rütbeleri bir anlam ifade edecek şekilde ön eklerle belirtilecekti. Ordu kumandaları için Orgeneral, Kolordu kumandaları için Korgeneral gibi tabirler kullanılacaktı. Bu düzen içerisinde ordunun daha alt

kademelerindeki rütbelerde de benzer değişikliklerin yapılacağını ifade eden Atatürk; “Binbaşı, Yüzbaşı gibi adların bir mana ifade ettiğini ancak Miralay, Kaymakam, Mülâzım gibi Arapça rütbe isimlerinin Türkçeleştirilmesi” taraftarı olduğunu kaydetti. Yapılacak yeni değişiklikle hem ordu hem de sivil idarede kullanılan Paşa ve Kaymakam gibi tabirlerin yerine, orduda kullanılacak rütbelerin, tek ve öz olması esası getiriliyordu.

Düğünde bulunan davetliler bu konudaki düşüncelerinden dolayı M. Kemal Paşa’yı tebrik etmişlerdir. Atatürk, savunduğu bu fikirlerini daha sonra uzmanlara da incelettirmiştir¹²⁹. Sonuçta, ünvan ve lâkapların kaldırılması, ordu rütbelerinin Batı ülkelerindeki tabirler gibi düzenlenmesi için çalışmalar başlatıldı. Bu çalışmalar, Kasım 1934 tarihinde tamamlandı¹³⁰. Hükümetin bu konuda hazırladığı kanun tasarısı, İsmet İnönü imzalı Başbakanlık Tezkeresi ile 26 Kasım 1934 tarihinde Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na verildi.

26 Kasım 1934 tarihinde, Başkan Kâzım Özalp’ın yönetiminde toplanan Büyük Millet Meclisi, tarihi günlerinden birisini daha yaşamıştır. **İçişleri Bakanı Şükrü Kaya**, milletvekillerine hitabederek, hükümetin büyük inkılabı uygun olarak hazırladığı lâkap ve ünvanların kaldırılması için teklif ettikleri, Kanun Tasarısının görüşülmesini şu sözlerle istemiştir. “Eski devirlerden kalma bugün demokrasi ! esasına uymayan bazı lâkaplar, ünvanlar, rütbeler, nişanlar madalyalar var. Bunların bir an evvel resmi belgelerden ve kanun karşısında kaldırılması, İnkılâbımıza uygun bir hareket olacaktır” demiştir. Hükümetin böyle bir kanun tasarısı hazırlayarak Yüce meclise takdim ettiğini, ricasının bunun takdimen, tercihan, o günkü Meclis gündemine alınması olduğunu söylemiştir.

¹²⁹ Özalp-Özalp, a.g.e., s.89-90.

¹³⁰ Cumhuriyet, 16.11.1934, No: 3774; Vakit, 17.11.1934, No: 6058; Kurun, 26.11.1934, No: 6067.

Genel Kurul tarafından uygun görülen Kanun Tasarısı, Meclis gündemine alınarak görüşülmesine başlanmıştır. Bu vesile ile söz alan **Aksaray Milletvekili Besim Atalay**, bir adam için en büyük mutluluğun; yıllarca yüreğinin en derin bucaklarında sakladığı duygularının, sevgilerinin icraata dönüştüğünü görmek olduğunu söylemiştir. “Ne mutlu size ki çöller arasından fişkırان koskoca ulusun yasalarını düzdünüz , ne mutlu size ki öldü denen bir halkın temel taşlarını attınız” demiştir. Meclisteki milletvekillerine seslenerek, asırların görmediği başarıları, onurları toplayıp tattıklarını, gene asırların görmediği değişimleri pek kısa günler içinde icraata dönüştürdüklerini belirtmiştir. Gelecek nesillere, bütün bu değişimlerin, az zamanda nasıl gerçekleştirildiğine şaşacaklarını, hatta düste görenlerin bile inanmayacağını ifade etmiştir.

Konuşmasının sonunda; “İnönü’nün çıplak dağlarında binbir güçlük içerisinde bu değişimin, bu büyük ulusun temel taşı atan Çankaya’nın yalçın kayaları üstünde taş gibi demir gibi, örsle bir millet döğen Atatürk’e “kendisinden sonsuz saygılar sunarak Meclis Genel Kurulu’na getiren kanun tasarısını kutlamıştır.

Tasarının Genel Kuruldaki müzakeresinden sonra maddelerine geçilmiş ve **Giresun Milletvekili Tarık Us** teklif edilen kanuna, ağa kelimesinin dahil olup olmadığını sormuştur. Bu soruya cevap veren **Dahiliye Encümeni Mazbata Muharriri Şükrü Bey**, Kanunun gözetdiği mana ve maksadın “demokrasiyi kendine maletmiş olan Türk milletinin herhangi bir sınıf farkını gösteren ünvanları tamamen yıkmak” olduğunu belirtmiştir. Bunun için ağa kelimesinin de köylüler arasında az çok sınıf farkını ifade eden bir ünvan olmasından dolayı kaldırılmasını, Hükümetle beraber Encümenin de uygun bulduğunu söylemiştir. Verilen bu cevaptan sonra **Şükrü Kaya Bey**, Tasarının gerekçesini okumuştur.

1- Konu İle İlgili Hazırlanan Tasarının Gerekçesi :

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Tasarının gerekçesini açıklarken, “Türk İnkılâbının en belirgin vasfının, demokratik temellere dayanması olduğunu belirtmiştir. Demokrasinin temelini ise; ulusal toplumun üyeleri arasında, kanunda, protokolde, muamelede hiçbir fark gözetmemek” olduğunu ifade etmiştir. Türk tarihinin eski devirlerinde, milletin fertleri arasında hiçbir farkın bulunmadığını, öğrenilen tek sıfatın Türk Milletinden olmak olduğunu anlattı.

Ne var ki Orta Çağ'da devlet rejimleri değişmiş, bununla beraber halkçılık kavramı da eski saflığını ve temizliğini kaybetmişti. Her topluluk, kendisine nesline, ilâhi, hayali sıfatlar ve lâkaplar takmaya başladı. Türkler de, Orta çağ'da yaşayan topluluklarla temasları sırasında bu tesirlerin etkisinde kaldı. Böylece Türk halkı arasında da, toplumu birbirinden ayıran ünvan ve lâkaplar türedi. Türk İnkılâbı ve Cumhuriyeti ise, kanun önünde herkesi eşit hale getirmişti. Cumhuriyet rejiminde, hiç kimsenin takma adına ve rütbesine sığınarak, güvenerek başkasından üstün olmaya hakkı yoktu. Bu lâkaplar ve tabirler kullanıldığı sürece, halk arasında eski üstünlük hatıraları uyandırılmaya çalışılmaktaydı. Bu durum ise, Millet'in demokratik, asil ruhunu incitmekte ve Türk İnkılabını eksik göstermekteydi. Efendi, bey, beyefendi, paşa, hazretleri gibi deyimler gelişigüzel, isimlerin sonuna konularak küçültücü, olay edici anlamlar ifade ediyordu”. Dolayısıyla, bu deyimlerin Türk toplumunun vasfı olmaktan çıkarılması, sosyal inkılâbın mecburiyetinden sayılmıştır. Tasarıyla ayrıca, bey ve hanım tabirleri de kaldırılarak yerlerine bay ve bayan tabirleri getiriliyordu.

a- Bay ve Bayan :

Türk insanının özel yazışma ve konuşmalarında birbirlerine yada topluma karşı söz söylerken, adın önünde olmak şartıyla ¹³¹ erkeğe yani er kişiye bay, kadına da bayan diyebilecekleri belirtiliyordu. Bu deyimlerin öz Türkçe olduğu, Türklerin ilk çağlarında kullanıldığı ifade ediliyordu. Ayrıca üstünlük ve ayrıcalık anlamı taşımadıkları gibi, yabancı ülkelerde, her ülkenin kendi diline göre önünde kullanılan deyimler¹³² gibi olduğuna dikkat çekiliyordu.

b- Sivil Rütbelerin Durumu :

Eskidenberi askerlik özel bir meslek sayılmamakla beraber, son dönemde olduğu gibi uzun ve sürekli eğitime, öğretime, çok zor ve ağır öğrenme çabaları gerektirmiyordu. Herhangi bir hükümdar buyruğu ile dışardan bir adamın bu mesleğin herhangi bir rütbesine alınması uygun görülebilirdi. Ayrıca, askerlik mesleğine girmesi mümkün olmayan sözügeçer kişilerin gönüllerini hoş tutmak için de askerlikteki zorunlu derecelere paralel üniformalı sivil rütbeler icat edilmişti. Tasarıyla, bütün bu uygulamalar kaldırılıyordu.

c- Yabancı Devlet Nişanları :

Cumhuriyetin ilânından beri İmparatorluktaki nişanlardan hiçbiri, kimseye verilmemiş ve hiç kimse tarafından bu nişanların takıldığı görülmemiştir. Ancak, halktaki bu erdemliliği kanunla da pekiştirmek gerekiyordu. Bu tasarı ile; ancak savaş meydanlarında kazanılmış yada herhangi bir meslek ve sanatta yüksek yetenek göstererek elde edilmiş madalyalar yasağın dışında bırakılmıştır. İstiklâl

¹³¹ O dönemde “bey ve hanım” tabirlerinin kaldırılıp, yerlerine getirilmesi düşünülen “bay ve bayan” kelimelerinin özadın önüne mi yoksa isimle soyadın arasında mı kullanılacağı üzerinde tartışmalar olmuştur (Cumhuriyet, 16. 11.1934, No: 3774; Son Posta, 23.11.1934, No: 1548) .

¹³² İngiltere’de: Mister, Misis; Almanya’da: Herr, Frau; Fransa’da: Mösyö, Madam kelimeleri isimlerin önünde yer almaktadır. Türkiye’de de, bu konuda Batı ülkeleriyle etegrasyon sağlamak için “bay ve bayan” kelimelerinin isimlerin önünde yer alması uygun görülmüştür.

madalyası da bu yasağın dışında tutulmuştur. Yabancı devletlerce verilen nişanlara gelince ; “ Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkler, demokrasiye olan bağlıkları sebebiyle” esasen bu nişanları takmadıklarından bunların taşınması da yasaklanmıştır. Ancak, bazı hallerde yabancı devlet başkanlarının ve hükümetlerinin verecekleri nişanları reddetmek te nezaket icabı mümkün olmadığından hatıra olarak kabûl edilebileceği, fakat taşınamayacağı hükmü yer alıyordu.

d- Askeri Rütbeler :

Ülkemizde kanunlarda ve dilde büyük İnkılâplar yapılırken Türk Milletinin en çok önem verdiği, en çok öğündüğü askerlik derecelerine ait ünvanlarda da, yeniliklerin gidişatına uygun karşılıkların bulunmasının gereği üzerinde durulmuştur. Bu karşılıklar bulunurken evrensel değerler göz önünde tutulmaya çalışılmıştır. Liva, ferik ve müşir rütbelerini kazanmış olanların hepsine derece farkı gözetilmeksizin, dilimizde Paşa denmesi bir alışkanlıktı. Bu ünvanı taşıyan pek çok sivil ve hatta Ağa, Paşalar olduğu gibi, bazı yabancı memleketlerde de bu ünvan gelişigüzel olarak şahıslara verilmekte ve yanlış anlamalara sebep olmaktaydı. Her medeni ülkede olduğu gibi bizde de büyük fedakârlıkla kan ve can pahasına kazanılmış olan bu makamlara sahip olabilenleri, milletlerarası değer belirtisi olacak tabirlerle anmak gerekiyordu. Bütün bunlardan dolayı: “çoğu kez yanlış anlaşılmalara sebebiyet veren, her yerde türlü anlamlarda kullanılan Paşa tabiri artık tarihin sayfalarına bırakılarak Türkiye demokrasisinde kullanılmamalıdır” diyen Şükrü Kaya Bey, bu rütbelerin yerine, medeni ülkelerde olduğu gibi General ve Mareşal deyimlerinin kullanılacağını açıklamıştır. Bunlardan aşağıda kalan rütbe adları ise Yüksek Askeri Şûra’ca tesbit edilip, Bakanlar Kurulu’nca onaylanarak belirlenecekti.

Tasarının gerekçesi, bu şekilde ifade edildikten sonra Meclis Genel Kurulu'nda müzakeresine geçildi.

2- Kanun Tasarısı'nın Meclis Genel Kurulu'nda Müzakere Edilmesi :

Tasarının gerekçesi okunduktan sonra söz alan **Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher**, ülkemizdeki generallik yada yüksek rütbelerin, ancak ulusal işlerde alınan rütbelere olması gerektiğini belirtmiştir. Bundan dolayı Milli Mücadele sırasında, devletin verdiği generalliklerin kabul edilebileceğini, daha öncekilerin kesinlikle kabul edilmemesini istedi.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, verdiği cevapta: Türk ordusunun bilinmez günlerdenberi ülkeler kazanan, hiçbir rejime bakmadan sürekli olarak kendi milli şerefini koruyan zincirleme bir kuruluş olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla daha önce Şipka'da savaşıyla yakın dönemde Yemen Çöllerinde kanını döken asker arasında hiç bir ayrılığın olması gerektiğini ifade etmiştir. Zaten yaşayan generallikler Milli Mücadeleden sonra verilen generalliklerdi. Ötekiler ise artık yaşlarını başlarını alarak bir kenara çekilmişlerdi. Vaktiyle memleketlerine faydalı hizmetlerde bulunmuş olan bu insanlardan bu güzel ünvanın esirgenmesi "demokrasi prensiplerimize aykırı" bulunmuştur. Her yerde olduğu gibi, emekli generallere de kazandıkları rütbeleri vermek gerekiyordu. Çünkü o günkü Paşalar arasında İmparatorluk zamanında rütbe kazanmış olanların da bulunduğu açıklanmıştır. Yanlış anlaşılmalara yer verilmemesi gerektiğini belirten Şükrü Kaya Bey, Ordumuzun birbirine zincirlemesine bağlı bir kurum olduğunu söylemiştir. Bundan dolayı Cumhuriyet bütçesinden emekli maaşı almakta olan Paşaların da General ünvanı almalarının uygun görüldüğünü ifade etmiştir.

Müzakere sırasında; Bey, Beyefendi, Paşa gibi lâkapların yanısıra Hafız, Hacı, Hoca, Molla, kelimelerinin de yasağa dahil edilmesi doğrultusunda

önergeler verildi. Verilen önergelerle kanun tasarısının metni ortaya çıkmış oldu¹³³.

a- Kanunun Kabulü ve Maddeleri

Kanun Tasarısında yer alan maddeler üzerinde yapılan uzun ve hararetli konuşmalardan sonra Tasarı, oylamaya sunularak kabul edilmiştir.

Kabul edilen kanunun **birinci maddesiyle** ; Ağa, Hacı, Hafız, Hoca, Molla, Efendi, Bey, Beyefendi, Paşa, Hanım, Hanımefendi ve hazretleri gibi lâkap ve ünvanlar kaldırılıyordu. Erkek ve kadın vatandaşlar, kanunun karşısında ve resmi belgelerde yalnız adlarıyla anılacaklardı.

İkinci Maddesiyle; sivil rütbelere, resmi nişanlar ve madalyalar kaldırılıyor, bu nişan ve madalyaların kullanılması yasaklanıyordu. Harp madalyaları bundan müstesna tutulmuştu. Ayrıca Türkler, yabancı devlet nişanları da taşıyamayacaklardı.

Üçüncü madde askeri rütbelerle alâkalıydı. Askeri rütbelere adın başına gelmek üzere kara ve havada Müşirlere Mareşal, Birinci Ferik, Ferik ve Livalara Amiral denilecekti. Generallerin ve Amirallerin derecelerini gösteren ünvanlarla Deniz Müşirleri ünvanlarının ve diğer askeri rütbelerin karşılıkları Âli Askeri Şurası kararı ve İcra Vekilleri Heyeti'nin tasdiki ile konulacaktı.

Dördüncü maddede; bu kanunun, neşri tarihinden itibaren muteber olacağı belirtiliyordu. **Beşinci ve son maddesinde ise**; Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti'nin memur olduğu ifade ediliyordu¹³⁴.

¹³³ ZC, c. 24, s.42- 43; **Hakimiyete Milliye**, 27.11.1934, No: 4793; **Milliyet**, 27.11.1934, No: 3162; **Zaman**, 27.11.1934, No:160; **Cumhuriyet**, 27.11.1934, No:3785; **Kurun**, 27.11.1934, No:6068-6; **Akşam**, 27.11.1934, No: 5787; **Son Posta**, 27.11.1934, No: 1552.

¹³⁴ ZC, c.24, s.47-51; **Düstur**, c.16, s.6-7.

26 Kasım 1934 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2590 Kanun numarası ile kabul edilen bu maddeler, 29 Kasım 1934 Tarih ve 2867 nolu Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece Bey, Hanım, Efendi, Ağa, Hacı, Hoca, Hafız, Beyefendi, Hanımefendi, Paşa, Hazretleri gibi lâkapların kullanılması yasaklanmış oldu¹³⁵.

Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Ünvanların kaldırıldığına dair Kanunun kabul edilmesiyle “artık bir batılışma hareketi daha gerçekleşmişti. Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa ve Gazi Paşa isimleri kalkmış sadece Atatürk ismi kullanılır olmuştur”¹³⁶. Bazılarının ise, bu yeni uygulamayı amacından saptırıldığı görülmüştür. Genaral, Bay, Bayan tabirleri çıkar çıkmaz meşhur şair “ Ziya Paşa’ya, General Ziyâ; Namık Kemal’e, Bay Namık Kemal diyenler olmuştur. Bu şahıslar, Türk kadınlığı yerine, Türk Bayanlığı gibi ifadeler kullanarak garip bir durum ortaya çıkarmışlardır”¹³⁷.

Gazetelerde de ünvan ve lâkapların kaldırılmasına yer veren, kanunu destekleyici yazıların yayınlandığını görüyoruz.

b- Kanunun Kabulünün Basındaki Yankıları :

Milliyet Gazetesi Başyazarı **Ahmet Şükrü Esmer**, Öz Türkçe adlı köşesinde, “Orta çağın derebeylik düzeninden kalma”olarak nitelendirdiği bey, efendi, ağa.. tabirlerinin kaldırılmasından duyduğu sevincini dile getirmiştir. “Cumhuriyet rejimi, insanlar arasında eşitlik temeline dayanan bir düzen getirmişti”. O’na göre, kabul edilen bu kanunla Cumhuriyetin ilk gününden beri kurulan düzen pekişmiş oluyordu. Yurttaşları ayıran bu sanların kalkmasıyla birlikte Fransa’da olduğu gibi, bir kişi ismi ile anılmak istendiğinde: erkek ise

¹³⁵ Son Posta, 29. 11.1934, No: 1554 .

¹³⁶ Özalp-Özalp, a.g.e., s.55.

¹³⁷ Hüseyin Nihal Atsız, Türk Ülküsü, İstanbul 1956, s.91.

adının önüne Bay, kadın ise Bayan kelimesi getiriliyordu. **Soyadı Kanunu'ndan sonra erkekleri kadınlardan ayırt etmek için adlarının önüne ayrı ayrı sözler koymak gerekiyordu.** Çünkü, bundan böyle, erkek olsun, kadın olsun her yuttaşın yalnız soyadıyla anılması gündeme gelmiştir. Şahsın adının Ahmet Aksoy olduğunu kabul edersek, Bay Aksoy veya karısına Bayan Aksoy diye hitabedilecekti.

Kaldırılan Bey, Efendi gibi sözler, ismin sonunda kullanıldığı için, bir çok karışıklıklara sebebiyet verebiliyordu. Bay kelimesinin soyadının önünde kullanılmasını Ahmet şükür Esmer, çok yerinde bulmuştur. Ülke sınırlarından geçerken, ismin sonunda yer alan Bey kelimesi görevliler tarafından soyadı zannediliyor ve problemler çıkıyordu. Yazara göre, getirilen bu yeni uygulamanın Avrupa'daki gibi düzenlenmesi iyi olmuştu¹³⁸.

Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Yunus Nadi ise, "Adlar ve Lâkaplar" başlıklı köşe yazısında "Demokrasi kurallarına aykırı olarak nitelediği adların sonunda kullanılan: ağa, bey, efendi, hanım, paşa, gibi sözlerin toplumdaki fertler arasında eşitliği bozan unsurlar olduğuna" işaretle kaldırılmasını yerinde bulmuştur.

Eskiden okuyup yazma bilmeyenlere ağa, okumuş insanlara ise efendi deniyordu. Okuyup yazma bilmedikleri halde askeriyede türlü yararlılıklardan dolayı kumandanlığa yükseltilmiş olan ağalar, eğer sonradan okuma yazma öğrenirlerse efendi ve bey takımına geçirilirlerdi. Bey, efendi, hele beyefendi, hanımefendi gibi sözler "halkın erkek ve dişi bütün fertleri arasında göze çarpan bir ayrıcalık ortaya çıkarıyordu". Kaldırılan bu tabirlerden dolayı, ilk günlerde halkın biraz afallayacağını doğal karşılayan Yunus Nadi, bir alışkanlığı bırakıp

¹³⁸ Ahmet Şükür Esmer, "Bey, Efendi, Ağa...", Milliyet, 28. 11.1934, No: 3163.

yerine başka bir alışkanlığa geçerken bunun hep böyle olageldiğini ifade etmiştir. Kanun gereği topluma hitabederken efendiler, hanımlar denilemeyeceğine göre, bunların yerine baylar, bayanlar denilecekti¹³⁹.

Burhan Felek, “Rahmetli Bey, Hanım, Efendi, Ağa, Paşalar...” başlıklı köşe yazısında enteresan konulara temas etmiştir. Okur yazar adamlara ağa dendiğinde içerlediklerini, ağa diye anılan kişilere ise bey diye hitabedildiğinde, kendisiyle alay ediliyor diye kızdıklarını ifade etmektedir. Eskiden Askeriyede alaydan yetişme zabıtlere, binbaşı oluncaya kadar Ağa deniliyordu. Daha sonra Kaymakam olduklarında Bey ünvanına sahip olmaktaydılar. Efendi ünvanına sahip olamazlardı. Çünkü Efendilik okur- yazırlık alâmetiydi. Efendilik İlmiye sınıfına mahsus bir san idi. Rum, Ermeni ve Musevilere, bey denmesi ender bir hadise olmakla beraber, bunlara genellikle Efendi denilirdi.

“ Bu rahmetli lâkapların kendilerine mahsus tuhafliklarının”da olduğunu belirten Burhan Felek, Bey lâkabı taşıyanlara, hakaret olsun diye gazetelerde efendi diye de yazıldığını ifade etmektedir. Eskiden birbirleriyle kalem çekişmesi yapan yazarların rakiplerinin adını “falan efendi” diye yazmak suretiyle onları aşağıladıkları görülmüştü. Bunların yanısıra, okur yazarlıkla alâkası olmayan tek lâkap hanım sözü idi. Çünkü aşçı kadına da hanım ev sahibine de hanım denmekteydi. “Bu da gösteriyor ki kadınlar erkeklerden ziyade eşitlik taraftarı idiler”.

Burhan Felek, Bütün bunların çıkarılan kanunla ortadan kalktığını, beyliğin, hanımlığın, efendiliğin, ağalığın, paşalığın... tarihe karıştığını veya karışmak üzere yola çıktıklarını ifade etmiştir¹⁴⁰. İlk zamanlarda tanıdık bir

¹³⁹ Yunus Nadi, “Ulusal Bir Yürüyüş Daha: Adlar ve Lâkaplar”, *Cumhuriyet*, 28.11.1934, No:3786.

¹⁴⁰ O dönemde yasaklanan bu ünvan ve lâkapların günümüzde sıkça kullanıldığını görüyoruz. Bey ve hanım kelimelerinin yerine kullanılması istenen, bay ve bayan tabirlerini ise az sayıda insan kullanmaktadır.

insana bay diye hitabetmenin; eskiden, nasılsınız hanımefendi! diye seslenilen kadınlara ise: nasılsınız bayan? demenin biraz zor olacağına dikkat çeken Felek, zamanla halkın bunlara alışacağını yazmıştır¹⁴¹.

Son Posta Gazetesi'nde yeralan “Eski Efendiler” başlıklı haberde: bey , paşa efendi, ağa, hacı, hoca, zadeliğin kaldırılmasıyla Atatürk'ün bir yılının başını daha ezdiği, bir yaraya daha kılıcıyla dokunduğu, bir yıkıntıyı daha yumruğu ile çökerttiği ifade ediliyordu¹⁴².

Bütün bu ifadelerden, basının konuya olan yaklaşımının ne şekilde olduğunu öğrenmiş oluyoruz.

---

¹⁴¹ Burhan Felek, “Rahmetli Bey, Hanım, Efendi, Ağa, Paşalar...”, *Milliyet*, 02.12.1934, No:3167.
¹⁴² *Son Posta*, 29.11.1934, No:1554.

NETİCE

Cumhuriyetin ilânıyla birlikte, ülkemizde büyük bir değişim başlamıştı. Gerek batılılaşma, gerekse halkın ihtiyaçları dikkate alınarak yeni bir takım düzenlemeler yapıldı. İşte bu düzenlemelerden birisi de Soyadı Kanunu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesidir. Soyadı meselesi, özellikle kanunun kabul edildiği 1934 yılı ile hayata geçirildiği 1937 yılına kadar Türkiye gündeminde kalmıştır. Kanunun çıkarılması yönünde ilk önce Hükümet tarafından bir tasarı hazırlanarak 11 Mart 1933 tarihinde Meclise sunulmuştur. Bu Tasarı daha sonra Muğla Milletvekili Nuri Bey'in aynı doğrultuda hazırladığı Soyadı Kanunu Teklifi ile birleştirilmiş, 27 Mayıs 1934 tarihinde ise Meclis gündemine alınmıştır. Yapılan heyecanlı müzakereler sonucunda Kanun 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilmiştir. Kanunun kabulüyle birlikte, yıllardır süregelen şahsi, adli, idari, askeri alanlardaki karışıklıklara son verilmiş oldu. Böylece Türk insanı da Batı insanı gibi bir soyadına sahip olmuştur.

O dönemde basınımızın Soyadı Kanunu'na gereken ilgi ve alâkayı gösterdiğine şahit olmaktayız. Gazeteler ve köşe yazarları soyadının önemi hususunda halkı aydınlatıcı yazılar neşretmişlerdir. Basının, konuya olan bu duyarlı yaklaşımı sayesinde özellikle, gazetelerin ve kampanyanın ulaştığı, vatandaşlar arasında bir kamuoyu oluşmuş ve insanlar, soyadı sahibi olmak için adeta birbirleriyle yarış içerisine girmişlerdir.

Soyadı Kanunu, pratik hayattaki bir eksikliğe cevap vermesi açısından günümüzde tartışma mevzuu olmayan düzenlemelerden birisidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen düzenlemelerden bir kısmı günümüzde, bazı çerveler tarafından tenkit edilmekte ve tartışma konusu haline gelebilmektedir. Oysa Soyadı Kanunu, yürürlüğe girdiği dönemden itibaren, günümüze kadar

herhangi bir tartışmaya veya spekülasyona sebebiyet vermemiştir. Çünkü bu kanun bir zaruret sonucu kabul edilmiş, devletin ve halkın önemli bir ihtiyacını karşılamıştır. Bundan dolayı, Soyadı Kanunu, Cumhuriyet döneminde uygulamaya konan diğer inkılâplara göre her türlü spekülasyondan uzak kalmıştır.

Ne var ki, kanunda yer alan bazı maddelere günümüzde riayet edilmediği görülmektedir. Kanun'da, "Rütbe, memuriyet, aşiret yabancı ırk ve millet isimleriyle umumi edelere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soyadları kullanılamaz" denilmektedir. Ancak, bazı vatandaşlar tarafından kullanılmakta olan; Kadioğlu, Paşaoğlu, Kotevoğlu, Arnavutoğlu, Dimitrokopulo, Küçükandon-yadis, Terziyan, İspanyolyan, Küçükcicibıyık, Seyrekbasan, Taşkafa, Silsüpür Yalancıoğlu, Bozayı, Kaltakkıran, Çakal, Deccal, Çürük, Kurt, Küçükkarga gibi soyadları kanuna aykırıdır. Kanunun açık hükümlerine rağmen bu tür soyadlarının nasıl alındığı veya verildiği ise, kanun ne kadar ehil insanlar tarafından uygulanmaya konulduğunu göstermesi bakımından ayrı bir tartışma konusudur.

Soyadı Kanunu'nun devamı niteliğinde olan, Lâkap ve Ünvanların kaldırılmasına dair kanunun, hükümlerine de günümüzde uyulmadığı görülmektedir. Türk toplumunda "sınıf ayrılığına sebep olduğu gerekçesiyle": hazretleri, ağa, hacı, hoca, molla, efendi, beyefendi, hanım, hanımfendi, paşa gibi tabirlerin kullanılmasına yasaklama getirilmiştir. Buna rağmen, günümüzde halkın yanısıra, devletin en yetkili idarecilerinin ağzından bile, adigeçen tabirlerin kullandığına şahit olmaktayız. Her vesile ile Atatürkçü olduklarını, ilke ve inkılâplarının takipçisi olduğunu iddia eden yöneticilerimiz bile bu konuda gereken hassasiyeti göstermemektedir. Ancak bu kelimelerin, Türk insanın ikili ilişkilerinde bir nezaket göstergesi olarak kullanıldığını dikkate aldığımızda, sosyal hayatta bir ihtiyaç oluşmadığını da düşünmemiz gerekiyor.

Soyadı Kanunu'nun geçirdiği safhalar ve büyük ölçüde başarılı olan uygulama; Atatürk'ün; “Batıdan bir takım düzenlemeler alacağız, ancak her işte temeli, kendi değer yargılarımız ve ihtiyaçlarımızı dikkate alarak oluşturmalıyız” prensibine uygundur. Sonuç olarak Soyadı Kanunun'dan beklenen başarı temin edilmiş, ancak lâkap ve ünvanlarının kaldırılması hususunda başarılı olunamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

1- Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi

Kullanılan sayılar: No:7 (1934) No: 12 (1934) No:13 (1935).

Düstur, Üçüncü Tertip, c.7, İkinci Tabı, Ankara 1944.

Düstur, Üçüncü Tertip, c.15, Ankara 1934.

Düstur, Üçüncü Tertip, c-16, Ankara 1935

TBMM Zabıt Ceridesi, c.23, Ankara 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, c.24, Ankara 1934.

II- Kitaplar

Altay Fahrettin: **10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası**, İstanbul 1970

Atatürk Kemâl :

— **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, c-I, İstanbul 1945.

— **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**,

c .IV (1917-1938) , Ankara 1964

Atay , Falih Rıfkı: **Çankaya**, İstanbul 1969

Atsız, Hüseyin Nihal: **Türk Ülküsü**, İstanbul 1956

Aydemir , Şevket Süreyya: **Tek Adam Mustafa Kemâl**,

c.III, 1922- 1938, İstanbul 1966.

İpekçi, Abdi: **İnönü Atatürk'ü Anlatıyor**, İstanbul 1968.

Köklügiller, Ahmet: **Atatürk**, İstanbul 1980.

Özalp, Kazım- Özalp, Teoman: **Atatürk'ten Anılar**, Ankara 1992

Vıllalta, Jeorge Blonco: **Atatürk** (Türkçeye çeviren Fatih Özsu),
Ankara 1982.

III- Gazeteler (Kullanılan nüshalarla, gazete makaleleri; dipnotlarda tarih
ve numaraları ile birlikte verilmiştir).

Akşam

Cumhuriyet

Hakimiyeti Milliye

Kurun

Milliyet

Son Posta

Tan

Ulus

Vakit

Zaman

EK-1*

Soy Adı Nizamnamesinin Mer'iyete Konulması Hakkında Kararname

15/12/1934 tarih ve 2/1720 sayılı kararname ile soy adı nizamnamesinin projesinin onaylandığı anlaşıldığından Şûrayı Devlet Heyeti Umumiyesince kabul edilen ilişik şeklinin mer'iyete konulması, İcra Vekilleri Heyetince 24/12/1934 tarihinde onaylanmıştır.

REİSİCUMHUR
K.ATATÜRK

Başvekil
İSMET İNÖNÜ

Adliye Vekili
Ş.SARACOĞLU

Milli Müdafaa Vekili
Z. APAYDIN

Dahiliye Vekili
Ş. KAYA

Hariciye Vekaleti V.
Ş. KAYA

Maliye Vekili
F. AGRALI

Maarif Vekili
A. ÖZMEN

Nafia Vekili
A. ÇETİNKAYA

İktisat Vekili
C. BAYAR

Sıhhat ve İçtimai Muavvenet Vekili
Dr. R. SAYDAM

Gümrük ve İnhisarlar Vekili
R. TARHAN

Ziraat Vekili
M. ERKMEN

* Düstur, Üçüncü Tertip, c. 16, Ankara 1935, s. 499-508.

Bölüm I

Hususi hükümler

Madde 1- Her türk öz adından başka soy adı da taşıyacaktır. Soy adı olmayanlar 2/7/1936 günlemesine kadar bir soy adı seçip 31. madde hükümlerine göre bunu nüfus kütüklerine ve doğum kağıtlarına yazdıracaklardır.

Madde 2- Söyleşiyte, yazışta imzada öz ad önde soy adı sonda olmak üzere bütün harfleri söylenerek veya yazılarak kullanılabileceği gibi söyleyişte ve yazışta öz adsız yalnız soy adını kullanmak ve imzada öz adın ilk harfini, öz adı iki tane ise her ikisinin ilk harflerini veya birinin ilk harfi ile ötekinin tümünü ve soy adının tümünü yazmak caizdir.

Madde 3- 2/8/1936 günlemesine kadar soy adları seçip nüfus kütüklerine yazdırmıyanların soy adlarını 29 uncu maddeye göre vali veya kaymakamlar seçer.

Bu günlemeçten sonra soy adları nüfus kütüklerine yazdırılmadıkça kullanılamaz. Soy adında yapılacak değişiklikler nüfus kütüklerinde yazılmadıkça sayılmaz.

Madde 4- Soy adları. Kanunu medeni hükümlerine göre mahkeme kararı ile değiştirilir. Kanunun neşrinden evvel kütüğe yazılmış veya yazılmamış soy adı bulunanlar, 2/7/1936 günlemesine kadar bu soy adlarını değiştirerek yeni bir soyadı alabilirler. Ancak eski soyadlarını değiştirenler veya yeniden soyadını alanlar yeni aldıkları soy adını kütüğe yazdırdıktan sonra mahkeme kararı olmadıkça değiştiremezler.

Bu yeni seçimden kendi zararlı ve alâkalı görenler mahkemeye gidebilirler.

Bölüm II

Soy Adı

Madde 5- Yeni takılan soy adları Türk dilinden alınır.

Madde 6- Soy adı ya yalnız olarak veyahud (oğlu) ile birlikte kullanılır.

Madde 7- Yabancı ırk ve millet isimleri soy adı olarak kullanılamaz.

Madde 8- Bir aşirete veya kabileye ilişik anlatan soy adları kullanılamaz ve yeniden takılamaz.

Madde 9- Eski ve yeni Devlet kadrosundaki rütbe ve memuriyet bildiren soy adları kullanılamaz ve yeniden konamaz.

Madde 10- Umumi edeblere uygun olmıyan veya gülünç veya iğrenç olan veya hakaret anlatan soy adları kullanılamaz ve yeniden takılamaz.

Madde 11- Tarihte ün almış büyüklere ilişik anlatan soy adları bu kişileri ilişiklik resmi kayidlerle belgelerle sabit olmadıkça kullanılamaz ve yeniden takılamaz.

Madde 12 - 7,8,9,10 ve 11 nci maddelere aykırı olarak takılmış adlar nüfus kütüklerine ve doğum kağıdlarına yazılamazlar. Yazılmış olanlar nüfus kütüğünün bulunduğu yer kaymakamının veya valisinin yazılı emrile çizilir ve bir şerhle yenisi yazılır.

Madde 13- Bir soydan gelen aileler soy adları yoksa veya değiştirmek istiyorlarsa, ortak bir soy adı seçip nüfus kütüklerine ve doğum kâğıdlarına yazdırabilirler: ancak bir soydan olmayanlar ortaklaşa aynı soy adını alamazlar.

Madde 14- Bir köyde bir kasabada bir şehirde bir soydan olmayanlar aynı soy adını seçmiş olurlarsa bu ad bunlardan ilk müracaat edenin için kabul olunup diğerlerinki değiştirilir. değirtirmemekte ısrar edenler olursa bunlar adlarına (büyük, küçük) gibi bir sıfat veya her hangi bir ilevesile öbürlerinden ayırd ettirilir ve o yolda nüfus kütüklerine ve doğum kâğıdlarına geçirilir.

Müteaddid nüfus dairelerine ayrılmış olan şehirlerde, nüfus dairelerinden her biri bu maddenin tatbıkında bir kasaba addolunur.

Aynı aile efradından biri tarafından bir mahalde tescil ettirilmiş olan soyadı. O aile efradının diğer mahallerde bulunanları tarafından taşınması bu madde hükmünden müstasnadır.

Bölüm III

Soy adı seçim hak ve vazifesi

Madde 15- Nesebi sahih olan çocuklar, babalarının soy adını taşırlar. Nesebi sahih olmayan çocuklar, annelerinin soy adının takınırlar. Ancak bu çocuklar babalarının tanınması ile veya hâkimin kararı ile babanın soy adını alırlar.

Madde 16- Evlâd edinilen çocuk evlâd edinilen çocuk evlad edinenin soy adını taşır. Evladlık mukavelesi bozulursa kendi babasının soy adını alır.

Madde17- Kadın evlenince babasının soy adını bırakıp kocasının soy adını alır.

Kocası ölen kadın isterse kocasının soy adını kullanmakta devam eder, isterse babasının soy adına döner, Babasının soy adına dönmek istiyen kadın bunu bir yıl içinde nüfus kütüğüne yazdırmağa mecburdur.

Madde 18- Evlenen dul evlendiği günden itibaren yeni kocasının soy adını alır ve eski kocasının soy adına bir daha dönemez.

Madde 19- Evliliği bozulan veya boşanan kadın bozulma veya boşanmadan sonra bu kocasının adını kullanamaz.

Madde 20 - İster babasile birlikte, ister ayrı yaşasın baba, reşid olmayan çocukları için soy adını seçer ve nüfus kütüğüne ve doğum kağıdlarına yazdırır.

Bu çocuklar bu adı kullanmağa mecburdurlar.

Mümeyyiz olan reşid soy adını seçmekte serbesttir.

Evli kadınlar için kocaları kendi soy adlarını nüfus kütüğüne ve doğum kağıdlarına yazdırır.

Bu çocuklar bu adı kullanmağa mecburdurlar.

Mümeyyiz olan reşid, soy adını seçmekte serbesttir.

Evli kadınlar için kocaları kendi soy adlarını nüfus kütüklerine yazdırırlar.

Madde 21- Evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasının yanında bile olsa çocuklara soy adı seçme hak ve vazifesi babanıdır.

Madde 22- Baba ölmüş ve karısı evlenmemiş olursa ve yahud baba akıl hastalığı ve akıl zayıflığı yüzünden vesayet altında bulunuyor ve evlilik de devam ediyorsa çocuklara soy adı takmak ve nüfus kütüğüne yazdırmak hak ve vazifesi anaya geçer. ancak babasının kayid ettirilmiş soy adı var ise ana bunu değiştiremez

Madde 23- Babanın ölümü ile ana evlenmiş veya baba akıl hastalığı ve akıl zayıflığı yüzünden vesayet altına alınarak evlilik zeval bulmuş ise çocuklara

soy adı seçme ve nüfus kütüğüne yazdırma hak ve vazifesi babanın kan hısımlarından en yakın erkeğe ve bunların en yaşlısına ve kan hısımlarından reşid erkek yoksa vasiye aid olur.

Madde 24- Akıl hastalığı ve akıl zayıflığı yüzünden vesayet altına alınmış bulunan reşidin soy adını babası, yoksa anası, o da yoksa vasisi seçer ve nüfus kütüğüne yazdırır.

Madde 25- Bir evde yaşayan öz, üvey ve kayın (ana, baba, büyük ana, büyük baba ve kardeşlerinin) ve diğer kan, civar ve sıhrî hısımların soy adlarını seçtirip nüfusa yazdırmak vazifesi aile reisine aiddir.

Bu akrabalardan bir soydan olmayanlara aynı soy adı takılamaz.

Bu akrabalardan reşid olmayanların ve akıl hastalığı ve akıl zayıflığı dolayısıyla vesayet altında bulunanların soy adını takmak hak ve vazifesini taşıyan başka kimse yoksa bu aile reisi bunların soy adını vazifeli memurlara seçtirip nüfus kütüğüne yazılmak üzere takip eder. Ancak bunlardan reşid olmayanlar rüşüd yaşına geldiklerinde ve hastalar iyileştiklerinde mahkemeye müracaatla bu adları değiştirebilirler.

Madde 26 - Babası anası baba tarafından erkek kan hısımlı olmayan veya olupta akıl hastalığı ve akıl zayıflığı yüzünden vesayet altında bulunan küçüklerin soy adını vasileri seçer ve nüfus kütüğüne yazdırır.

Madde 27- Anası ve babası ve baba tarafından erkek kan hısımlı ve vasisi bulunmayan veya anası ve babası belli olmayan çocukların soy adlarının köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti azaları ve mahallelerde belediye mümessilleri kaymakamların ve vilâyet merkezlerinde valilerin muvafakatini alarak seçerler ve nüfus kütüklerine yazdırırlar.

Madde 28 - 26 nci ve 27 inci maddelerde yazılı çocuklar, rüşüd yaşına geldiklerinde kendilerine takılmış bulunan soy adlarını mahkemeye müracaatla değiştirebilirler.

Madde 29- 2/7/1936 günlemecine kadar kendilerine soy adı seçmiyenlere vali veya kaymakamlar veya bunların memur edeceği kimseler tarafından soy adı seçilip nüfus kütüklerine ve doğum kâğıdlarına yazdırılır ve bu suretle seçilen soy adlarını bu kimseler kullanmağa mecburdurlar.

Madde 30 - Soy Adı Kanunu ile bu nizamname göre başkalarına soyadı seçmekte kendilerini haklı görenler arasında çıkacak ihtilaflar kazalarda kaymakamlar ve vilayet merkezleri ile bu merkezlere bağlı köylerde valiler veya bunların memur edeceği kimseler tarafından kat'iyetle hallonulur.

Bölüm IV

Soy adlarının yazımı

Madde 31- 2/1/1935 günlemecinden 2/7/1936 günlemecine kadar her aile reisi evindekilerden soy adı seçmek hakkı kendisine aid bulunanlar için ad seçerek ve soy adı seçmek hakkı başkalarına aid bulunanlara bu adları seçtirerek köylerde muhtar ve ihtiyar heyetine mahallerde belediye mümessiline yazdırmaya ve defterde kendi evi sırasını günmeçliyerek imzalamaya veya mühürlemeye veya parmak basmağa ve doğum kağıdlarına bunların soy adlarını koydurmaya mecburdur.

Kendi soy adını bizzat yazdırmak isteyen reşid erkeklerle dullar da bu müddet içinde adlarını seçip bu defterlere yazdırırlar ve doğum kağıdlarına koydururlar.

Madde 32- Muhtarlar ve mahallelerde belediye mümessilleri 27 inci maddede yazılı kimselerin soy adlarını 2/7/1936 günlemesine kadar seçip hazırladıkları soy adı defterlerine yazmağa ve hizalarını imzalamaya ve bunu valilere veya kaymakamlara imzalatmağa mecburdurlar.

Madde 33- Köy muhtar ve ihtiyar heyetleri nüfus dairelerinden verilecek nümunelere göre kendi köylerinde yaşayan yerli ve yabancı her ferdi, yerlileri ayrı ve yabancıları ayrı deftere olmak üzere aile sırasıyla soy adı defterlerine adlarını geçirip hizalarında soy adlarını yazmaya ve soy adını seçmek hakkı olan her aile reisine veya reşidlere kendi haneleri hizasını günlemeçtirerek imzalatmağa veya mühürletmeğe ve mühür de yoksa parmak izile tasdik ettirmeğe mecburdurlar.

Köyde yaşayan her ferdin bu deftere yazılması mecburidir.

Göçebeler dahi bir yerde nüfus kütüğüne kayıtlı olsunlar. olmasınlar bu defterlere yazılacak ve hizalarına kayıtlı oldukları nüfus daireleri işaret olunacaktır.

Kayıtlı olmayanlara da kayıtlı olmağıdı işareti verilecektir.

Madde 34- Her belediye bütün mahallelerine birer mümessil veya memur tayin ederek 2/7/1936 günlemesine kadar bu memur veya mümessillere mahallelerin yerli veya yabancı bütün ferdlerini ve bunların soy adlarını. Nüfus Genel Müdürlüğüne hazırlanacak ve nüfus dairelerinden verilecek örneklere göre yerli veya yabancı soy adı defterlerine yazdırmağa ve her ev hizasında o evdekilerin soy adları seçmek hakkına malik olan kimselere günlemeçtirerek imzalatmağa ve 33 üncü maddede yazılı kimseler için o maddede gösterilenlere

imza koydurmağa veya bunlara mühürletmeğe ve yazı bilmeyenlere parmak izile tasdik ettirmeğe mecburdur.

Belediyeler kendi sınırları içinde yaşıyan göçebelere aid olmak üzere ayrı bir defter tutturmağa ve bunların nüfusa yazılı oldukları yerleri de bu defterlere yazdırmağa ve kayıtlı olmayanlara kayıdsız işareti vermeğe mecburdur.

Madde 35- Muhtarlar defterlerinin altını ihtiyar heyeti azalarına da tasdik ettirerek birer nüshasını makbuz mukabilinde kaymakamlara ve vilayet merkezlerinde nüfus müdürlüklerine teslim ederler. Diğer nüshalarını da muhtar ve ihtiyar heyetleri köy odasında saklamağa ve demirbaş olarak kendisinden sonra gelenlere bırakmağa mecburdurlar.

Madde 36 - Mahallelerdeki memur ve mümessiller de bu defterlerin altını tasdik ederek makbuz mukabilinde belediye reislerine teslim ederler. Belediye reisleri bunların altını belediye encümenlerine tasdik ettirdikten sonra kazalarda kaymakamlara ve vilayet merkezlerinde valilere makbuz mukabilinde verirler. Diğer nüshalarını demirbaş olarak belediyede saklarlar ve kendilerinden sonra gelenlere bırakırlar.

Madde 37- Gerek muhtarlar gerek belediye reisleri bu defterlerin muamelesini 2/7/1936 günlemecine kadar bitirmeğe ve 15/7/1936 günlemecine kadar tasdikli olarak kaymakamlara veya valilere vermeğe mecburdurlar.

Madde 38- Köylerde muhtarlar ve mahallerde memurlar veya mümessiller bu defterlerin bitirilmesi için 2/7/1936 günlemecini beklemeğe mecbur olmayıp köylerinde veya mahallelerinde bulunan nüfusun yazılması bitince derhal tasdik ederek muhtarlar kaymakamlara veya valilere belediye memur ve mümessilleri de belediye reislerine teslim ederler.

Belediye reisleri de şehir veya kasabanın bütün mahallerinin bitirilmesini beklemiyerek yazımı biten mahallelerin defterlerini üç gün içinde tasdik edip kaymakamlara veya valilere teslimle mükelleftirler.

Madde 39 - Defterler kaymakamlara veya valilere teslim edildikten sonra bu defterlere yazılmıyarak açıkta kaldıkları anlaşılan kimseler için örneğine uygun soy adı kağıdı doldurularak soy adını seçmeğe salâhiyetli kimseler tarafından altı imza edileceği gibi köylerde muhtar ve ihtiyar heyetleri ve kasaba ve şehirlerde belediye memurları veya mümessilleri veya belediye reisleri tarafından tasdik olunup ayrıca nüfus dairelerine imza mukabili teslim olunur. Bu ayrı kağıdlara yazılanlar köyde muhtarlar tarafından köy soy adı defterine yazılmak ve hizası imzalanmak veya mühür veya parmak izile tasdik edilmek mecburidir. Nüfus daireleri de bu defterlerde isimleri hizasına tesellüm imzasını koyacaktır.

Madde 40 - Köylere ve mahallelere soy adı defterlerini yapmak üzere talep vukuunda ücreti o köy sandığından veya belediyeden verilmek üzere kaymakamlar veya valiler tarafından muvakkat memurlar tayin olunabilir veya mevcut nüfus veya diğer daireler memurlarından münasibleri bu işle tanzim edilebilir.

Bölüm V

Soy adlarının nüfus kütüklerine ve doğum kâğıdlarına işlenmesi

Madde 41 - Valiler ve kaymakamlar, teslim olunan defterleri imza mukabili nüfus müdürlüklerine ve memurlarına teslim ederler. Bu defterler o nüfus dairelerinde cildlenerek demirbaş eşya gibi saklanır ve zimmetle devrolunur.

Madde 42 - Her köy defterine, yerlisine ayrı, yabancısına ayrı olmak üzere birden başlayarak hane numarası gibi soy adı numarası konacaktır. Her mahalle defterine de köy defteri gibi yerlilere ayrı yabancılara ayrı olmak üzere numara yürütülecektir. Bir köy veya mahalleden - defterlerden sonra - ayrı soy adı kağıdı gelirse bu kağıtlar bu defterlere rabtedilecek ve soy adı numarası bunlar üzerinde de yürütülecektir.

Madde 43 - Her köy veya mahallenin soy adı defterleri kabilsen ayrı ve değilse münasib miktarı bir araya getirilerek cildlenecektir.

Madde 44 - Her köy ve her mahallenin soy adı defterleri o köy veya mahallenin nüfustaki esas defterlerine işlenecektir.

Madde 45- Soy adı esas defterlerine yazıldıktan sonra o soy adı sahiplerinin doğum kağıtlarına yazılıp nüfus dairelerinin resmi mühür ve memurunun imzasile tasdik olunur.

Yabancılar için soy adı defterleri nüfus dairelerine geldikten sonra nüfus daireleri bu defterlere istinad ederek bunların soy adını doğum kâğıtlarına yazmakla beraber kayıtlı buldukları yer nüfus kütüklerine yazdırılmak üzere mahallerine bildirirler.

Madde 46 - Soy adlarını, esas defterlerine işlemek ve doğum kâğıtlarına yazmak üzere vali ve kaymakamlar nüfus dairelerine diğer dairelerden lüzumu kadar yardımcı vermekle mükellefdirler.

Nüfus daireleri yardımcı gelen memurlara ayrı köy ve mahalleler vereceklerdir. Her memur kendisine verilen köyün veya mahallenin esas defterlerini ve doğum kağıtlarını işlemeğe mecburdurlar.

Nüfus daireleri, yardımcı gelen memurlara ayrı köy ve mahalleler vereceklerdir. Her memur kendisine verilen köyün veya mahallenin esas defterlerini ve doğum kağıdlarını işlemeye mecburdur.

Bu memurlar işledikleri soy adı defterlerinin taraflarından işlendiğini anlatan bir şerh yazarak altını tasdik etmeğe ve nüfus dairesi memuruna da tasdik ettirmeğe mecburdur.

Bir esas defterine geçirilen soy adlarının hepsi doğum kâğıdlarına yazılmamış olursa bu perakende doğum kâğıdlarına soy adları nüfus memuru veya memur edeceği kimse tarafından işlenebilir. Ancak bu yolda doldurulan doğum kâğıdlarına yazılacak şerhlerin nüfus memurları tarafından imzalanması lâzımdır.

Madde 47- Nüfus memurları, kâtibleri ve yardımcı gelen memurlar soy adı defterlerini ana kütüklere ve doğum kâğıdlarına işlerken Soy adı Kanunu hükümlerine ve bilhassa bu nizamnamenin 7,8,9,10,11 ve 12 maddelerine aykırı olup olmadıklarına dikkat etmeğe ve aykırı olanları işlemeyip kaymakamlığa ve vilâyet merkezlerinde valiye bildirmeğe ve bu makamlardan gelecek emirlere göre işleri yürütmeğe mecburdurlar. Valiler ve kaymakamlar bu hususta icab eden emri 24 saatte vermekle mükellefirlir.

Madde 48- Nüfus memurları 2/1/1935 günlemecinden başlayarak nüfus kütüklerine yazacakları doğumların soy adları da beraber yazarlar.

Soy adsız hiç bir doğum yazamazlar. Yeniden tabiyete alınanlar da nüfus kütüklerine soy adları ile birlikte yazılırlar.

Madde 49 - Köy ve mahalle soy adı defterleri tamamen esas defterlerine ve doğum kâğıdlarına işlendikten sonra gelecek perakende soy adı kâğıdları nüfus memuru veya katibleri tarafından işlenektir.

Bölüm VI

Türlü Hükümler

Madde 50 - Soy adı defterlerine soy adı kâğıdlarına soy adı için verilecek arzuluhallere ve belgelere, doğum kâğıdlarına yazılacak soy adı şerhlerine pul yapıştırılmaz.

Madde 51- Soy adları nüfus kütüğüne ve doğum kâğıdlarına yazma işinde ihmali görülen memurlar hakkında kaymakamlar bir haftalığa valiler on beş günlüğe kadar maaş kesme cezası verebilirler.

Bu kararlar kat'î olup ilk ödenecek maaştan kesilir.

Madde 52 - 2/7/1936 günlemecine kadar soy adını, köylerde muhtarlara ve şehir ve kasabalarda mahallelerdeki belediye memuruna veya mümessillerine veya nüfus dairelerine bildirmeyenlerin beş liradan on beş liraya kadar ve bu iş için nizamnamede verilen ve Hükümetçe verilecek olan vazifeleri yapmakta ihmali görülen muhtarlar ile ihtiyar heyetleri azasının her birinden ve belediyelerce memur edilenlerden 10 liradan 50 liraya kadar hafif para cezası alınır.

Bu cezalar mahalli idare heyetleri kararile verilir ve vali veya kaymakamların tasdikile kat'ileşir.

Madde 53 - Bu nizamname hükümleri, 2/1/1935 tarihinden itibaren tatbik olunur.

Madde 54 - 2525 numaralı kanuna göre hazırlanmış ve Şûrayı Devletçe görülmüş olan bu nizamname hükümlerin Dahiliye Vekili yürütür.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**